

DESCOPERIRI DIN PRIMA EPOCĂ A FIERULUI ÎN AȘEZAREA DE LA SUCEVENI-STOBORĂNI, JUD. GALAȚI¹

Adrian Adamescu*

Abstract: *The main purpose of this article is to present the findings of I.T. Dragomir and D. Nanu-Basarab from the Suceveni–Stoborăni habitat, dated to the Early Iron Age. The analyzed data show that there are two stages of inhabitation in this historical period: one that is represented by the Babadag culture pottery and the other represented by the presence of inhabitation with Basarabi-type decorated pottery. According to the chronological time frame proposed by S. Morintz, the finds from Suceveni–Stoborăni belong to the 2nd phase of Babadag culture, which is dated to the 10th-9th c. BC, followed by a phase that ascribed to the Basarabi phenomenon (8th c.- the beginning of the 7th c. B.C.)*

Rezumat: *Scopul acestui articol este de a prezenta descoperirile atribuite primei epoci a fierului rezultate în urma cercetărilor din așezarea de la Suceveni–Stoborăni, conduse de către I.T. Dragomir și D. Nanu-Basarab. Datele analizate arată existența a două etape de locuire din această perioadă istorică, una reprezentată de ceramica culturii Babadag, în timp ce cea de a doua etapă este ilustrată prin prezența unei locuiri cu ceramică decorată în stil Basarabi. După cronologia propusă de S. Morintz, descoperirile de la Suceveni–Stoborăni corespund fazei a II-a a culturii Babadag, datată în sec. X-IX a.Chr, urmată de o etapă a locuirii ce corespunde fenomenului Basarabi (sec. VIII-începutul sec. VII a.Chr.).*

Key words: *Early Iron Age, South Moldavia, Suceveni, Babadag culture, Basarabi phenomenon.*

Cuvinte cheie: *prima epocă a fierului, Moldova de sud, Suceveni, cultura Babadag, fenomenul Basarabi.*

1. Introducere

Situată în partea de NE a județului Galați, în zona *Colinelor Covurluiului*, unde întâlnim o vegetație de silvo-stepă, așezarea din punctul *Stoborăni* se află pe versantul de V al dealului cu același nume, la E de localitatea Suceveni, pe o pantă terasată de la V la E, limitată de văile *Izvorului* la V și *Horincea* la E² (Fig. 1/1).

Primele cercetări arheologice în acest punct au fost efectuate între anii 1968-1977 sub conducerea arheologului gălățean I. T. Dragomir având ca principal scop investigarea așezării eneolitice fortificate, atribuite aspectului cultural Stoicani-Aldeni³. După o întrerupere de mai mult de un deceniu, investigațiile au fost reluate în perioada 1988-1990 de D. Nanu-Basarab⁴; datele obținute cu această ocazie completează informațiile anterioare privind locuirile din epoca eneolitică, epoca târzie a bronzului, prima epocă a fierului, perioada migrațiilor și chiar cea medievală, o parte dintre acestea fiind deja publicate⁵.

* Muzeul de Istorie Galați, Str. Maior Iancu Fotea, nr. 2, Galați, România; nutuadamescu@yahoo.com

¹ Acest material a apărut cu sprijin financiar în cadrul proiectului POSDRU/88/1.5/S/47646, cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

² Geacu 2007, 240.

³ Dragomir 1983.

⁴ Mulțumirile noastre se îndreaptă către domnul D. Nanu Basarab care a avut amabilitatea de a ne pune la dispoziție informațiile necesare pentru a duce la bun sfârșit acest studiu.

⁵ Dragomir 1972, 30; Dragomir 1996, 329-351, 365-372; Nanu-Basarab 1990, 135-136.

Prezentul studiu dorește să pună în circuitul științific într-o manieră unitară, descoperirile ce aparțin locuirilor de la începutul epocii fierului, vestigii ce pot fi atribuite atât culturii Babadag cât și fenomenului Basarabi. Pentru a avea o imagine cât mai clară și mai corectă asupra cercetărilor efectuate, materialele vor fi prezentate, pe cât posibil, în funcție de contextul descoperirii⁶.

2. Descrierea cercetărilor arheologice. Elemente de habitat

În cele ce urmează vom încerca o descriere a cercetărilor efectuate în campaniile arheologice, așa cum reies din planurile și notele de șantier, insistând asupra descoperirilor atribuite primei epoci a fierului⁷.

Secțiunile S 1 și S 2 au fost trasate paralel, în 1968, pe direcția E-V și aveau inițial dimensiunile de 40 × 2 m. În campaniile 1969 și 1970 acestea au fost prelungite cu încă 99 m, respectiv 40 m (S 1 – 278 mp; S 2 – 160 mp).

De pe suprafața acestora au fost înregistrate unele informații referitoare la vestigii din prima epocă a fierului, cum ar fi o concentrare de fragmente ceramice din S 2, între metrii 26-27, de unde au fost recuperate mai multe fragmente de la un vas mare bitronconic (Fig. 6/1), un vas borcan (Fig. 6/2) și de la o strachină (Fig. 6/3). Tot aici putem menționa descoperirea în stratul arheologic a numeroase fragmente ceramice ce au putut fi reconstituite grafic ca provenind de la vase bitronconice (Fig. 5/1-2, 6-7; 7/1-3, 6-7, 10-11, 13-14), cești (Fig. 5/3, 5; 6/4-5, 7, 10-11; 7/8-9, 11-12) și străchini (Fig. 5/4, 8-12; 6/8-9; 7/4-5) specifice atât culturii Babadag, cât și stilului Basarabi.

Pe lângă materialele arheologice descoperite în strat au fost identificate și o serie de complexe, cercetate în campania 1970, numerotate astfel:

Gr. b – identificată în dreptul metrilor 13-15, în profilul de S al secțiunii S 1, la adâncimea de 1 m, partea inferioară a gropii fiind atinsă la -2 m. Conturul complexului era circular, iar secțiunea în formă de clopot (Fig. 3). Groapa a fost cercetată parțial, în pământul de umplură descoperindu-se câteva fragmente de vase bitronconice (Fig. 9/6-7), o strachină (Fig. 9/8) precum și o parte din toarta supraînălțată a unei cești (Fig. 9/9).

Gr. d – cercetată parțial, a fost identificată în profilul nordic al S 1, între metrii 6,30 și 7,80. Conturul acesteia a fost observat la -1,50 m, iar fundul la -1,78 m (Fig. 3). Pământul de umplură avea o culoare neagră-cenușie, fiind amestecat cu o cantitate redusă de materiale arheologice, precum fragmente ceramice din pastă de culoare neagră, cu suprafața lustruită, oase, chirpici arși, pietre calcaroase. Din conținutul gropii au putut fi înregistrate fragmente de la o ceașcă (Fig. 9/10), un vas de bucătărie (Fig. 9/11) și de la un vas bitronconic (Fig. 9/12).

Gr. i – cercetată în S 1, în profilul de N, groapa a fost identificată în dreptul metrilor 37,50- 39, la -0, 85 m. Aceasta avea o formă circulară, iar pământul de umplură era de culoare neagră-cafenie, compact, cu urme arheologice (Fig. 3). Complexul a furnizat un bogat material ceramic, din care au putut fi reconstituite grafic o strachină (Fig. 10/3), o ceașcă (Fig. 10/8-9), un vas bitronconic (Fig. 10/4-5) și câteva vase de bucătărie (Fig. 10/ 1-2, 6-7).

⁶ Informațiile cu privire la complexe din prima epocă a fierului au fost preluate din planurile și carnetele de șantier ale lui I. T. Dragomir, aflate în arhiva Muzeului de Istorie Galați.

⁷ În descrierea noastră vom folosi următoarele abrevieri: S – secțiune; c. – carou; gr. – groapă; loc. – locuință. Tot aici trebuie să menționăm că autorul cercetării, I.T. Dragomir, a folosit ca sistem de numerotare a suprafețelor din cadrul secțiunilor, metri în loc de carou.

Gr. j – pe traseul S 1, între metrii 39,50 - 41, la adâncimea de 0,95 m, în pământul galben s-a putut delimita conturul unei gropi de formă circulară aparținând primei epoci a fierului (Fig. 3). În notițele de șantier autorul cercetării precizează că în pământul de umplură au fost identificate fragmente ceramice ce aparțin unui vas de mari proporții, cu toartele groase, semicirculare, câteva oase și pietre (Fig. 10/10).

Gr. e – pe traseul S 2 s-a putut delimita conturul unei gropi de formă circulară, umplută cu pământ negru-cenușos care conținea urme sporadice de materiale arheologice din prima epocă a fierului despre care nu deținem însă nici o informație.

Gr. f – pe traseul aceleiași secțiunii, s-a putut delimita conturul altei gropi tot de formă circulară (Fig. 3). Aceasta a fost identificată în profilul sudic al S 2 fără a deține alte informații.

Secțiunea S 3 a fost trasată în campania 1970 în partea de N a S 1 și S 2, cu dimensiunile de 57 × 2 m (114 mp), pentru identificarea traseului șanțurilor de apărare ale așezării eneolitice. Tot în același an, a fost deschisă și o casetă, numerotată Cas. B, poziționată pe latura de N a locuinței neolitice L III/1969, distrusă de groapa unui bordei hallstattian, documentat printr-o serie de pietre calcaroase de dimensiuni mari precum și fragmente ceramice. Materialul arheologic recuperat este reprezentat de un vas de bucătărie, o cană fragmentară, o ceașcă și două vase bitronconice (Fig. 9/1-5).

Fragmentele ceramice descoperite în stratul arheologic pot fi atribuite atât culturii Babadag, cât și fenomenului Basarabi și sunt reprezentate de cești (Fig. 8/2, 5, 7), vase bitronconice (Fig. 8/3-4, 6, 8, 10, 13-14) și străchini (Fig. 8/9, 12).

Secțiunea S 4 a fost trasată în 1971, la 2 m N de traseul S 3, cu dimensiunile de 50 × 2 m (100 mp), pentru a urmări amplasamentul locuințelor neolitice. Cu această ocazie, au fost descoperite puține fragmente ceramice hallstattiene, fără ca acestea să poată fi puse în legătură cu vreun complex.

Secțiunea S 5 – trasată și cercetată tot în campania 1971, avea dimensiunile de 80 × 2 m (160 mp), fiind dispusă la o distanță de 1 m N față de S 1, cu aceeași orientare ca și secțiunile precedente. Aceasta a fost deschisă în vederea delimitării perimetrului așezării neolitice și secționării șanțurilor de apărare neolitice.

Cu această ocazie, au fost descoperite fragmente ceramice ce provin de la cești (Fig. 11/4, 6-7, 9), o strachină (Fig. 11/8), fragmente de vase bitronconice (Fig. 11/1-3, 5), dar și o serie de complexe, printre care o groapă ce conținea patru schelete umane⁸ surprinsă în dreptul metrilor 52-54, la adâncimea de 2,10 m de la suprafața actuală solului. Delimitarea completă a mormântului a necesitat deschiderea unei casete cu dimensiunile de 2 × 1 m, situată între secțiunile S 5 și S 6.

O altă groapă, care nu a fost numerotată, a fost cercetată în dreptul metrilor 63, în profilul de N al secțiunii, la - 1,65 m. Aceasta avea o formă ovală în plan (Fig. 3), partea inferioară fiind atinsă la adâncimea de - 2,20 m. Complexul a furnizat un bogat material din perioada timpurie a epocii fierului, mai ales fragmente de la vase bitronconice (Fig. 12/1, 3, 5-8, 10), un fragment de strachină (Fig. 12/4), cești (Fig. 12/11) precum și un fragment de vas de bucătărie (Fig. 12/9). Tot în această groapă a fost descoperit și un fragment dintr-un vârf de lance (?) din bronz (Fig. 12/2).

Secțiunea S 6 a fost trasată la 2 m S față de S 5, acoperind o suprafață inițială de 60 × 2 m; a fost prelungită în anul 1973 cu încă 26,50 m (173 mp). Scopul acesteia a fost de a

⁸ Dragomir 1996, 365-372.

urmări traseul șanțurilor de apărare din partea de E a așezării și de a verifica sectorul de S al acesteia. Nu a fost identificat vreun complex arheologic din prima epocă a fierului. Din nivelul cultural provine în schimb material arheologic specific atât culturii Babadag, cât și fenomenului Basarabi (Fig. 15/1-8).

În campania arheologică din anul 1972 au mai fost trasate încă trei secțiuni, denumite S 7, S 8 și S 9, poziționate în partea de S a așezării, cu scopul de a surprinde traseul celei de a doua centuri de șanțuri care delimitau așezarea de tip Stoicani-Aldeni.

Secțiunea S 7 avea dimensiunile de 20×2 m (40 mp) și era orientată N-S. Nu deținem date despre vreun complex ce poate fi atribuit epocii a fierului.

Secțiunea S 8, orientată N-S, avea dimensiunile de 32×2 m (64 mp). Pe suprafața acesteia au fost descoperite fragmente ceramice ce provin de la străchini (Fig. 13/1-6), vase bitronconice (Fig. 13/9-10), un fragment de la un vas de bucătărie (Fig. 13/7) și unul din toarta unei cești (Fig. 13/8).

Secțiunea S 9, orientată N-S, avea dimensiunile de 25×2 m (50 mp), numerotarea metrilor făcându-se de la S spre N. În această secțiune, între metrii 13-15, a fost descoperit un complex ce poate fi atribuit locuirii Basarabi. Acesta a fost identificat la adâncimea de 1 m (Fig. 3), distrugând parțial un mormânt neolitic. În interiorul gropii au fost descoperite fragmente ceramice provenind de la o cană (Fig. 14/3), vase bitronconice (Fig. 14/1-2, 5), o strachină (Fig. 14/6) precum și un vas de bucătărie (Fig. 14/4).

Între metrii 16-17, în profilul de V al secțiunii, a apărut conturul unei gropi, circulară în plan și tronconică în secțiune, cu o adâncime de 1,20 m. Complexul a fost cercetat parțial. Nu deținem date despre inventarul acestuia.

Secțiunea S 10 avea aceeași orientare ca și precedentele și o lungime de 43×2 m (86 mp). Pe traseul acesteia au fost descoperite o serie de materiale arheologice dar și complexe din prima epocă a fierului (Fig. 16/1-6).

Gr. 3 – a fost cercetată între metrii 8-9, fiind distrusă de un bordei din sec. XVIII-XIX. Conturul său a fost surprins la - 1,17 m, iar fundul la - 1,40 m. Groapa avea o formă circulară în plan și de clopot în secțiune (Fig. 3). În umplutura sa au fost înregistrate fragmente de la vase de bucătărie (Fig. 17/1-4), o cană (Fig. 17/5), un fragment de strachină (Fig. 17/7) și de la un vas bitronconic (Fig. 17/6).

Gr. 4 – cercetată parțial pe profilul de E al secțiunii, a fost înregistrată între metrii 10-11, la - 1,10 m, fundul atingând adâncimea de 1,36 m; complexul avea o formă circulară în plan (Fig. 3). Nu avem date despre inventarul acestui complex.

Gr. 5 – identificată în profilul de E al secțiunii, în dreptul metrilor 13,50-14,50, la adâncimea de 0,85 m (Fig. 3), a fost săpată până la - 1,10 m. Din pământul de umplură au putut fi recuperate fragmente ceramice ce provin de la vase de bucătărie (Fig. 17/8-9), o strachină (Fig. 17/10) precum și de la toarta unei cești (Fig. 17/11).

Gr. 7 – cercetată parțial în profilul de V al secțiunii, la adâncimea de 1,10 m. Nu deținem alte date despre acest complex sau despre inventarului său (Fig. 3).

Loc. – pe traseul secțiunii, între metrii 21-24, a fost identificat parțial conturul unei locuințe, la adâncimea de 1,10 m de la suprafața actuală a solului, partea sa inferioară aflându-se între - 1,20 m / 1,25 m (Fig. 3). Materialul arheologic descoperit în intervalul acestor metri l-a determinat pe autorul cercetării să încadreze cronologic complexul în prima epocă a fierului. Din păcate, nu deținem alte date despre această situație.

Secţiunea S 11 avea dimensiunile de $18,80 \times 2$ m (37,6 mp) şi era orientată N-S. Pe parcursul cercetării sale au fost descoperite câteva fragmente ceramice specifice primei epoci a fierului, un complex cu oseminte umane şi o groapă (Fig. 16/7-8).

În capătul de N al secţiunii, la - 1,70 m, în stratul de pământ galben cu concreţiuni calcaroase, a fost identificat un complex pentru a cărui cercetare integrală s-a trasat o casetă de 2×1 m pe latura de E a secţiunii. Groapa era de formă ovală şi era săpată până la adâncimea de 1,88 m de la suprafaţa solului actual (Fig. 4). Aceasta conţinea un defunct depus în partea de NE a gropii, în poziţie chircită pe dreapta, cu capul la V-NV şi picioarele la E-SE. Toracele şi bazinul erau bine conservate, membrele inferioare fiind însă deranjate. În zona bazinului s-a descoperit un fragment ceramic provenind de la un vas mare specific primei epoci a fierului (Fig. 18/1).

În dreptul metrilor 16-17 a fost cercetată parţial o altă groapă de formă cilindrică situată spre profilul de E al secţiunii la adâncimea de 1,10 m. Din conţinutul ei au putut fi recuperate fragmentele unui vas bitronconic (Fig. 18/2).

Secţiunea S 12 avea dimensiunile de $18,80 \times 2$ m (37,6 mp) fiind orientată N-S. Pe traseul acesteia au fost descoperite mai multe complexe atribuite locuirii hallstattiene.

O primă groapă a fost cercetată în profilul de E al secţiunii în dreptul metrului 2, la - 1,58 m (Fig. 4). Din conţinutul acesteia au putut fi recuperate fragmente ceramice de la un vas bitronconic (Fig. 18/3) şi de la o strachină (Fig. 18/4).

Un alt asemenea complex a fost identificat în profilul de V al secţiunii, între metrii 4 şi 5, la adâncimea de 1,55 m; prin amenajarea sa a afectat suprafaţa unei alte gropi cercetată în perimetrul metrului 6 (Fig. 4). Dacă despre primul complex nu deţinem date suplimentare, cel de al doilea avea o formă circulară în plan şi conţinea oseminte umane deranjate, în jurul cărora se aflau câteva oase mari de animale, o copită de cal, un maxilar de carnivor şi câteva fragmente ceramice împrăştiate pe fundul gropii, ce provin de la două vase bitronconice (Fig. 18/6-7) şi de la un vas de bucătărie (Fig. 18/5).

O a patra amenajare a fost cercetată între metrii 13-14, la - 1,20 m; groapa a avut se pare o formă cilindrică (Fig. 4); nu deţinem alte date despre acest complex.

În timpul săpăturilor din anul 1973 au mai fost descoperite trei gropi, denumite Sud 1, Sud 2 şi Sud 3, ce conţineau material specific primei epoci a fierului. Din păcate, nu deţinem nicio informaţie cu privire la cercetarea lor, ceea ce face aproape imposibilă poziţionarea în planul general:

Gr. Sud 1 – din acest complex au putut fi recuperate fragmente de la vase de bucătărie (Fig. 19/7-9), ceşti (Fig. 19/4-6, 11), vase bitronconice (Fig. 19/1, 3), o strachină (Fig. 19/2) dar şi de la un vas miniatural în formă de strachină (Fig. 19/10);

Gr. Sud 2 – şi această groapă a avut un conţinut bogat de fragmente ceramice ce proveneau de la vase de bucătărie (Fig. 20/1-6), vase bitronconice (Fig. 20/7-10) şi o ceaşcă (Fig. 20/11);

Gr. Sud 3 – din această groapă provin fragmente ceramice de la un vas de bucătărie (Fig. 21/10), vase bitronconice (Fig. 21/1-4, 11) şi ceşti (Fig. 21/5-9).

Cercetările întreprinse în anul 1976 au avut ca obiectiv principal urmărirea traseului şanţurilor de apărare din partea de V a aşezării eneolitice. În acest sens, au fost trasate încă trei secţiuni, numerotate S 13, S 14 şi S 15. Pe parcursul cercetării acestora au fost descoperite recipiente specifice primei epoci a fierului (Fig. 22/1-10; 24/1-5)

Secțiunea S 13 a fost trasată pe direcția N-S, cu dimensiunile de 40×2 m (80 mp). De aici provin informații despre cercetarea unui singur complex denumit *Gr. sud Râpă*. Acesta a fost identificat în partea de S a secțiunii. Nu deținem alte informații despre această amenajare, din care provin fragmente ceramice de la vase bitronconice (Fig. 23/3-8) și cești (Fig. 23/1-2).

Secțiunea S 14, orientată E-V, avea dimensiunile de 26×2 m (52 mp). În dreptul metrului 7, în profilul de S al secțiunii, a fost cercetată *gr. 3*, deranjată parțial de un alt complex databil în sec. IV p.Ch. (Fig. 4). Din datele avute la dispoziție, nu cunoaștem decât faptul că groapa, de proporții reduse, era umplută cu pământ negru-cenușos. Materialul arheologic descoperit aici este reprezentat de fragmente ceramice ce provin de la vase bitronconice (Fig. 24/6-8), o ceașcă (Fig. 24/10) și un vas de bucătărie (Fig. 24/9).

Secțiunea S 15 avea aceeași orientare ca și S 14, dimensiunile sale fiind de 15×2 m (30 mp). Nu deținem informații cu privire la complexele descoperite în această secțiune.

În campania din anul 1977, autorul cercetării, I. T. Dragomir, a decis finalizarea săpăturilor din punctul *Stoborăni*, ultima problematică avută în vedere fiind urmărirea traseului șanțurilor de apărare periferice ale așezării din sectorul de SV, prin trasarea a două secțiuni numerotate S 16 și S 17.

Secțiunea S 16, orientată N-S, avea dimensiunile de 30×2 m (60 mp), fiind amplasată la 2 m V de secțiunea S 13. Pe timpul cercetării acesteia au fost descoperite o serie de recipiente aparținând primei epoci a fierului (Fig. 25/1-14) precum și un complex notat cu *Gr. 3*. Acesta a fost cercetat în dreptul metrului 18, la - 1,20 m, în stratul de pământ cafeniu cenușos. Din păcate, nu deținem alte informații despre acest complex (Fig. 4).

Secțiunea S 17, orientată E-V, avea dimensiunile de $19,50 \times 2$ m (39 mp). De aici provin mai multe fragmente ceramice hallstattiene de la străchini, cești și vase bitronconice (Fig. 26/1-14).

*
* *

După o pauză de aproximativ zece ani, în 1988, cercetările arheologice de la Suceveni–*Stoborăni* au fost reluate de către D. Nanu-Basarab până în anul 1990⁹. Cercetările arheologice din această perioadă s-au concretizat trasarea a cinci secțiuni (S1-S2/1988) (S1/1989) (S1-S1B/1990) și a două case, pe suprafața cărora au fost descoperite complexe ce pot fi atribuite primei epoci a fierului.

Din punct de vedere stratigrafic, situația înregistrată se prezintă astfel: humusul vegetal a cărui grosime este de 0,15-0,20 m, suprapune un strat negru-cenușos gros de cca. 0,40-0,50 m cu material arheologic, urmat de un strat cu concrețiuni calcaroase, steril din punct de vedere arheologic.

Secțiunea S 1/1988 a fost trasată pe coasta dealului, având dimensiunile de 50×2 m (100 mp), fiind orientată NNE-SSV. Pe suprafața acesteia au fost descoperite mai multe amenajări din prima epocă a fierului după cum urmează:

Gr. 1 – identificată în c. 1, săpată de la - 0,25-0,30 m până la - 0,90 m. Groapa era de formă circulară în plan, ușor lătită în partea mediană, cu diametrul maxim de 1,40 m

⁹ Notațiile secțiunilor și a complexelor aparțin autorului cercetării.

(Fig. 4). Deși săracă în material arheologic, de aici am putut identifica fragmente ceramice ce proveneau de la un vas borcan de mari dimensiuni și de la un vas bitronconic (Fig. 27/7-8).

Gr. 2 a fost cercetată în c. 4-5, la - 0,40 m. Circulară în plan, aceasta avea un diametru de 1,20 m, secțiunea în formă de sac și adâncimea maximă de 1,20 m (Fig. 4). La - 1 m au fost cercetate o serie de materiale osteologice grupate, iar pe fundul gropii, între - 1,10 / - 1,20 m, se afla și o cantitate mare de fragmente ceramice (Fig. 29/1-9; 30/1-6).

Gr. 3 se prezenta ca o aglomerare ceramică, identificată în martorul de S, în c. 5-6, cu un diametru de 1 m. Din această aglomerare provin câteva fragmente de străchini (Fig. 31/1-2) precum și un fragment de la un vas de bucătărie (Fig. 31/3).

Gr. 4 se prezenta tot sub forma unor aglomerări de ceramică, identificată în c. 7-8, în profilul de S; avea un diametru de aproximativ de 2 m. De aici au putut fi reconstituite grafic o serie de fragmente ceramice ce provin de la străchini, o ceașcă, precum și un vas bitronconic (Fig. 31/4-7).

Cuptorul 1 a fost identificat în c. 15-16, în zona superioară a stratului negru-cenușos, la - 0,20 m față de nivelul de călcare; inițial, acesta avea probabil și o calotă de formă ovală. Nu deținem alte informații cu privire la acest complex.

Secțiunea S 2/1988 a fost trasată perpendiculară pe S1/1988 în dreptul c. 7-8, cu dimensiunile de 20 × 2 m (40 mp). Pe întreaga suprafață a secțiunii au fost descoperite fragmente ceramice din prima epocă a fierului precum și două complexe cercetate parțial.

Tot aici putem menționa și prezența unor fragmente de chirpici cu impresiuni de nuiiele, asociate cu fragmente ceramice, pe suprafața c. 7 și 9-10, asupra cărora nu putem oferi din păcate detalii.

Gr. 1a se prezinta ca o concentrare de fragmente ceramice, parțial identificate în c. 1, restul complexului fiind cercetat în S 1/1988 și corespunde cu *Gr. 4* din această secțiune.

Gr. 2a a fost individualizată tot prin aglomerări de ceramică. Complexul a fost cercetat parțial în c. 2 având diametrul de aproximativ de 1m. De aici au putut fi recuperate fragmente ceramice de la cești, căni și vase bitronconice (Fig. 32/1-3).

Campania arheologică din anul 1989 s-a axat pe continuarea cercetărilor din anul 1988 prin deschiderea a două secțiuni și a unei case notate cu **S 1/1989**, **S 2/1989** și **S 1-C 1/1989**. Nu deținem informații cu privire la dimensiunile secțiunilor, știm doar că S1/1989 a fost deschisă în prelungirea secțiunii S1/1988 iar S 1-C 1/1989 a fost deschisă în zona de maximă concentrare a materialului arheologic, având dimensiunile de 8 × 4 m.

Materialul arheologic descoperit în toate unitățile de săpătură este ilustrat prin fragmente de cești, căni, vase bitronconice și vase de bucătărie, indicând o locuire din faza timpurie a epocii fierului (Fig. 34/1-14; 35/7-12; 36/1-12).

Gr. 2/1989 a fost identificată în c. 5 al secțiunii S1/1989. Nu deținem alte date despre acest complex. Din conținutul gropii au putut fi recuperate câteva fragmente ceramice de la vase de bucătărie diferite (Fig. 35/1-4), o toartă și probabil de la un vas bitronconic (Fig. 35/5-6).

Aceeași situație o prezintă și cercetările din anul 1990, când au fost deschise alte două secțiuni, numerotate **S 1/1990** și **S 1B**, despre a căror amplasare nu deținem date. Acestea aveau următoarele dimensiuni: S 1/1990 (38 × 2 m) și S 1B/1990 (20 × 2 m).

Gr. 1/1990 identificată parțial în c. 2, în profilul de S al secțiunii, la - 1,10 m, avea un diametru de cca. 0,80 m. Nu deținem date despre materialul arheologic descoperit aici.

Gr. 2/1990 a fost cercetată pe suprafața c. 5; avea o formă circulară în plan, cu un diametru de 2 m. Din conținutul ei a putut fi recuperat un fragment ceramic ce provine de la o strachină (Fig. 37/1).

Gr. 3/1990, cercetată parțial pe suprafața c. 6, se prezenta sub formă unei aglomerări ceramice. Din datele pe care le deținem, putem spune că groapa avea un diametru de aproximativ 1,30 m, iar din conținutul ei au putut fi recuperate fragmente ceramice de la o strecurătoare, un fund de vas de bucătărie și o fusaiolă de mici dimensiuni (Fig. 37/2-3, 5).

Loc. 1/1990 a fost identificată pe suprafața c. 7-8. Complexul a fost identificat în profilul de N al secțiunii și se prezintă sub forma unei aglomerări ceramice ce pornea din stratul cenușiu granulos, având în profil aspectul unei alveole. Din acest complex provin fragmente de la vas bitronconic (Fig. 37/4).

Gr. 4/1990 a fost cercetată pe aproape întreaga suprafața a c. 17, la - 1m. Aceasta era de formă circulară în plan, avea un diametru de aproximativ 1,90 m, pereții săi fiind săpați oblic spre exterior până la - 1,37 m. De aici provin mai multe fragmente de vase de bucătărie (Fig. 37/7-9) și de la o strachină (Fig. 37/6).

Gr. 5/1990, identificată în suprafața c. 18, a fost identificată la - 0,65 m. Complexul avea o formă circulară în plan, cu un diametru de 1,05 m, fiind săpat până la o adâncime de 0,40 m. Din conținutul său au putut fi recuperate oase de animale, bucăți de chirpic, fragmente ceramice, multe dintre ele atipice. Tot din această groapă a mai putut fi recuperat și un fragment de ceașcă (Fig. 37/10).

3. Analiza materialului arheologic

Ceramica reprezintă principalul material arheologic descoperit în așezarea de la Suceveni–Stoborâni fiind și principalul indiciu cronologic avut la dispoziție în analiza noastră.

3.a. Vestigiile culturii Babadag

Ceramica. Tipologic, lotul ceramic analizat poate fi considerat ca fiind caracteristic repertoriului de forme specific culturii Babadag: vase bitronconice, căni, cești, străchini, vase borcan și strecurători.

Vasele bitronconice. Recipientele de acest tip sunt alcătuite din două părți aproximativ tronconice, linia lor de contact reprezentând diametrul maxim care este în general mai mic decât înălțimea¹⁰. Pe ansamblu, acest tip de vas prezintă un profil „S”-oidal, cu marginea răsfântă, gâtul lung sau scurt, umerii bine pronunțați și baza dreaptă. Recipientele din această categorie au fost modelate dintr-o pastă de bună calitate având ca degresant pietricele sau ceramică pisată în compoziție, de culoare neagră la exterior și cenușie sau roșietică la interior. În marea majoritate a cazurilor s-a acordat o atenție deosebită tratamentului suprafeței, prin lustruire.

În alte cazuri, fragmentele descoperite par să sugereze existența unor recipiente cu un profil mai suplu, însă starea lor fragmentară ne împiedică să reconstituim cu precizie forma. Astfel, pentru aceste fragmente pentru care nu putem stabili o tipologie exactă, am identificat un număr de 98 de astfel de recipiente, reprezentate de părți din zona superioară a vasului sau de alte zone ale corpului.

¹⁰ László 1994, 77.

Fragmentele ceramice studiate sugerează existența unor recipiente de dimensiuni mari sau mijlocii, cu umerii mai mult sau mai puțin pronunțați, uneori având aplicate în zona diametrului maxim, proeminențe conice sau apucători. Alte exemplare au fost decorate cu motive realizate prin incizie, imprimare sau caneluri în zona superioară care este și cea mai vizibilă.

Din lotul de vase cu profil complet sau aproape complet se pot separa mai multe modalități de realizare:

Tipul I – vase de dimensiuni mari sau mijlocii, cu marginea evazată, corpul bombat și diametrul maxim situat în zona mediană. Unele exemplare prezintă proeminențe conice sau apucători pe corp (Fig. 5/1; 9/6; 12/5; 19/3; 20/10; 24/6-7). Vase similare au mai fost descoperite la Jurilovca–*Orgame*¹¹ și *Brăilița*¹².

Tipul II – este asemănător tipului precedent, diferența fiind dată de gradul de înclinație a umărului și dispunerea diametrului maxim în partea inferioară (Fig. 6/1; 18/2). Unele recipiente prezintă proeminențe conice sau apucători în zona diametrului maxim (Fig. 18/7; 36/1).

Tipul III – păstrează forma vaselor încadrate în tipul II dar dimensiunile sunt mult mai reduse, înălțimea maximă fiind până la 20 cm (Fig. 9/7; 10/5; 13/9).

Tipul IV – recipiente de dimensiuni mari, cu deschiderea gurii mai mare în raport cu celelalte tipuri, marginea ușor evazată, gâtul scurt, corpul bombat și apucători orizontale dispuse în zona diametrului maxim (Fig. 10/10).

În privința decorului aplicat pe aceste vase, s-a observat că cea mai mare parte au fost realizate prin incizie și numai o mică parte prin imprimare. Motivele ornamentale sunt geometrice, dispuse sub formă de ghirlandă în jurul vasului, cu serii de puncte aplicate de o parte și de alta a benzilor de linii paralele. În alte cazuri se poate observa doar prezența unor linii simple incizate care înconjoară vasul, urmate de o serie de împunsături și puncte sau serii de triunghiuri umplute cu linii scurte, dispuse oblic.

Căni. Includem în această categorie doar patru exemplare ce pot fi separate în două categorii în funcție de maniera de realizare. Un prim tip este reprezentat de o cană cu o toartă supraînălțată, realizată dintr-o pastă de bună calitate, având corpul bitronconic bine evidențiat și diametrul maxim situat în zona mediană (Fig. 6/5).

Celelalte exemplare, aflate într-o stare fragmentară, deși le încadrăm într-un alt tip, au fost realizate într-un mod asemănător, diferența față de primele constând în bombarea mai accentuată a zonei mediane (Fig. 32/1, 4; 35/1). În ambele cazuri pasta este de bună calitate, arderea s-a produs uniform, iar suprafața a fost lustruită.

Din cele patru exemplare descoperite, două sunt decorate exclusiv cu motive incizate, fiind bogat ornamentate cu serii de linii dispuse orizontal în zona de contact a gâtului și corpului, urmate apoi de serii de câte trei sau cinci linii dispuse oblic spre stânga sau spre dreapta, completând imaginea cu diverse combinații de împunsături sau romburi (Fig. 32/4; 35/1).

Ceștile sunt prezente în lotul nostru printr-un număr de 73 de exemplare întregi sau fragmentare, de dimensiuni diferite. Cele mai multe piese sunt fragmentare, în majoritatea cazurilor păstrându-se doar zona superioară sau mediană, altele fiind prezente prin fragmente de toarte.

¹¹ Ailincăi, Mirițoiu, Soficaru 2006, Pl. 4/2.

¹² Harțușche, Anastasiu 1976, 332, nr. 373

Cu toate acestea, elementele păstrate se pretează unei analize tipologice. Astfel, cele mai multe fragmente de cești descoperite au o formă bitronconică, marginea evazată și baza dreaptă sau în formă de *umbo*. Acestea au fost confecționate dintr-o pastă de calitate bună ce avea în compoziție nisip și pietricele pisate, coloristica variind de la cenușiu-închis spre negru, marea lor majoritate fiind lustruite.

Pe ansamblu am putut diferenția trei tipuri: *Tipul I* – ceașcă cu o toartă supraînălțată, de formă bitronconică, cu marginea trasă spre exterior. Unele exemplare prezintă în zona diametrului maxim proeminențe conice dispuse simetric (Fig. 6/4; 8/2; 9/10; 11/6-7; 19/5-6; 22/6; 24/10; 28/6; 34/7, 10; 35/10; 36/5; 38/2). Un singur recipient care provine din *Gr. d/1970* poartă în zona diametrului maxim un număr de două astfel de proeminențe dispuse alăturat (Fig. 9/10). Această primă variantă este prezentă în așezarea de la Suceveni printr-un număr de 15 exemplare întregi sau întregibile.

Decorul a fost realizat în tehnica inciziei și consta din linii dispuse orizontal în zona mediană a vasului și serii de linii dispuse oblic de o parte și de alta a proeminențelor conice. Un singur exemplar a fost decorat cu motive realizate prin imprimare. Analogii pentru acest tip regăsim în Dobrogea în așezarea de la Babadag¹³, dar și la Niculițel–*Cornet*¹⁴, Ostrov–*Piatra Frecăței*¹⁵, Garvăn–*Mlăjitul Florilor*¹⁶ sau Jijila–*Cetățuie*¹⁷. Pentru zonele geografice aferente Dobrogei putem menționa descoperirile de la Brăilița¹⁸, Tămăoani¹⁹, Ijdileni–*Frumușița*²⁰, Stoicani²¹ sau Platonești–*Valea Babii*²².

Tipul II – este definit prin existența unei toarte supraînălțate, dimensiunile fiind ceva mai mici și prezintă aceleași elemente de realizare ca și prima variantă, corpul fiind mai bombat. Acestei variante îi putem atribui un număr de 28 de exemplare întregi sau fragmentare (Fig. 6/7; 7/8; 12/11; 19/4, 11; 20/11; 21/6, 8-9; 23/1-2; 24/4-5; 25/2,10; 26/3, 7-8, 10; 27/5; 28/7; 31/6; 32/3, 5, 7; 36/6, 9; 37/10). Multe dintre acestea sunt nedecorate, fiind descoperite într-o stare fragmentară destul de avansată. Unele fragmente prezintă decorul încrustat cu o pastă albă tocmai pentru a crea un contrast cu suprafața vaselor (Fig. 34/8-9), ca în alte cazuri precum cele semnalate la Babadag²³, Jurilovca–*Orgame*²⁴ la Bucu–*Pochină*²⁵.

Tipul III – are două torți supraînălțate așa cum sugerează cinci exemplare descoperite în situl de la Suceveni, dintre care unul reprezintă un rebut. De diferite dimensiuni, acestea au fost realizate dintr-o pastă de bună calitate având forme bitronconice bine evidențiate, cu marginile trase spre exterior.

¹³ Morintz 1964, 109.

¹⁴ Topoleanu, Jugănar 1995, 208, fig. 8/1.

¹⁵ Hänsel 1976, Taf. 46/9.

¹⁶ Jugănar 1997, 108.

¹⁷ Sîrbu, Ailincăi, Simion 2008, 64.

¹⁸ Harțuche, Anastasiu 1976, 184-185.

¹⁹ László 1986, fig. 5/B 1-3.

²⁰ Brudiu 1991, 225, fig. 3.

²¹ Petrescu-Dîmbovița 1953b.

²² Rența 2008, fig. 87/10-11.

²³ Morintz, Jugănar 1995, 179.

²⁴ Ailincăi, Mirițoiu, Soficar 2006, 87.

²⁵ Rența 2008, 97, fig. 134/2

Un prim exemplar de acest tip are suprafața nedecorată, corpul bitronconic, bine evidențiat, diametrul maxim aflându-se în zona inferioară, și baza în formă de *umbo* (Fig. 6/10). În aceeași manieră pare să fi fost realizat și exemplarul rebut ce prezenta și două proeminențe conice dispuse în zona mediană, încadrate de două benzi orizontale imprimate (Fig. 11/9a-b). Un al alt recipient a fost descoperit în *Gr. i/1970*. Acesta are o formă bitronconică dar cu un aspect mai plat, marginea trasă spre exterior și baza dreaptă. În zona mediană se pot observa două linii incizate dispuse orizontal. La aceasta se adaugă o proeminență conică, în zona mediană a vasului, flancată de linii incizate dispuse oblic (Fig. 10/9). Alt exemplar prezintă o formă mai suplă și este de dimensiuni mai reduse, torțile sale fiind rupte din vechime (Fig. 7/9).

În campania 1971, la Suceveni, în S 5/1971, a fost descoperit un fragment de toartă cu partea superioară ascuțită, ce provine probabil de la o ceașcă cu două toarte supraînălțate (Fig. 11/8). Torți de acest gen regăsim și la recipientele descoperite în necropola tumulară de la Sboryanovo²⁶, autorul cercetării, având ca argument o asemenea analogie în așezarea de la Dorobanțu, atribuită culturii Coslogeni, le considera o moștenire a culturilor bronzului târziu de la Dunărea de Jos.

În câteva cazuri se poate observa prezența în zona gâtului a unui decor compus din linii incizate dispuse vertical, în cruce sau serii de linii așezate în diferite unghiuri (Fig. 7/8; 11/6-7; 13/9; 28/7; 31/4; 34/1), precum cele ce apar pe unele vase bitronconice, căni și cești descoperite la Cavadinești²⁷, Siliștea–Popină²⁸ sau Garvăn–Mlăjitul Florilor²⁹.

În ceea ce privește folosirea motivelor realizate imprimare, s-a putut observa aplicarea cerculețelor concentrice și a șnurului în zona diametrului maxim pe fragmentele de la trei astfel de recipiente (Fig. 22/6; 32/7; 36/9). Motivul ornamental principal realizat în această tehnică este reprezentat de cerculețe concentrice, dispuse orizontal și încadrate de alte linii imprimate dispuse oblic spre dreapta. Acest decor este flancat de câte două benzi orizontale realizate în același stil, într-o manieră asemănătoare cu cele publicate din așezările de la Cozia³⁰ (grupul Cozia) și Alcedar III³¹ (cultura Saharna-Solonceni).

Fragmentele de toarte descoperite sugerează modalități diferite de realizare. Câteva exemplare sunt plate sau au secțiunea ovală, ornamentate în tehnica inciziei, similar cu unele cazuri semnalate în așezările de la Ijdileni–Frumușița³², Ostrov–Piatra Frecăței³³, Siliștea–Popină³⁴, Satu Nou–Valea lui Voicu³⁵ sau Garvăn–Mlăjitul Florilor³⁶.

Străchinile au în general o formă tronconică, cu marginea buzei trasă spre interior și baza dreaptă. În timpul cercetărilor de la Suceveni au fost descoperite 40 de fragmente provenind din diferite părți ale unor astfel de vase. Cele mai multe exemplare nu au fost

²⁶ Stoyanov 1997, 57, fig. 3/33, 37, 39.

²⁷ Dragomir 1958, 154, fig. 3/7.

²⁸ Sîrbu, Pandrea 1994, 61, fig. 24/1.

²⁹ Jugănaru 2005, 118, fig. 24/5.

³⁰ László 1972, 215, fig. 8.

³¹ Kasuba 2003, 205, fig. 11/10.

³² Brudiu 1991, 225.

³³ Hänsel 1976, Taf. 46/9.

³⁴ Harțușche, Silvestru 1992,

³⁵ Irimia, Conovici 1993, 76, 82, fig. 11/9; fig. 14/8a.

³⁶ Jugănaru 2005, 118, fig. 24/3,6.

decorate, dar sunt și recipiente care prezintă caneluri oblice lungi sau scurte dispuse oblic pe margine (Fig. 6/8; 9/8; 10/3; 12/4; 18/2; 26/4-5; 29/7; 31/1; 33/2; 37/1). Un alt element decorativ îl reprezintă apucătorile, prezente doar pe două exemplare (Fig. 15/3; 29/5). Această categorie ceramică apare frecvent în așezările culturii Babadag, străchini canelate fiind descoperite printre altele în așezarea eponimă³⁷, Garvăn–*Mlăjitul Florilor*³⁸, Telița–*Amza*³⁹, Tămăoani⁴⁰, Vînători⁴¹ etc.

Vasele borcan. Au putut fi identificate un număr de 27 de fragmente deși nu excludem posibilitatea ca numărul lor să fie mult mai mare având în vedere starea fragmentară. În cazul exemplarelor care au putut fi reconstituite grafic s-au putut face unele observații. Lucrate din pastă grosieră, acestea au în general o formă bitronconică cu corpul bombat și marginea ușor evazată. Un prim tip poate fi reprezentat de cele două exemplare descoperite în *Gr. Sud 2/1973* (Fig. 20/1, 3) și cel din *Gr. 2/1989* (Fig. 35/1), de formă bitronconică și cu marginea răsfrântă. Un al doilea tip, tot de formă bitronconică, este mai suplu decât în primul caz (Fig. 28/8); în timp ce un ultim tip are pereții aproape drepți, cu marginea trasă spre exterior (Fig. 19/7, 8; 24/1). Toate exemplarele au în comun ca element decorativ, brâul alveolar dispus orizontal și într-un caz unul dispus oblic.

Strecurători. La Suceveni acest tip este prezent doar printr-un singur exemplar ce are o formă asemănătoare cu cea a ceștilor. Lucrată dintr-o pastă grosieră, aceasta avea culoarea pereților gălbuie-cărămizie (Fig. 37/3). Vase de acest gen au fost descoperite în așezările de la Jijila–*Cetățuie*⁴², Bucu–*Pochină*, Platonești–*Valea Babii*⁴³, Hansca–*La Matcă*⁴⁴.

Vasele miniaturale sunt reprezentate de două exemplare păstrate fragmentar. Primul imită o strachină lucrată dintr-o pastă fină având în compoziție pietricele pisate, forma fiind tronconică iar suprafața lustruită (Fig. 19/10). Al doilea exemplar păstrează doar corpul unui vas bitronconic (Fig. 35/9).

Obiecte din lut ars. În această categorie includem o fusaiolă simplă, de mici dimensiuni, formă bitronconică și un diametru de 2 cm.

3.b. Vestigiile locuirii Basarabi

Ceramica. Deși reduse cantitativ, cele 42 de fragmente ceramice descoperite pot fi atribuite *stilului* Basarabi. În timpul cercetărilor de la Suceveni–*Stoborâni* au fost identificate patru complexe ce conțineau astfel de ceramică, trei gropi și o posibilă locuință.

Vasele bitronconice se găsesc într-un număr mic, au diferite dimensiuni și fac parte din categoria ceramicii de bună calitate și fină. Acestea au un profil „S”-oidal, bine evidențiat, cu marginea răsfrântă, corpul bombat și fundul drept sau în formă de *umbo*. Datorită stării lor fragmentare, o încadrare tipologică exactă ne face și mai dificilă sarcina (Fig. 8/10, 13-14; 15/5; 17/6). Deși dispunem de un număr restrâns de exemplare, am putut identifica două

³⁷ Jugănaru 2005, 121, fig. 27/8, 10, 12-13.

³⁸ Jugănaru 1997, 105, fig. 3/8, 10.

³⁹ Jugănaru 2003, 92, fig. 2/1; 4/5.

⁴⁰ Petrescu-Dîmbovița 1953a, 770, fig. 4/6-8, 11-12, 15; László 1986, 84, fig. 6/5-7.

⁴¹ Brudiu 1970, 516, fig. 6/6, 10, 12

⁴² Sîrbu, Ailincăi, Simion 2008, 75.

⁴³ Rența 2008, 98.

⁴⁴ Nicic 2008, 198, fig. 48/6.

modalități de realizare: *Tipul I* – vase bitronconice cu gâtul lung, marginea evazată și baza dreaptă. Ca decor întâlnim caneluri aranjate vertical ce pleacă din zona gâtului până în zona diametrului maxim, în asociere cu patru proeminențe conice (Fig. 9/5); *Tipul II* – prezent în așezarea de la Suceveni printr-un singur exemplar de mici dimensiuni, cu marginea evazată, corpul bombat și baza în formă de *umbo* (Fig. 9/3), realizat într-o manieră similară cu un alt vas descoperit în zona Niprului mijlociu în așezarea de la Turia⁴⁵.

Decorarea acestor vase se făcea pe de o parte prin motive simple, alcătuite dintr-un brâu dispus în zona diametrului maxim, sau prin caneluri verticale ori motive ceva mai complicate realizate în tehnica inciziei sau imprimării. Unele exemplare erau încrustate cu pastă albă (Fig. 14/1-2).

Ceștile sunt reprezentate de câteva fragmente provenite din partea superioară (Fig. 9/2, 4; 14/1, 3; 17/5; 22/8; 26/9, 14). Toate exemplarele descoperite în așezarea de la Suceveni au un corp mai mult sau mai puțin bombat, o toartă supraînălțată și fundul drept. Un singur fragment ar sugera un profil ușor tronconic, dar ținând cont de faptul că exemplarele sunt fragmentare nu am reușit să întocmim o tipologie exactă. Ca ornamente întâlnim serii de caneluri dispuse pe corpul vasului sau serii de linii șerpuite orizontal sub buza vasului, realizate prin imprimare. În alte cazuri sunt prezente serii de împunsături sau imprimeuri încrustate cu o pastă de culoare albă, prin care se realiza un efect de contrast ce scotea în evidență decorul.

Străchinile descoperite în situl de la Suceveni–Stoborâni se pot împărți în două tipuri: *Tipul I* – are marginea trasă spre interior, corpul tronconic și fundul plat. Din punct de vedere ornamental, acest tip de străchină este decorat cu caneluri orizontale dispuse pe partea superioară a vasului, alături de care apar adeseori ornamente imprimate sau incizate (Fig. 5/4, 10; 8/12; 14/6; 15/7; 17/10; 22/3-5, 9; 25/4). Acest tip de străchină este des întâlnit în siturile specifice culturii Basarabi. Prezența sa este semnalată și în așezările din S Moldovei, la Drăgănești⁴⁶ sau Piscu–Cimitirul Vechi⁴⁷; *Tipul II* – poate fi reprezentat de recipientele cu marginea evazată, prezente în număr de trei exemplare, lucrate dintr-o pastă de bună calitate, cu suprafața lustruită și aspect metalic. Aceste recipiente au fost decorate în partea interioară a buzei, atât prin incizie cât și prin imprimare (Fig. 15/6, 8; 22/10). Astfel de exemplare au fost descoperite în Banat, la Remetea Mare⁴⁸, Gornea⁴⁹ sau Moldova Veche⁵⁰. În Transilvania vase de acest tip au fost găsite la Hunedoara⁵¹, Aiud⁵², Sebeș⁵³, Bernadea⁵⁴. Acest tip de vas este prezent și în necropola de la Basarabi⁵⁵ iar în zona de S a Moldovei astfel de recipiente găsim în așezările de la Poiana⁵⁶ și Lunca⁵⁷.

⁴⁵ Kašuba 2008, 45, fig. 8/6.

⁴⁶ Brudiu 1985, 33, fig. 2; Vulpe 1986, Pl. 16/1-12.

⁴⁷ Brudiu 1991, 235, fig. 10/6.

⁴⁸ Gumă 1993, Pl. 60/28-29.

⁴⁹ Gumă 1993, Pl. 65/7.

⁵⁰ Gumă 1993, Pl. 97/1.

⁵¹ Ursuțiu 2002, Pl. 153/9.

⁵² Ciugudean 1976, fig. 4/9, 12; Ursuțiu 2002, Pl. 134/7.

⁵³ Ursuțiu 2002, Pl. 157/4.

⁵⁴ Ursuțiu 2002, 43-44.

⁵⁵ Dumitrescu 1968, fig. 25/1-6; 26-28.

⁵⁶ Vulpe 1965, Pl. 1/8.

⁵⁷ Dragomir 1983, fig. 10/1,6.

Ca decor întâlnim un motiv în forma literei „Σ” prezent pe străchinile invazate, încadrat de o bandă orizontală sau oblică (Fig. 17/10; 22/3, 4), de linii frânte în zig-zag (Fig. 15/6, 8), incizii fine sau incizii fine în zig-zag care au ca rezultat umplerea unor triunghiuri (Fig. 15/5, 7).

Vasele borcan. În această categorie includem opt exemplare confecționate dintr-o pastă grosieră, cu pietricele pisate în compoziție. Și în acest caz distingem mai multe variante de realizare: *Tipul I* – de formă bitronconică, cu marginea ușor evazată și fundul drept. Ca elemente de decor se pot observa patru proeminențe (apucători) dispuse în zona de curbare a gâtului și prezența a trei brâuri dispuse orizontal pe corpul vasului (Fig. 9/1; 17/2); *Tipul II* – prezintă aceleași caracteristici ca și prima variantă, dimensiunile fiind mai mici iar silueta mai suplă. Ca decor nu diferă de prima variantă, însă menționăm aici, pe lângă decorul cu brâu continuu dispus în zona de contact între gât și corp și prezența unui decor vălurit dispus pe buza vasului (Fig. 14/4; 17/1, 3, 9; 22/1). Un alt motiv este reprezentat de creștăturile succesive practicate imediat sub buză (Fig. 17/4); *Tipul III* – este reprezentat de un recipient lustruit, cu pereții aproape drepecți, având ca decor un brâu continuu dispus în zona gâtului (Fig. 17/8).

Obiecte din lut ars

Menționăm aici descoperirea unui frumos instrument din lut ars, de formă triunghiulară, cu una din laturi ușor convexă și cu baza mare prevăzută cu creștături, folosit pentru decorarea ceramicii imprimate cu linii șerpuite sau zig-zaguri⁵⁸ (Fig. 8/11). Tipologic, acesta s-ar încadra în tipul FIII, D-Ia⁵⁹ alături de ștampilele de la Crevna Livada, Donje Štiplijie, Svetozarev Panjevatki, Alcedar III, Solonceni–*Hlinaja*.

4. Observații cu privire la locuirea din prima epocă a fierului de la Suceveni–Stoborăni

Datele referitoare la locuirea din prima epocă a fierului de la Suceveni–*Stoborăni* demonstrează, cel puțin în stratigrafia orizontală, existența a două etape de locuire. O primă etapă este reprezentată de ceramica culturii Babadag, în timp ce cea de a doua este ilustrată prin prezența unei locuiri cu ceramică decorată în stil Basarabi.

Cercetările au dus la descoperirea unui număr de 43 complexe atribuite perioadei timpurii și mijlocii a epocii fierului, cercetate integral sau parțial, complexe ce conțineau un bogat material arheologic. Pentru prima etapă a cercetărilor (1968-1977) conduse de către I. T. Dragomir s-a observat că locuirea din prima epocă a fierului se situa în jumătatea de SV a perimetrului cercetat, în vreme ce cercetările din anii 1988-1990 arată o prelungire a acesteia până la aproximativ 200 m N de râpa *Stoborăni*, zonă în care nu au mai fost descoperite însă și vestigii de tip Basarabi.

Inițial, descoperirile arheologice de la Suceveni–*Stoborăni* au fost atribuite, pe baza decorului aplicat pe ceramică, grupului Tămăoani⁶⁰, alături de alte situri considerate specifice acestui grup, precum cele de la Foltești⁶¹, Rogojeni⁶², Ijdileni–*Frumușița*, Vânători sau Galați–

⁵⁸ Dragomir 1996, 336.

⁵⁹ Ailincăi *et alii* 2004-2005, 115.

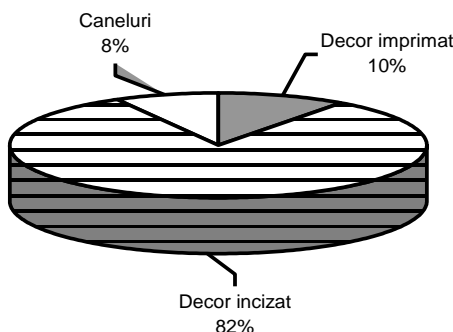
⁶⁰ László 1986, 74, nota 11; Brudiu 1991, 231.

⁶¹ László 1986, 67.

⁶² Dragomir 1970, 507, fig. 5/2.

*Precista*⁶³. Totuși, în urma studierii întregului lot ceramic, și prezenței implicite a motivelor realizate prin imprimare, putem conchide că așezarea hallstattiană timpurie descoperită la Suceveni–Stoborâni poate fi atribuită fără îndoială culturii Babadag.

Până în momentul de față ceramica rămâne singurul criteriu pentru încadrarea cultural-cronologică a descoperirilor de la Suceveni. Din punct de vedere statistic se observă o preferință pentru decorul executat prin incizii, spre deosebire de cel imprimat, care este prezent într-un număr mai mic de exemplare.

Grafic. 1 Frecvența aplicării decorului.

Graphique 1. The frequency of the decoration's application.

Din analiza graficului de mai sus reiese că cele mai multe astfel de recipiente, în proporție de 82%, erau decorate prin incizie, urmate de exemplare decorate prin imprimare, în proporție de 10% și 8%, decorate prin caneluri. Prezența motivelor imprimate asigură un sincronism cronologic cu grupele Babadag II⁶⁴, Insula Banului⁶⁵, Pšeničevo⁶⁶ și Cozia⁶⁷ Saharna-Solonceni⁶⁸, indicând o secvență cronologică situată undeva între sec. X-IX a.Chr.

Preferința pentru motivele incizate ar putea indica plasarea descoperirilor de la Suceveni, până în momentul de față cel mai nordic sit al culturii Babadag, la începutul fazei a II-a a acestei culturi. Poziția geografică a sitului, precum și lipsa fragmentelor ceramice decorate în stil Cozia, prezente în alte situri Babadag cum sunt cele de la Stoicani–Cetățuie⁶⁹, Bucu–Pochină⁷⁰ sau Revărsarea–Dealul Tichilești⁷¹, poate indica o datare mai timpurie a locuirii Babadag de la Suceveni în raport cu apariția grupului Cozia, sau cel puțin o datare mai timpurie față de siturile menționate mai sus.

⁶³ De fapt este vorba de o descoperire izolată, o ceașcă cu o toartă supraînălțată decorată prin incizie fără context de descoperire.

⁶⁴ Morintz 1964, 101-118; Morintz 1987, 39-72.

⁶⁵ Morintz, Roman 1969, 393-423.

⁶⁶ Čičikova 1971, 71-92; Hänsel 1976, 196-213.

⁶⁷ László 1972, 207-224; Hänsel 1976, 134-151.

⁶⁸ Meljukova 1989, 20-23; Kašuba 2000, 241-488.

⁶⁹ Petrescu-Dîmbovița 1953b, fig. 62/7-8.

⁷⁰ Rența 2008, fig. 121/1-4.

⁷¹ Ailincăi 2010a, fig. 23/4; 25/7

Un alt element de noutate adus de descoperirile de la Suceveni, este reprezentat de complexe funerare. Un prim astfel de complex a fost cercetat în 1971, I.T. Dragomir menționând în momentul publicării că *la baza gropii au fost găsite într-o poziție neobișnuită patru schelete umane care l-a prima vedere lasă impresia că morții ar fi fost aruncați în groapă la întâmplare*⁷². Găsind analogii cu situațiile documentate la Sălacea (jud. Bihor)⁷³ și la Gomolova⁷⁴, autorul considera că acest complex aparținea culturii Basarabi⁷⁵. Având în vedere totuși că mormântul colectiv de la Gomolova nu este caracteristic pentru *fenomenul* Basarabi, și că cea mai apropiată analogie pentru mormântul de la Suceveni o găsim la Jurilovca–Orgame⁷⁶, considerăm că complexul cu oseminte umane de la Suceveni poate fi atribuit mai degrabă culturii Babadag.

Alături de acest complex publicat, la Suceveni–Stoborâni au mai fost cercetate alte două astfel de situații ce prezintă numeroase analogii în zonele învecinate⁷⁷, precum cele de Tămăoani⁷⁸, Garvăn–Mlăjitul Florilor⁷⁹, Jijila–Cetățuie⁸⁰, Niculițel–Cornel⁸¹, Revărsarea–Dealul Tichilești⁸², Enisala–Palanca⁸³, Capidava–La Bursuci⁸⁴, Bucu–Pochină⁸⁵ etc.

Un aspect interesant ar fi raportul cronologic între descoperirile de tip Basarabi și cele de tip Babadag. S-a vorbit inițial în literatura de specialitate de o invazie la Dunărea de Jos a triburilor Basarabi, fapt ce a dus la sfârșitul culturii Babadag, undeva în sec. VIII a.Chr.; descoperirile de până acum din sudul Moldovei indică o suprapunere a ceramicii Basarabi peste cea Babadag așa cum este cazul vestigiilor de la Suceveni, unde ceramica celor două manifestări nu apare asociată în aceleași complexe. O situație asemănătoare o găsim în zona de S a Moldovei în așezarea de la Piscu–Cimitirul Vechi și cea de la Ijdileni–Frumușița, unde autorul cercetării, M. Brudiu, menționează o suprapunere a nivelului Basarabi peste cel Babadag⁸⁶, însă situația stratigrafică este destul de neclară. Fragmentul decorat cu cercuri concentrice a fost descoperit în S 1, la 50 m față de B III care conținea ceramică de tip Basarabi⁸⁷.

Majoritatea cercetătorilor care au studiat necropola de la Stoicani au considerat-o ca fiind un fenomen izolat. Una dintre problemele rămase deschise este însă relația dintre așezare și cimitir și va rămâne deschisă până în momentul când materialul provenit din cele 15

⁷² Dragomir 1996, 365-366.

⁷³ Bader 1978, 40. Mormântul de înhumăție compus din patru schelete, două de adulți, un adolescent și un copil depuse în poziție chircită (excepție face scheletul de copil), a fost atribuit culturii Otomani.

⁷⁴ Tasić 1972, 27-37.

⁷⁵ Dragomir 1996, 369.

⁷⁶ Ailincăi, Mirițoiu, Soficaru 2006, 89, nota 38.

⁷⁷ Pentru acest tip de descoperiri vezi Ailincăi 2008a.

⁷⁸ Petrescu-Dîmbovița 1953a, 767.

⁷⁹ Jugănar 1993, 103; Ailincăi, Mirițoiu, Soficaru 2006, 87.

⁸⁰ Sîrbu, Ailincăi, Simion 2008, 52, fig. 17.

⁸¹ Jugănar 1994, 71-81; Topoleanu, Jugănar 1995, 204-205; Ailincăi, Topoleanu 2003, 45-50; Ailincăi, Mirițoiu, Soficaru 2006, 88; Ailincăi 2008a, 17-18; Ailincăi 2008b.

⁸² Ailincăi 2010a; Haimovici 2003.

⁸³ Jugănar 2004, 118-119; Ailincăi 2008, 13; Ailincăi, Constantinescu 2008.

⁸⁴ Ailincăi 2008a, 13.

⁸⁵ Ailincăi, Mirițoiu, Soficaru 2006, 88; Ailincăi 2008, 12; Rența 2008.

⁸⁶ Brudiu 1991, 236.

⁸⁷ Ailincăi 2010b, 353.

complexe nu va fi publicat integral⁸⁸. Inițial, autorul cercetării, M. Petrescu-Dîmbovița, observa pe baza descoperirilor două etape cronologice ale necropolei: o etapă mai veche (sec. VII a.Chr) caracterizată prin cești cu o toartă supraînălțată, vase bitronconice de mici dimensiuni, cești cu două torți supraînălțate și un fragment de fibulă din fier de tip Glasinac; în vreme ce etapa a doua a fost datată în sec. al VI-lea a.Chr., cu ajutorul străchinilor, vaselor bitronconice de mici dimensiuni, cupa cu picior⁸⁹. O dată cu îmbogățirea informațiilor legate de culturile epocii fierului, autorul revenea asupra încadrării cronologice a necropolei, datând-o înaintea instalării fenomenului Basarabi în zonă și posterioară așezării de pe *Cetățuie*, care fusese atribuită aspectului Stoicani–Brad. Având ca reper aceste două manifestări, limitele cronologice ale necropolei erau din nou fixate în sec. VIII a.Chr, fiind contemporană cu faza a III-a a culturii Babadag⁹⁰.

Preocupat de culturile epocii fierului la Dunărea de Jos, cercetătorul german B. Hänsel făcea unele precizări legate de necropola de la Stoicani. Analizând formele ceramice din așezare și necropolă, autorul credea că necropola poate fi plasată în jurul anului 800 a.Chr⁹¹.

La mai bine de zece ani de la publicarea ultimei lucrări privind rezultatele cercetărilor de la Stoicani, în 1984, apare un nou studiu dedicat necropolei respective. Autorii, E. Ciocea și I. Chicideanu propun o împărțire a mormintelor în trei grupe repartizate pe patru parcele⁹².

În anul 1995, A. László, după o nouă analiză a inventarului necropolei de la Stoicani, concluziona că aceasta avea puncte de legătură în aria estică a civilizației Basarabi cu grupul Șoldănești și cu grupul prescitic Mezöcsát din Câmpia Tisa⁹³ și considera că cimitirul poate fi considerat cronologic ulterior grupului Cozia dar contemporan cu etapa de formare și cea clasică a civilizației Basarabi, corespunzând sec. VIII și primei jumătăți a sec. VII a.Chr.⁹⁴

Bazându-se pe noi descoperiri din spațiu nord-vest pontic, I. Brujako adaugă necropolei de la Stoicani descoperirile de la Giurgiulești, Orlovca–Kartal III, Novosel'skoe și Trapovka⁹⁵. La aceste descoperiri putem adăuga și necropola de la Revărsarea–*Cotul Tichilești* cercetată și publicată de către V. H. Baumann⁹⁶ și reanalizată de către S. Ailincăi⁹⁷. Ridicând problema raportului dintre fenomenul Basarabi, necropolele de tip Stoicani și cultura Babadag, S. Ailincăi considera că cele mai vechi urme de la Revărsarea–*Cotul Tichilești* aparțin unui orizont post Babadag, dar contemporan cu fenomenul Basarabi și cu necropola de la Stoicani⁹⁸.

Referitor la fibulele descoperite în mormintele 1, 55 și 58 din necropola de la Stoicani ele au fost supuse în mai multe rânduri unor discuții contradictorii. În lucrarea privind fibulele preistorice din România, T. Bader le încadra în categoria *Zweischleifige Bogenfibeln mit*

⁸⁸ O mică parte din materialul hallstattian din așezare se află la Muzeul de Istorie Galați. Aceeași situație se menține și pentru o parte din inventarul mormintelor de la Stoicani.

⁸⁹ Petrescu-Dîmbovița 1953c, 198-199; Ailincăi 2010b, 348.

⁹⁰ Petrescu-Dîmbovița, Marin 1976, 83-92; Ailincăi 2010b, 349.

⁹¹ Hänsel 1976, 141-143; Ailincăi 2010b, 349.

⁹² Ciocea, Chicideanu 1984, 331-344; Ailincăi 2010b, 349.

⁹³ László 1995, 87 și urm.

⁹⁴ László 1995, 93-95.

⁹⁵ Brujako 2005, 207; Ailincăi 2010, 350.

⁹⁶ Baumann 1995, 227 și urm.

⁹⁷ Ailincăi 2010a, 343-371.

⁹⁸ Ailincăi 2010b, 351.

sanduhförmiger Fußplatte, Varianta A⁹⁹. Asupra încadrării lor tipologice și cronologice a acestor fibule s-a pronunțat și Al. Vulpe, arătând că piesele sunt greu de analizat datorită stării lor fragmentare și că acestea pot aparține atât tipului cu două resorturi cu placă triunghiulară, cât și tipului cu două resorturi cu placă în formă de clepsidră.

Din punct de vedere geografic, *fenomenul* Basarabi ocupa un spațiu destul de vast cuprinzând Vojvodina, Serbia (valea Moravei), Banatul, zona de câmpie dintre Oltenia și Muntenia și S Moldovei (pentru teritoriul României), iar în bazinul Nistrului mijlociu se identifică cu grupul Șoldănești¹⁰⁰. Cronologic, fenomenul Basarabi a fost datat de către Al. Vulpe între sfârșitul sec. IX a.Chr. și prima jumătate a sec. VII a.Chr.¹⁰¹ și este cunoscut în S Moldovei prin descoperirile de la Poiana¹⁰², Țigănești¹⁰³, Drăgănești¹⁰⁴, Suceveni¹⁰⁵, Brăhășești–Bursucărie¹⁰⁶, Vinători¹⁰⁷, Piscu¹⁰⁸ și Ijdileni–Frumușița¹⁰⁹. La acestea se adaugă și două descoperiri cu caracter funerar – Matca¹¹⁰ și Lunca¹¹¹.

Materialul ceramic realizat în stil Basarabi de la Suceveni poate fi plasat în opinia noastră pe la mijlocul sec. VIII a.Chr., corespunzând fazei a II-a după schema tripartită propusă de M. Gumă¹¹², având analogii cu alte descoperiri din zonă cum este cazul așezărilor de la Poiana¹¹³, Drăgănești¹¹⁴, Piscu–Cimitirul Vechi¹¹⁵ și celei de la Ijdileni–Frumușița¹¹⁶.

Materialul arheologic descoperit la Suceveni, așa cum a fost prezentat anterior poate fi atribuit unui orizont cultural hallstättian timpuriu ce se caracterizează printr-o ceramică decorată cu motive incizate și imprimate. După cronologia fixată de S. Morintz, descoperirile de la Suceveni–Stoborâni corespund fazei a II-a a culturii Babadag, datată în sec. X-IX a.Chr. urmată de o etapă a locuirii ce corespunde *fenomenului* Basarabi.

⁹⁹ Bader 1983, 78-79, Taf. 26/162-164.

¹⁰⁰ Vulpe 2001, 329.

¹⁰¹ Vulpe 1965, 101-132; Vulpe 1970, 115-213; Vulpe 1986, 49-90, Vulpe 2001, 327-339.

¹⁰² Vulpe 1951, 181-184, fig. 9/3; 10; 11; 12; Vulpe 1952, 199, fig. 9/11; 10; 11.

¹⁰³ Vulpe 1986, 66, nr. 189.

¹⁰⁴ Brudiu 1985, 31.

¹⁰⁵ Dragomir 1972, 30; Dragomir 1983, 87, fig. 9/2-3; 10/2-5, 7-8.

¹⁰⁶ Brudiu 1985, 31.

¹⁰⁷ Brudiu 1970, 516, fig. 6/1

¹⁰⁸ Brudiu 1991, 233-238.

¹⁰⁹ Brudiu 1991, 223-233; 1997, 143-148.

¹¹⁰ Brudiu 1985, 31.

¹¹¹ Dragomir 1983, 87, n. 47, fig. 10/1,6. Legenda indică greșit Suceveni–Stoborâni.

¹¹² Gumă 1993, 233.

¹¹³ Vulpe 1986, 86, fig. 12/1; 16/18-23.

¹¹⁴ Brudiu 1985, 31.

¹¹⁵ Brudiu 1991, 233-238.

¹¹⁶ Brudiu 1991, 223-233; Brudiu 1997, 143-148.

Bibliografie

- Ailincăi, S.C. 2008a, *The place for the Dead in Early and Middle Iron Age Lower Danube Area*, în Sîrbu V., Vaida L. D. (eds.), *Funerary Practices of the Bronze and Iron Ages in Central and South-Eastern Europe, Proceedings of the 9 Internațional Colloquium of Funerary Archaeology*, Cluj-Napoca, 9-33.
- Ailincăi, S., C. 2008b, *The Dead among the Living in the Babadag Settlement from Niculițel–Cornet (Tulcea county, Romania)*, în Sîrbu, V., Ștefănescu, R. (eds.), *Funerary Practices in Central and Eastern Europe (10th c. BC – 3rd c. AD). Proceedings of the 10th International Colloquium of Funerary Archaeology*, Brăila-Brașov, 11-30.
- Ailincăi, S.C. 2010a, *Noi considerații referitoare la cercetările arheologice efectuate în așezarea culturii Babadag de la Revărsarea–Dealul Tichilești, jud. Tulcea*, Peuce, S.N. 8, 37-78.
- Ailincăi, S.C. 2010b, *New observation on the First Iron Age Discoveries at Revărsarea-Cotul Tichilești, Issaccea, Tulcea County*, în Bolohan N., Mățău F., Tencariu F. A. (eds.), *Signa Praehistorica. Studia in honorem magistri Attila László septuagesimo anno*, Iași, 343-372.
- Ailincăi, S., C., Constantinescu, M. 2008, *O groapă cu oseminte umane descoperită în așezarea culturii Babadag de la Enisala–Palanca*, în Ailincăi, S., C., Micu, C., Mihail, F. (eds.), *Omagiu lui Gavrilă Simion la a 80-a aniversare*, Tulcea, 121-131.
- Ailincăi, S., Mirițoiu, N., Soficaru, A. 2006, *A pit with human remains attributed to the Babadag culture discovered in pre-colonial levee lat Orgame*, în Mănucu-Adameșteanu, M. (ed.), *A la recherche d'une colonie. Actes du Colloque International. 40 ans de recherche archéologiques a Orgamé/Argamum*, București, 81-107.
- Ailincăi, S., Nicic, A., Jugănar, G., Dobrinescu, C., 2004-2005, *Considerații privind realizarea decorului imprimat pe ceramic din prima epocă a fierului în spațiul Nord-Vest Pontic*, Pontica 37-38, 111-130.
- Ailincăi, S., Topoleanu, F. 2003, *Noi complexe cu oseminte umane în așezarea de tip Babadag de la Niculițel „Cornet”*, Peuce S.N., 1, 45-50.
- Bader, T. 1978, *Epoca bronzului în Nord-Vestul Transilvaniei. Cultura pretracică și tracică*, București.
- Bader, T. 1983, *Die Fibeln in Rumänien*, PBF 16, 6, München.
- Baumann, V.H. 1995 *Așezări rurale antice în zona Gurilor Dunării. Contribuții arheologice la cunoașterea habitatului natural (sec. I-IV p. Chr.)*, Tulcea.
- Brudiu, M. 1970, *Cercetări periegetice în sudul Moldovei*, Materiale 9, 511-528.
- Brudiu, M. 1985, *Descoperiri aparținând culturii Basarabi în sud-estul Moldovei*, Thracodacica 6, 1-2, 31-36.
- Brudiu, M. 1991, *Cercetări privind Hallstattul din sud-estul Moldovei*, SCIVA 42, 3-4, 221-239.
- Brudiu, M. 1997, *Hallstattul în su-estul Moldovei*, în Simion G. (coord.), *Premier Âge du Fer aux Bouches du Danube et dans les regions autour de la Mer Noire. Actes du Colloque International, Septembre 1993*, Tulcea, 143-148.
- Brujako, I. V., 2005 *Kimmerijcy, frakijcy i mogil'nik Stoicany*, RevArh S.N., 1, 2, 202-211.

- Brujako, I. V., 2008 *O kostjume naselenija predskifskoj epohi severo-zapadnogo pričernomor'ja (pomaterialam mogi'lnika „Kartal-III)*, RevArh 4, 2, 139-145.
- Ciocea, E., Chicideanu, I., 1984, *Observații asupra necropolei hallstattiene de la Stoicani*, SCIVA 35, 4, 331-344.
- Ciugudean, H. 1976, *Cultura Basarabi pe teritoriul județului Alba*, Apulum 14, 9-22.
- Čičikova, M. 1971, *Sur la chronologie du Hallstatt en Thrace*, Studia Balcanica 2, 71-92.
- Dragomir, I.T. 1958, *Săpăturile arheologice de la Cavadinești*, Materiale 7, 151-162.
- Dragomir, I.T. 1970, *Descoperiri arheologice la Rogojeni, pe valea Horincii (Jud. Galați)*, Materiale 9, 503-510.
- Dragomir, I.T. 1972, *Urme ale culturii materiale, în Județul Galați pe scara timpului*, Galați, 21-47.
- Dragomir, I.T. 1983a, *Eneoliticul din sud-estul României-Aspectul cultural Stoicani-Aldeni*, București.
- Dragomir, I.T. 1983b, *Mărturii hallstattiene traco-geto-dacice în regiunea de sud a Moldovei*, Istros 2-3, 81-114.
- Dragomir, I.T. 1996, *Mormântul colectiv hallstattian de la Suceveni, județul Galați*, Danubius 16, 365-372.
- Geacu, S. 2007, *Județul Galați: dicționar de geografie fizică*, Galați.
- Gumă, M. 1993, *Civilizația primei epoci a fierului în sud-vestul României*, BiblThr 4, București.
- Hartuche, N., Anastasiu, F. 1976, *Catalogul selectiv al colecției de arheologie a Muzeului Brăilei*, Brăila.
- Hartuche, N., Silvestru, O. 1992, *Considerații asupra cercetărilor din așezarea Babadag de la Siliștea-Nazîru, jud. Brăila*, Istros 6, 17-25.
- Hänsel, B. 1976, *Beiträge zur Regionalen und Chronologieschen Gliederung der Älteren Hallstattzeit an der Unteren Donau*, Bonn.
- Irimia M., Conovici N., *Descoperiri hallstattiene în zona davei getice de la Satu Nou (com. Oltina, jud. Constanța)*, Pontica 26, 51-115.
- Jugănar, G., 1996, *Câteva date referitoare la relația Babadag III-Basarabi*, Peuce 12, 31-38.
- Jugănar, G., 1997, *Manifestări timpurii ale primei epoci a fierului în Dobrogea (descoperirile de la Garvăn-Mlăjițul Florilor, jud. Tulcea)*, în Simion G. (coord.), *Premier Âge du Fer aux Bouches du Danube et dans les regions autour de la Mer Noire. Actes du Colloque International, Septembre 1993, Tulcea*, 99-110.
- Jugănar, G., Ailincăi, S., Stănică, A. 2004, *Enisala, com. Sarichioi, jud. Tulcea, punct Palanca, CCA. Campania 2003*, 118-119.
- Jugănar, G. 2003, *Inventarul arheologic al așezării de tip Babadag de la Telița-Amza. Campania 2000*, Peuce, I, 91-112.
- Jugănar, G. 2005, *Cultura Babadag, I*, BiblIP-A 7, Tulcea.
- Kašuba, M. T. 2000, *Rannee Železo v lesostepi meždu Dnestrm i Siretom (Kultura Cozia-Saharna)*, Stratum 3, 241-488.
- Kašuba, M. T. 2003, *Periferia de est a complexului hallstattian timpuriu cu ceramică incizată și imprimată (secolele X-VIII î.e.n în interfluviul Nistru-Siret)*, în Sava E. (ed.), *Interferențe cultural-cronologice în spațiul nord-pontic*, Chișinău, 183-210.
- Kašuba, M. 2008, *Materiale ale culturii Șoldănești în Bazinul Nistrului Mijlociu-observații preliminare*, Tyrageia S.N., 2, 1, 37-50.

- László, A. 1972, *O așezare hallstattiană la Cozia, jud. Iași*, ArhMold 7, 207-224.
- László, A. 1976, *Începuturile primei vîste a fierului pe teritoriul Moldovei. Unele rezultate și probleme*, CI 7, 57-75.
- László, A. 1986, *Grupul Tămăoani. Asupra „orizontului” hallstattian cu ceramică Incizată din sudul Moldovei*, MemAntiq 12-14, 65-91.
- László, A. 1989, *Les groupes régionaux anciens du Hallstatt à l'est des Carpates. La Moldavie aux XII – VII siècles av.n.è.*, în *La civilisation de Hallstatt- bilan d'une rencontre*, Liège 1987, 1989, 111-129.
- László, A. 1994, *Începuturile epocii fierului la est de Carpați*, BiblThr 6, București.
- László, A. 1995, *La nécropole de Stoicani et quelques aspects du problé „Thraco-Cimmerien”*, SAA, II, 87-102.
- Morintz, S. 1964, *Quelques problèmes concernant la période ancienne du Hallstatt au bas-Danube à la lumière des fouilles de Babadag*, Dacia, N.S. 8, 101-118.
- Morintz, S. 1987, *Noi date și probleme privind perioadele hallstattiană timpurie și mijlocie în zona istro-pontică (Cercetările de la Babadag)*, Thraco-Dacica 8, 1-2, 39-71.
- Morintz, S., Roman, P. 1969, *Un nou grup hallstattian în sud-vestul României-Insula Banului*, SCIV 20, 3, 393-423.
- Morintz, S., Jugănar, G. 1995, *Raport privind săpăturile arheologice efectuate în sectorul V al așezării hallstattiene de la Babadag (1991-1992)*, Peuce 11, 177-202.
- Nanu-Basarab, D., 1990, *Forme și ornamente pe ceramica descoperită în așezarea tracică de la Suceveni-Stoborâni, jud. Galați*, SympThrac 8, 135-136.
- Nicic, A. 2008, *Interferențe cultural-cronologice în nord-vestul Pontului Euxin la finele mil. II-începutul mil. I a.Chr.*, Biblioteca Tyragetia 15, Chișinău.
- Petrescu-Dîmbovița, M. 1953a, *Cercetări arheologice în așezarea din prima epocă a fierului de la Tămăoani (raionul Galați)*, SCIV 3-4, 765-778.
- Petrescu-Dîmbovița, M. 1953b, *Cetățuia de la Stoicani*, Materiale 1, 13-155.
- Petrescu-Dîmbovița, M. 1953c, *Cimitirul hallstattian de la Stoicani*, Materiale 1, 157-213.
- Petrescu-Dîmbovița, M., Dinu M. 1974, *Noi cercetări arheologice la Stoicani (jud. Galați)*, SCIVA 25, 1, 71-97.
- Rența, E. 2008, *Prima epocă a fierului pe cursul râului Ialomița, Târgoviște*.
- Sîrbu, V., Pandrea, S. 1994, *Cercetările arheologice de la Siliștea, jud. Brăila. Campaniile 1991-1993: a) așezarea Boian-Giulești; b) așezările din prima epocă a fierului*, Istros 7, 27-62.
- Sîrbu V., Ailincăi S., Simion G. 2008, *Jijila-Cetățuie- o așezare fortificată a culturii Babadag în nord-vestul Dobrogei, Brăila*.
- Stoyanov, T. 1997, *Early Iron Age Necropolis. Sboryanovo, I, Sofia*.
- Tasić, N., 1972, *An Early Iron age Collective Tomb at Gomolova*, ArchIug 13, 27-37.
- Topoleanu, F., Jugănar, G., 1995, *Așezarea de tip Babadag de la Niculișel-Cornet (județul Tulcea). Săpăturile de salvare efectuate în 1988*, Peuce 11, 203-229.
- Ursuțiu, A. 2002, *Etapa mijlocie a primei vârste a fierului în Transilvania (cercetările de la Bernadea, com. Bahnea, jud. Mureș)*, Cluj-Napoca.
- Vulpe, A. 1965, *Zur mittleren Hallstattzeit in Rumänien (die Basarabi-Kultur)*, Dacia, N.S. 9, 105-132.
- Vulpe, A. 1970, *Archäologische Forschungen und Historische Betrachtungen über das 7. bis 5. Jh. im Donau-Karpatenraum*, MemAntiq 2, 115-213.

- Vulpe, A. 1986, *Zur Entstehung der geto-dakischen Zivilization. Die Basarabikultur*, Dacia N.S., 30, 49-90.
- Vulpe, A. 2001, *Prima epocă a fierului. Perioada mijlocie (cca. 850-650 a.Chr.)*, în Petrescu-Dîmbovița, M., Vulpe, A. (coord.), *Istoria Românilor. Moștenirea timpurilor îndepărtate*, I, București, 327-339.
- Vulpe, R., Vulpe, Ec., Nițu, A., Pr. Matasă, C., Cihodaru, C., Călinescu, C., Balan, V., Kiss, Șt., Negruți, Ec., Petre, R., Ștefănescu, Șt. 1951, *Activitatea șantierului arheologic Poiana-Tecuci 1950*, SCIV 2, 1, 177-216.
- Vulpe, R., Vulpe, Ec., Chirilă, E., Florescu, R., Gostar, N., Nițu, A. 1952, *Șantierul Poiana*, SCIV 3, 191-230.

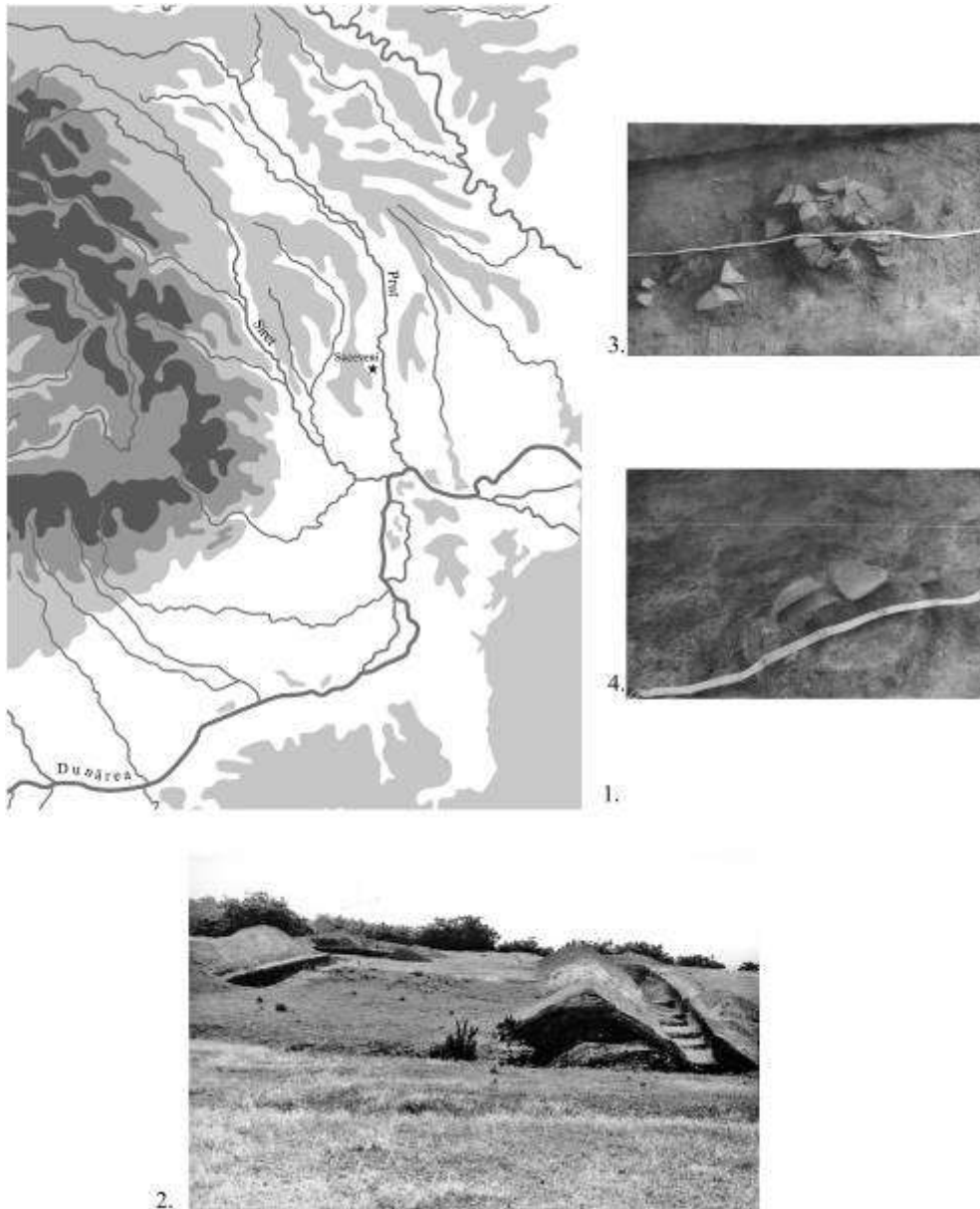

Fig. 1. Așezarea de la Suceveni-Stoborăni: 1. localizarea sitului de la Suceveni-Stoborăni; 2-4. aspecte din timpul cercetării.

Fig. 1. The settlement from Suceveni-Stoborăni: 1. Geographical position of the site from Suceveni-Stoborăni; 2-4. Excavation aspects.

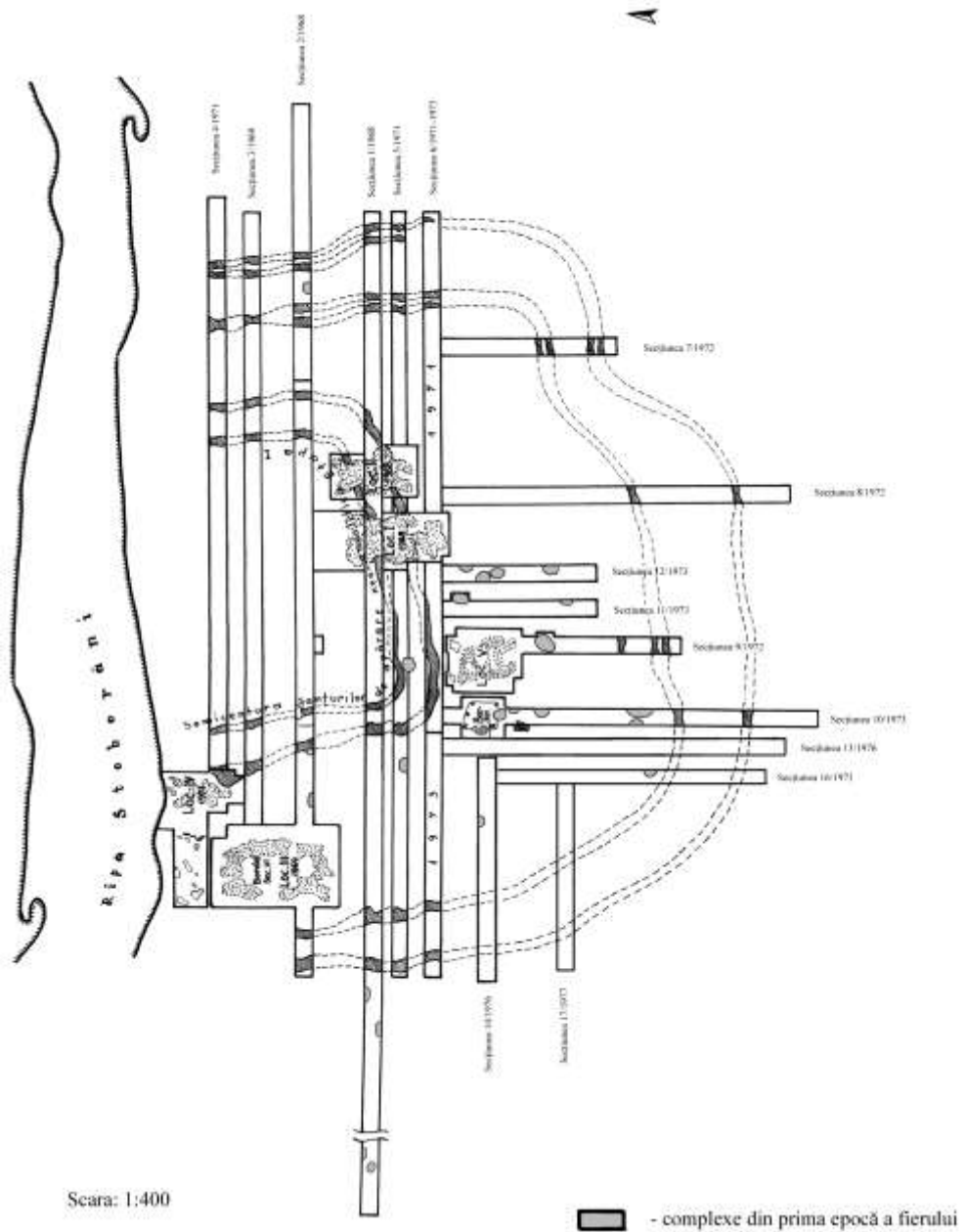

Fig. 2. Așezarea de la Suceveni–Stoborăni: Planul cercetărilor arheologice din anii 1968-1977.
Fig. 2. The settlement fom Suceveni–Stoborăni: The plan of the archaeological excavation between 1968-1977.

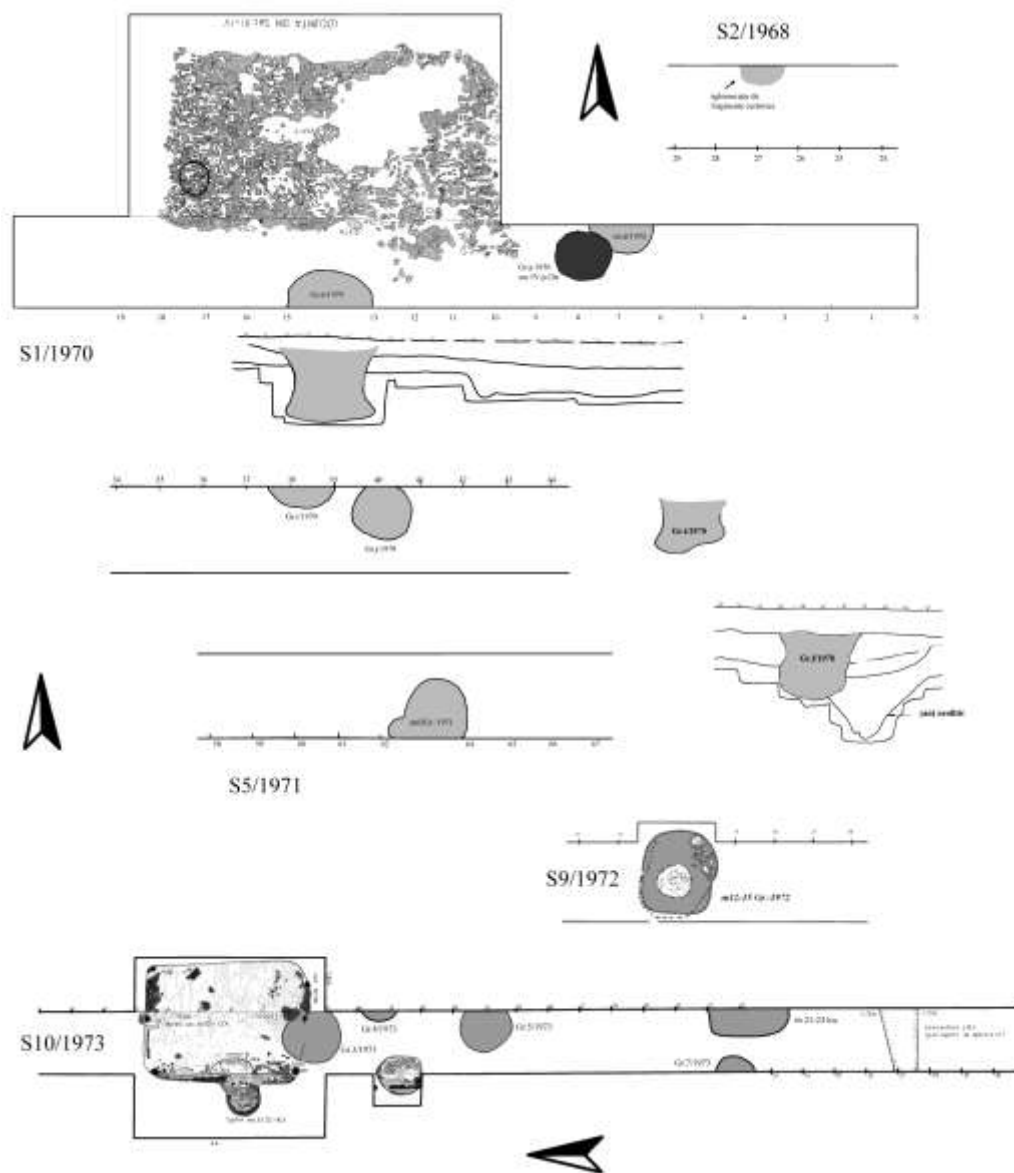

Fig. 3. Așezarea de la Suceveni–Stoborăni: Plan și profil.

Fig. 3. The settlement from Suceveni–Stoborăni: The plan and the stratigraphical profiles.

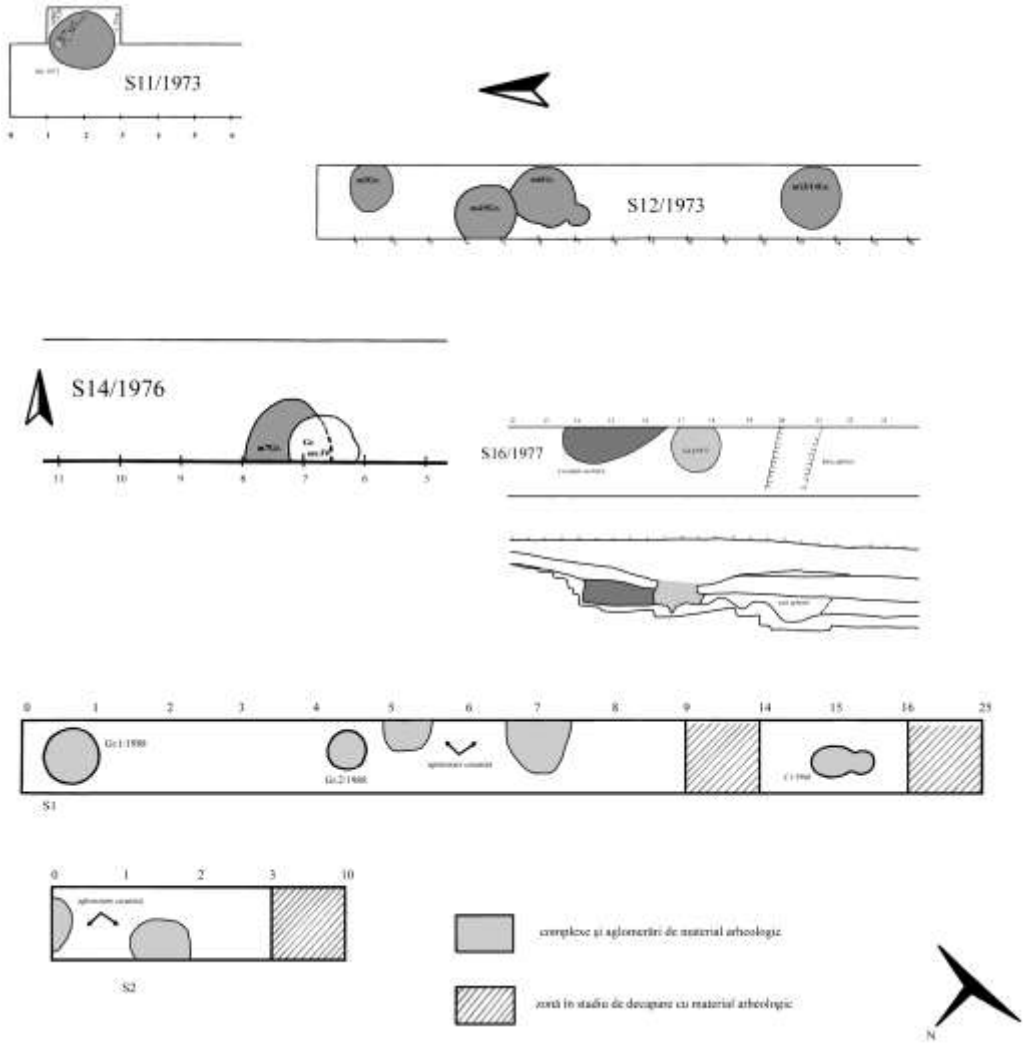

Fig. 4. Așezarea de la Suceveni–Stoborăni. Planul cercetărilor arheologice.
 Fig. 4. The settlement fom Suceveni–Stoborăni. The plan of the archaeological excavation.

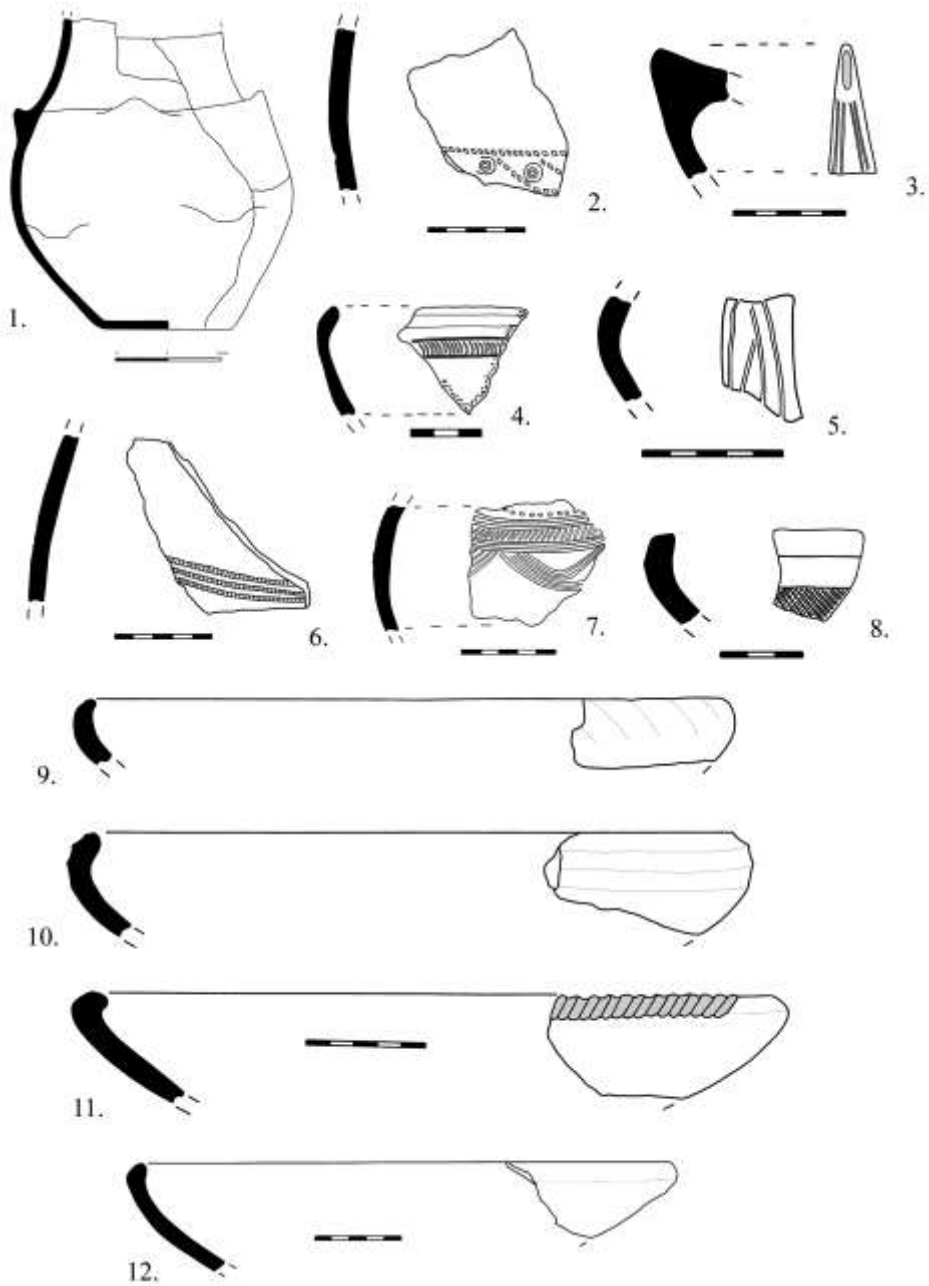

Fig. 5. Așezarea de la Suceveni–Stoborâni: 1-3. S 1/1968; 4-12. S 2/1968.
Fig. 5. The settlement fom Suceveni–Stoborâni: 1-3. S 1/1968; 4-12. S 2/1968.

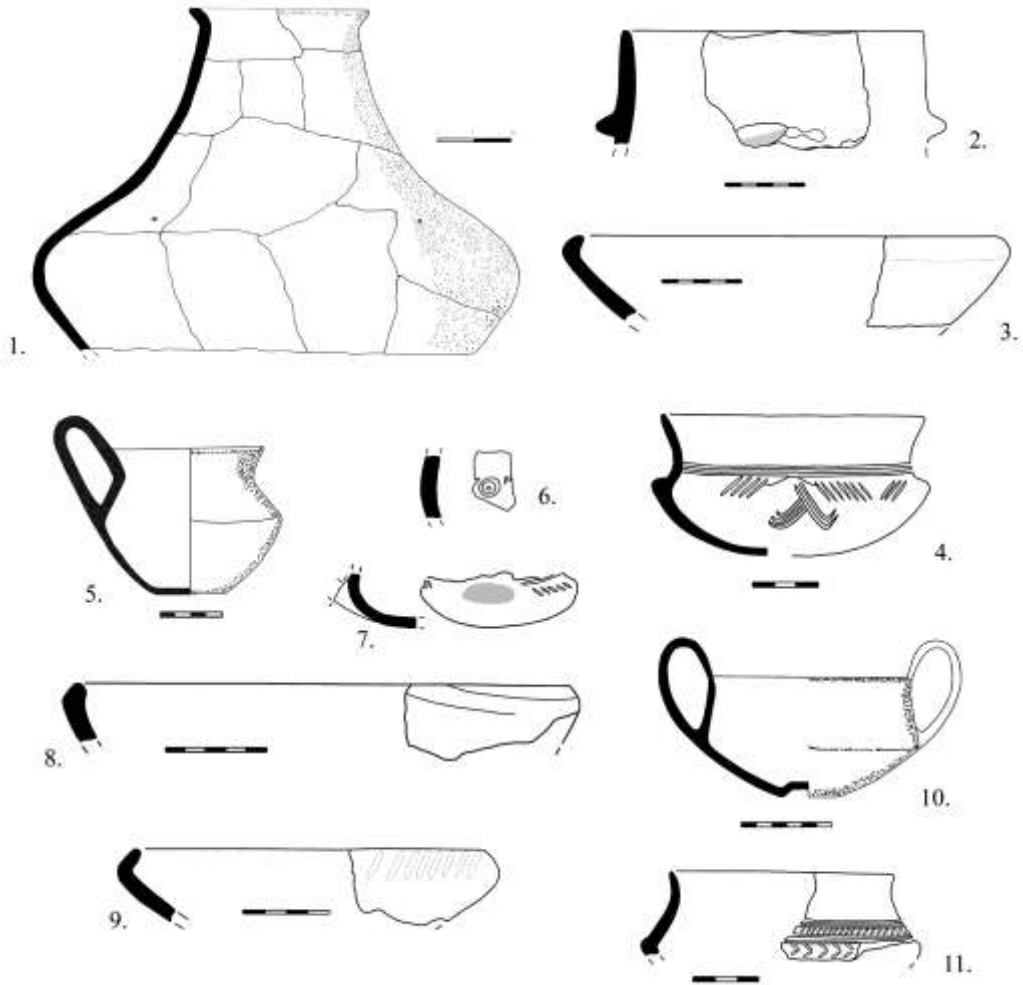

Fig. 6. Așezarea de la Suceveni–Stoborăni: 1-3. S 2/1968, m 27; 4. S 2, 4; 5-11. S 1/1969.
 Fig. 6. The settlement fom Suceveni–Stoborăni: 1-3. S 2/1968, m 27; 4. S 2; 5-11. S 1/1969.

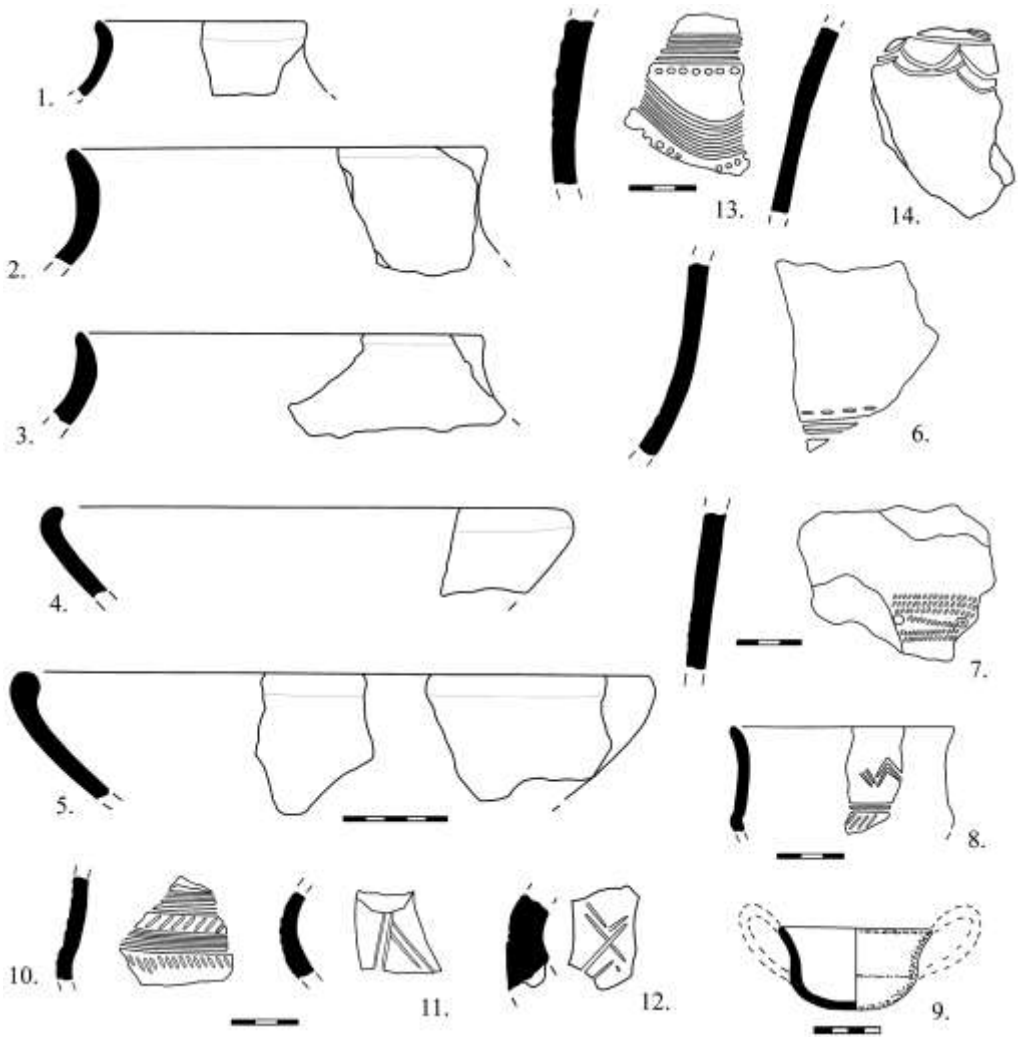

Fig. 7. Așezarea de la Suceveni-Stoborâni: 1-9. L 3/1969; 10-14. S 1/1969.

Fig. 7. The settlement fom Suceveni-Stoborâni: 1-9. Dwelling no. 3/1969; 10-14. S 1/1969.

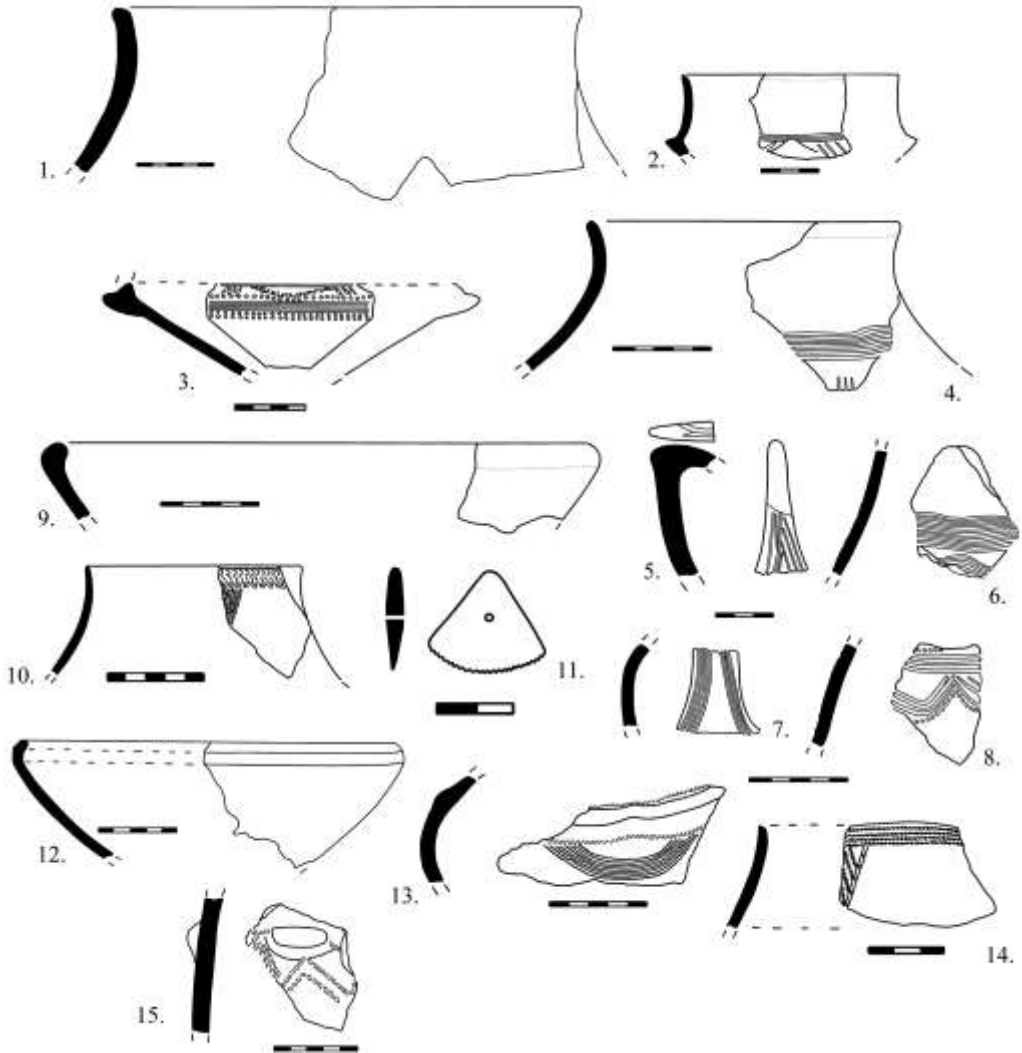

Fig. 8. Așezarea de la Suceveni–Stoborăni: 1-14. S 1/1970; 15. S 3/1970.
 Fig. 8. The settlement fom Suceveni–Stoborăni: 1-14. S 1/1970; 15. S 3/1970.

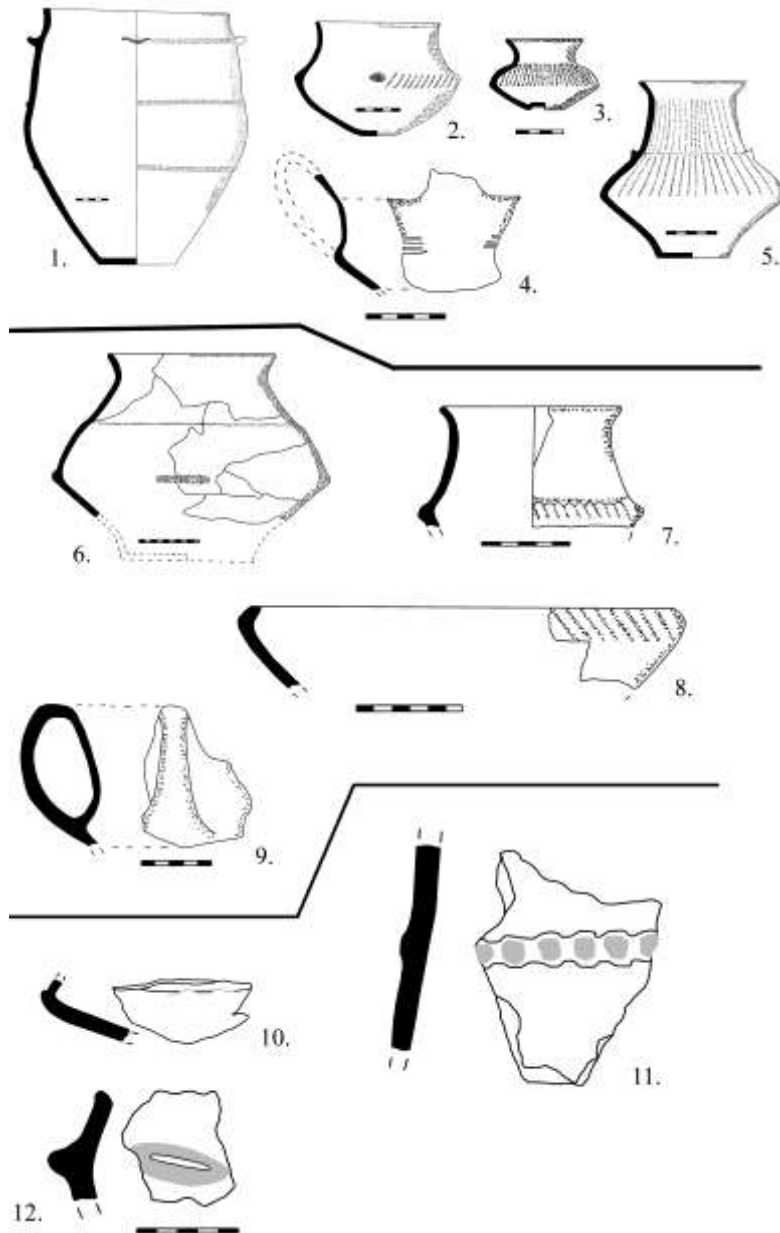

Fig. 9. Așezarea de la Suceveni–Stoborâni: 1-5. L 3 Cas. B/1970; 6-9. S 1/1970, Gr.b; 10-12. Gr.d.

Fig. 9. The settlement fom Suceveni–Stoborâni: 1-5. Dwelling no. 3, Square B/1970; 6-9. Pit b, S1/1970; 10-12. Pit d.

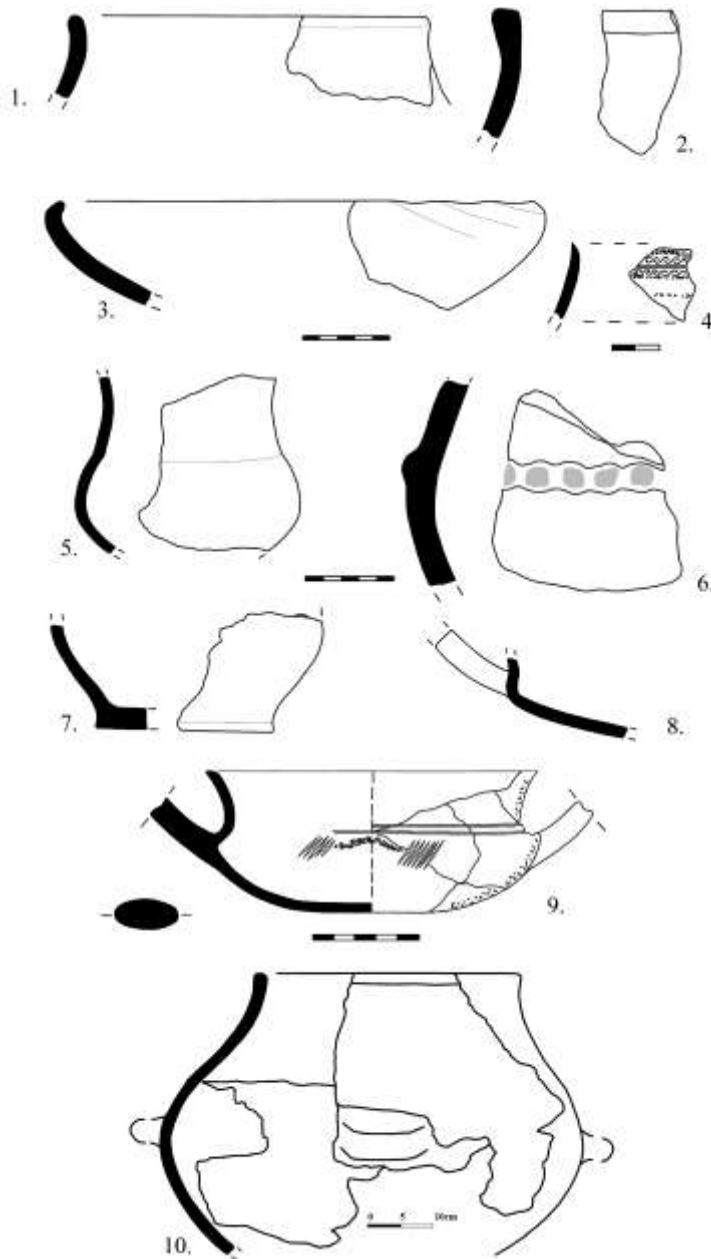

Fig. 10. Așezarea de la Suceveni–Stoborăni: 1-9. S 1/1970; 10. Gr. j.
 Fig. 10. The settlement fom Suceveni–Stoborăni: 1-9. S 1/1970; 10. Pit j.

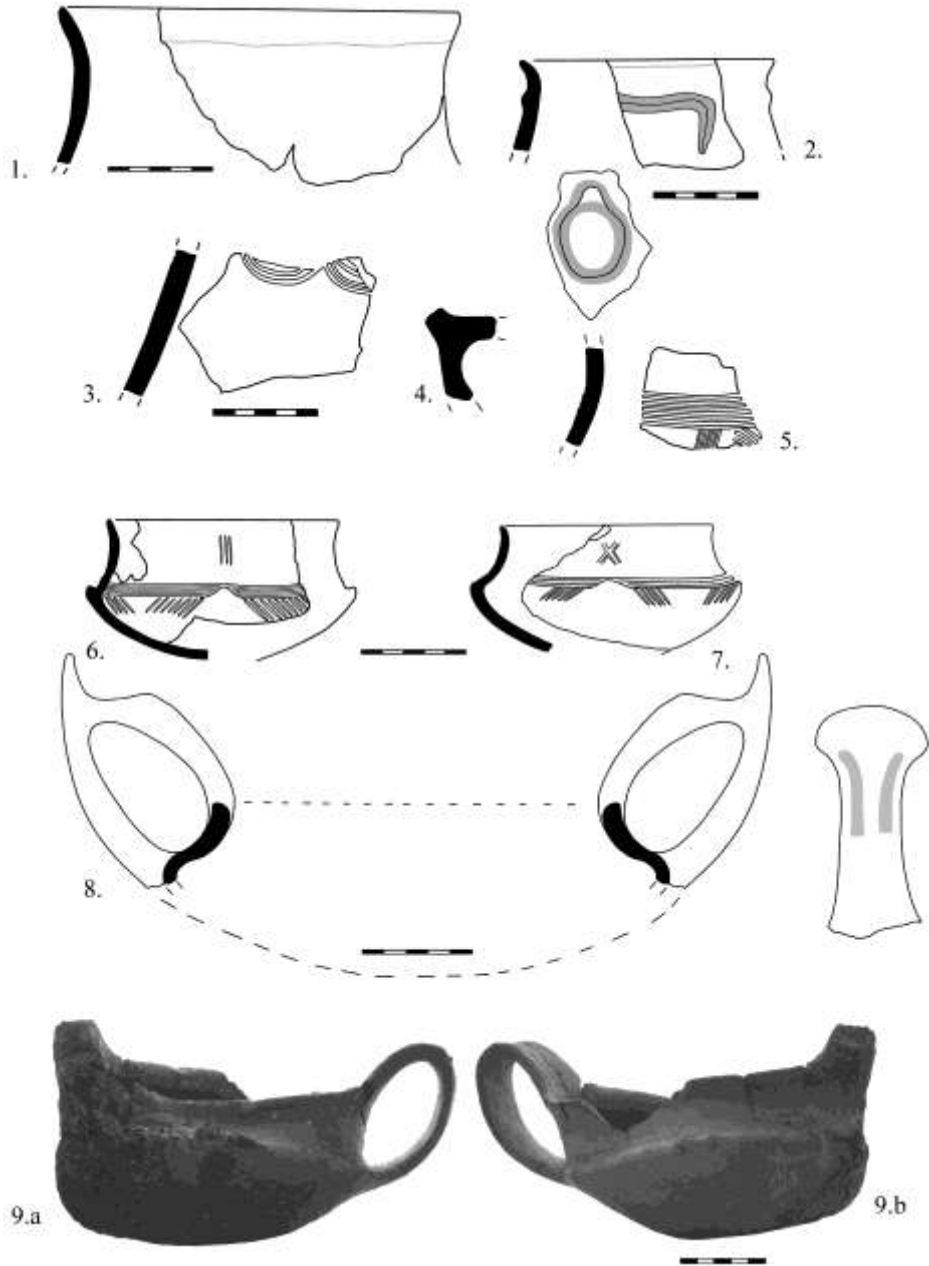

Fig. 11. Așezarea de la Suceveni–Stoborâni: 1-8. S 5/1971; 9a-b. S 4/1971.
Fig. 11. The settlement fom Suceveni–Stoborâni: 1-8. S 5/1971; 9a-b. S 4/1971.

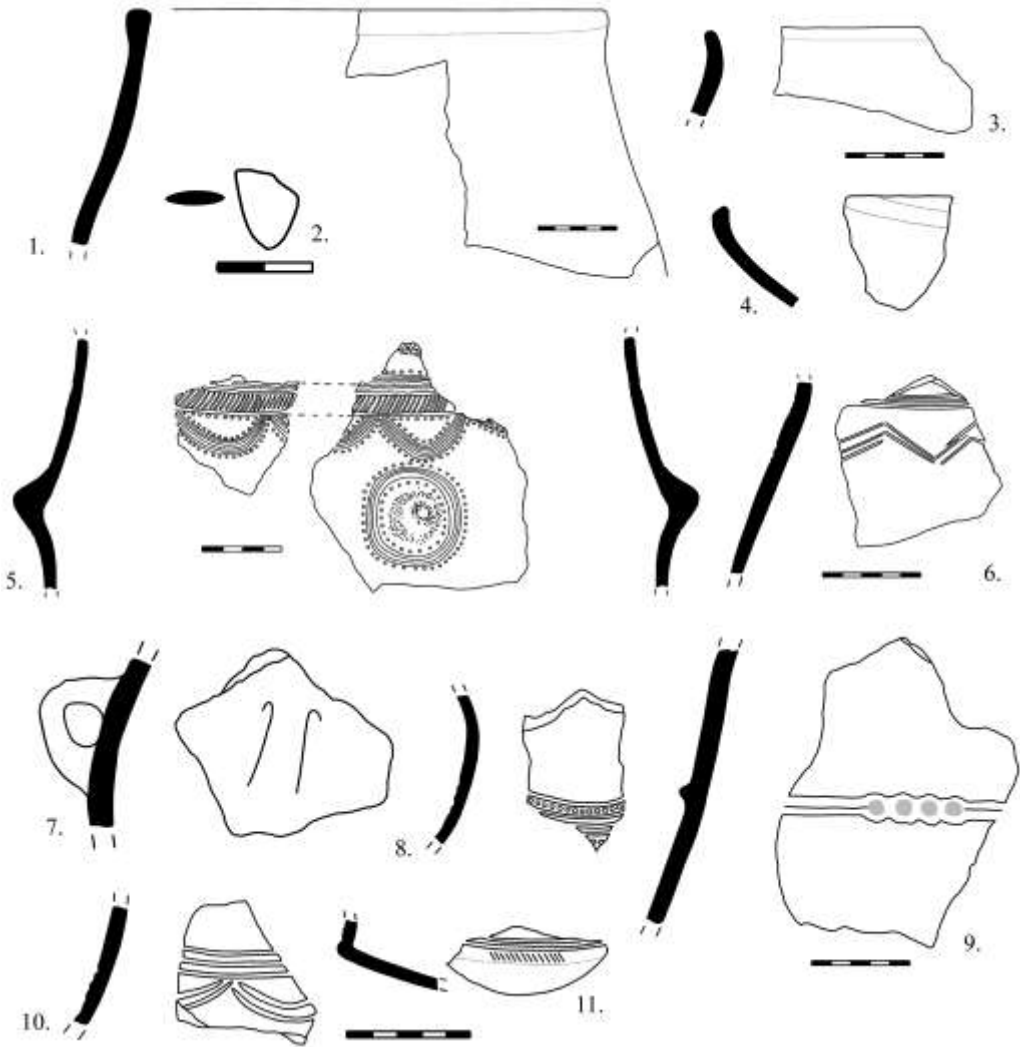

Fig. 12. Așezarea de la Suceveni–Stoborăni: 1-11. S 5/1971, m 63, Gr.
 Fig. 12. The settlement fom Suceveni–Stoborăni: 1-11. S 5/1971, m 63, Pit.

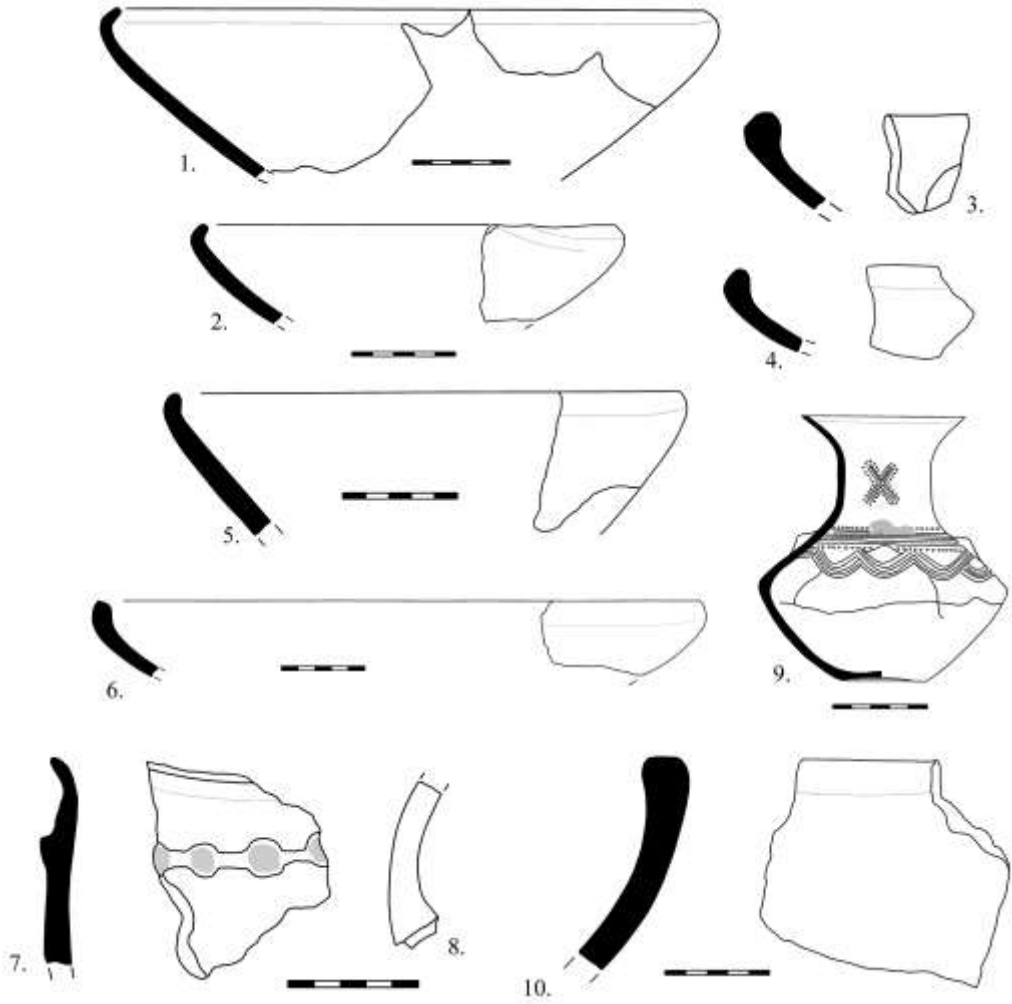

Fig. 13. Așezarea de la Suceveni–Stoborâni: 1-8. S 8/1972, m 17-20; 9. m 30; 10. m 38.
Fig. 13. The settlement fom Suceveni–Stoborâni: 1-8. S 8/1972, m 17-20; 9. m30; 10. m 38.

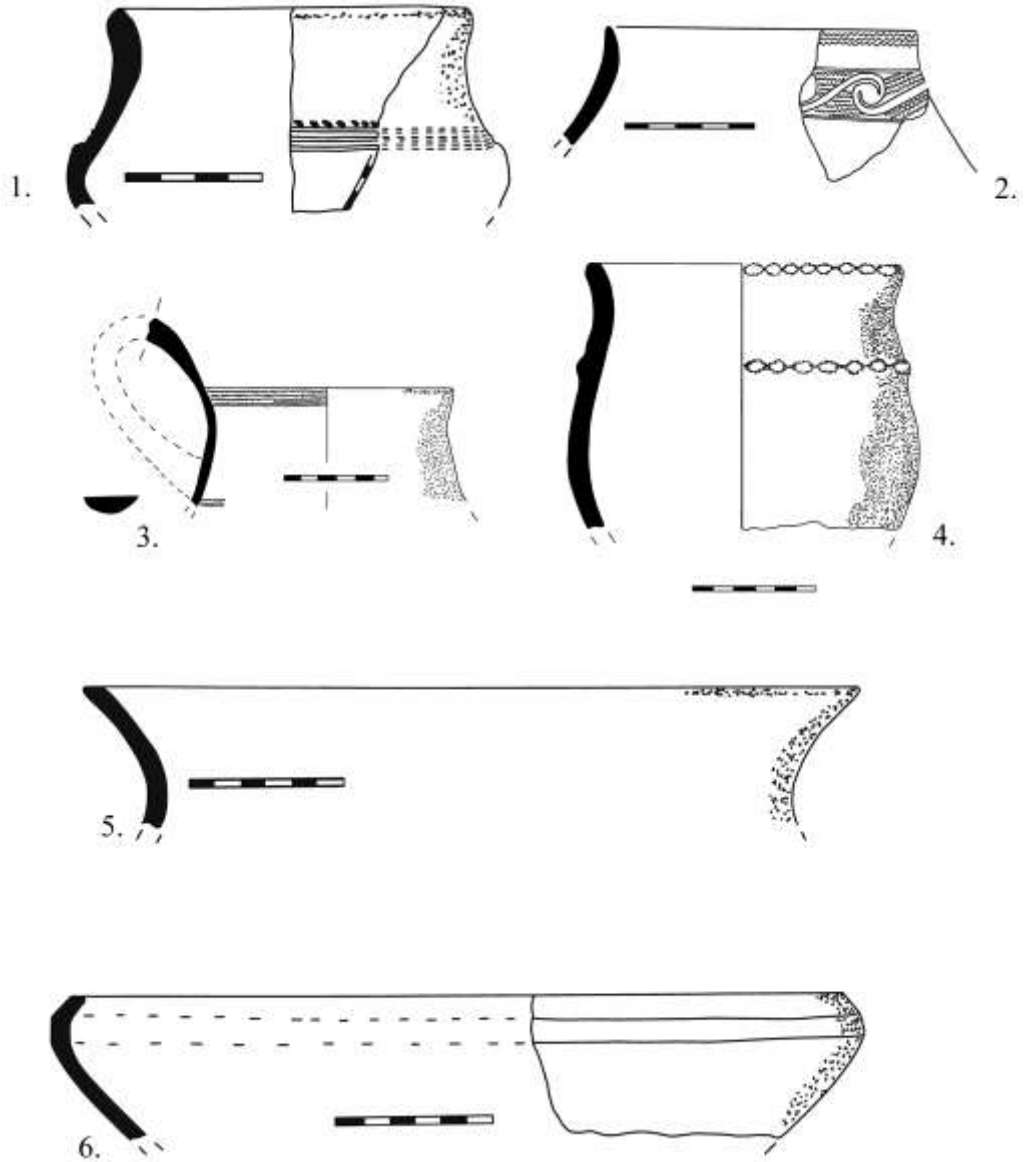

Fig. 14. Așezarea de la Suceveni–Stoborăni: 1-6. S 9/1972, m 12-15, Gr.
 Fig. 14. The settlement fom Suceveni–Stoborăni: 1-6. S 9/1972, m 12-15, Pit.

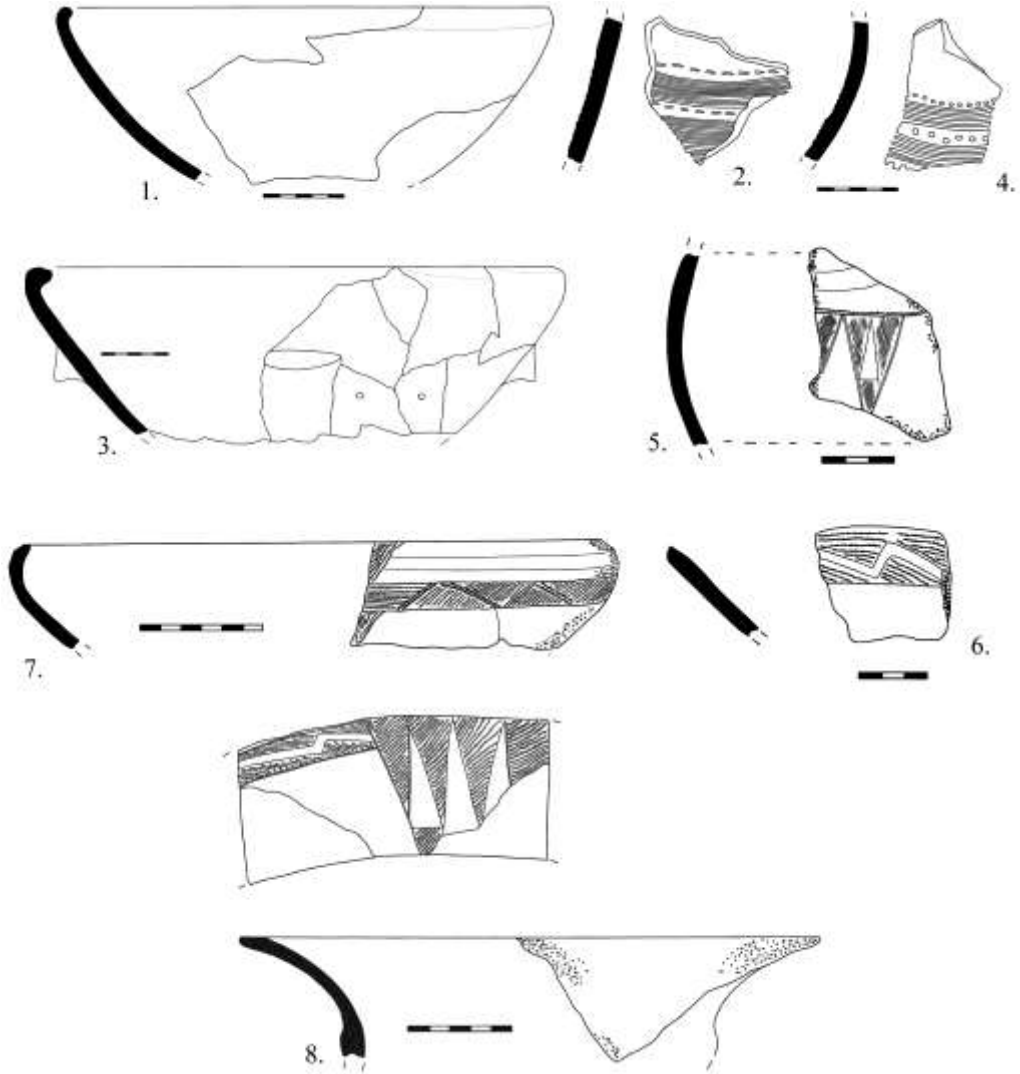

Fig. 15. Așezarea de la Suceveni–Stoborâni: 1-7. S 6/1973, m 24; 8. m 48.
Fig. 15. The settlement fom Suceveni–Stoborâni: 1-7. S 6/1973, m 24; 8. m 48.

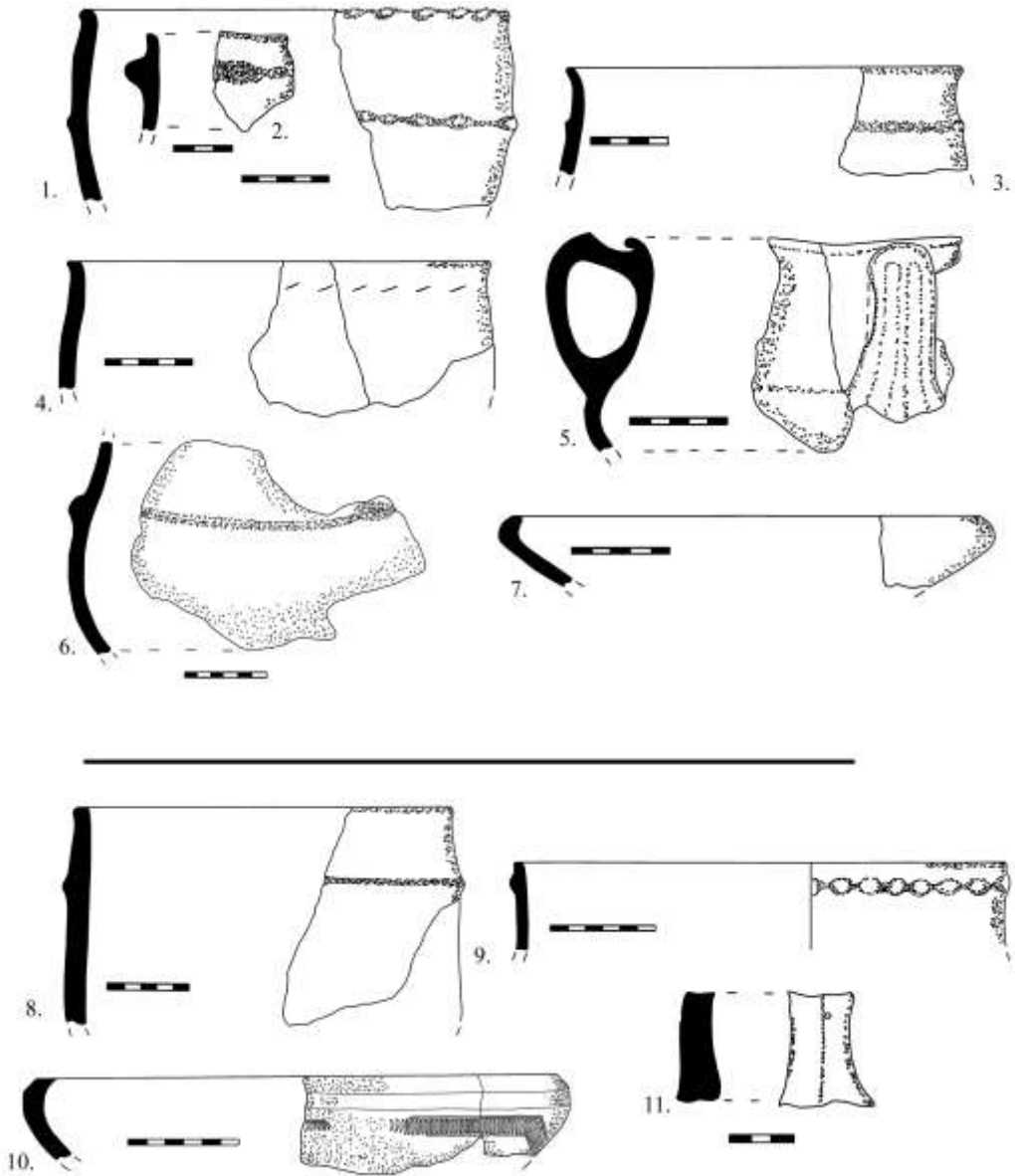

Fig. 16. Așezarea de la Suceveni–Stoborăni: 1-6. S 10/1973, m 20; 7-8. S 11/1973.
 Fig. 16. The settlement fom Suceveni–Stoborăni: 1-6. S 10/1973, m 20; 7-8. S 11/1973.

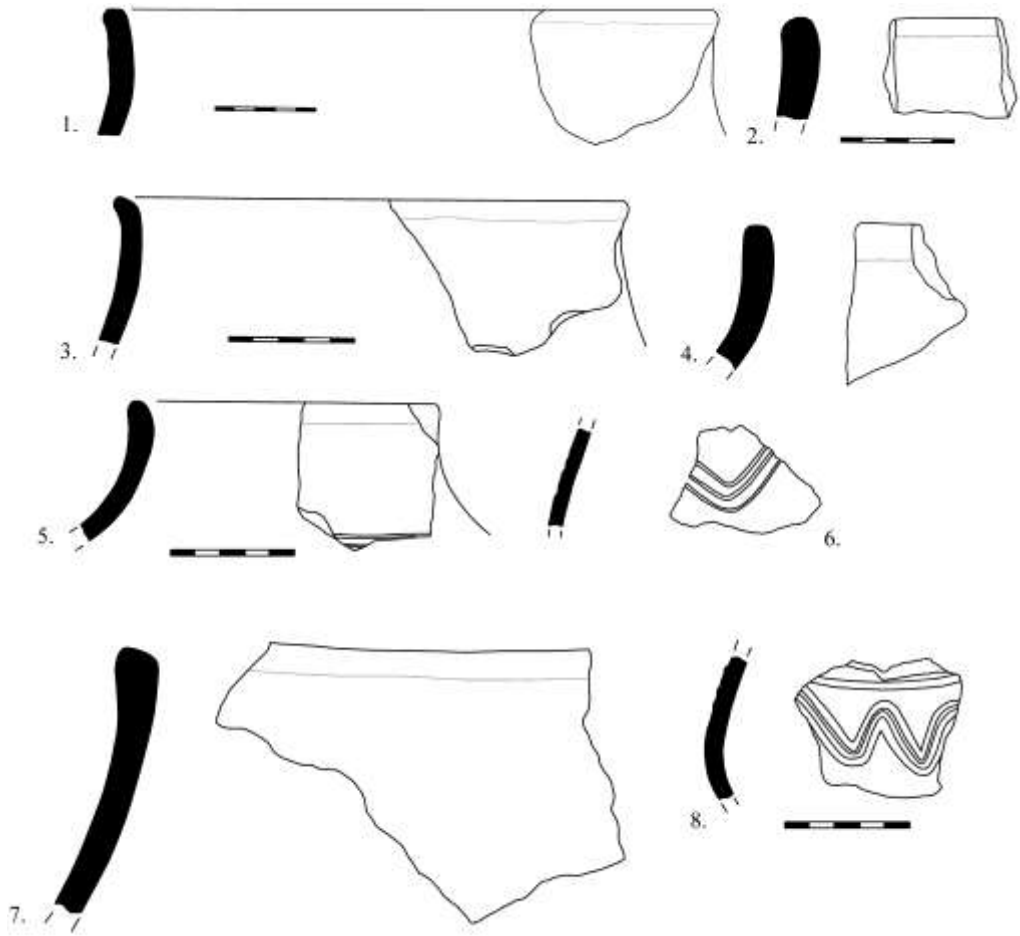

Fig. 17. Așezarea de la Suceveni–Stoborăni: 1-7. S 10/1973, Gr.3; 8-11. Gr.5.
Fig. 17. The settlement fom Suceveni–Stoborăni: 1-7. S 10/1973, Pit no. 3; 8-11. Pit no.5.

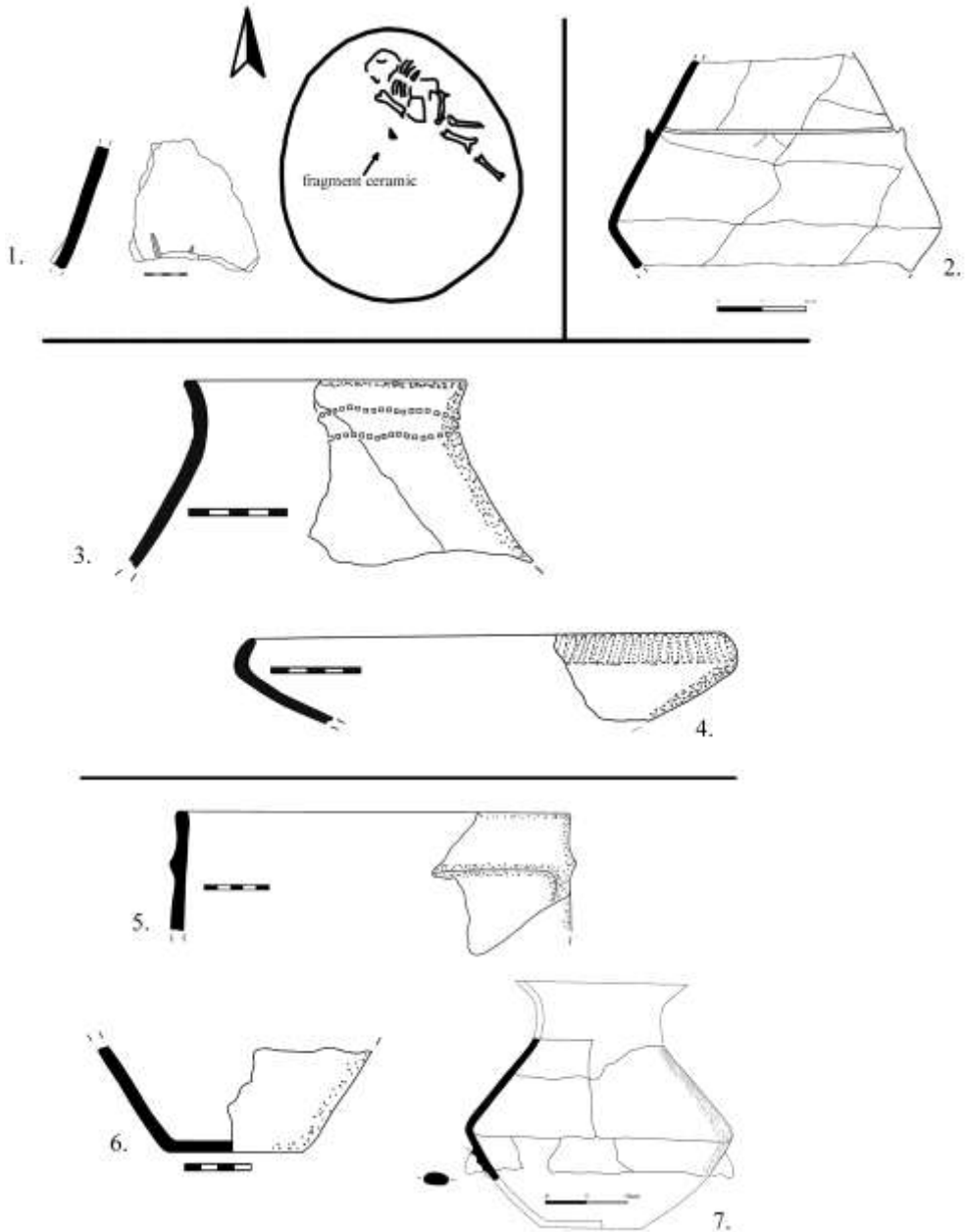

Fig. 18. Așezarea de la Suceveni–Stoborăni: 1. S 11/1973, complexul cu oseminte umane; 2. m 16, Gr.; 3-4. S 12/1973, m 2, Gr; 5-7. m 6, Gr.

Fig. 18. The settlement fom Suceveni–Stoborăni: 1. S11/1973, the pit with human bones;

2. m 16, Pit; 3-4. S 12/1973, m 2, Pit; 5-7. m 6, Pit.

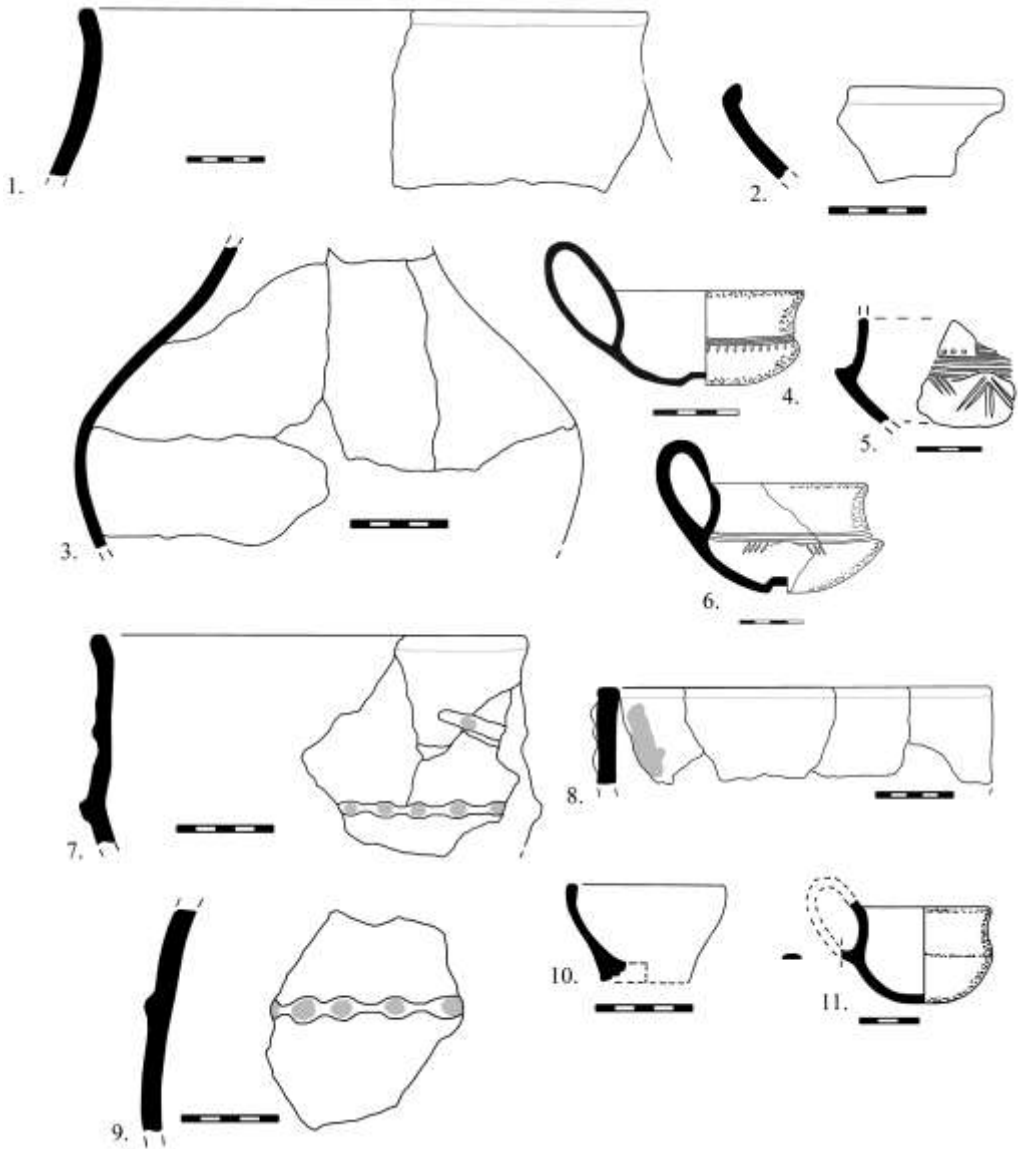

Fig. 19. Așezarea de la Suceveni–Stoborâni: 1-11. Sud 1/1973, Gr.

Fig. 19. The settlement fom Suceveni–Stoborâni: 1-11. South 1/1973, Pitt.

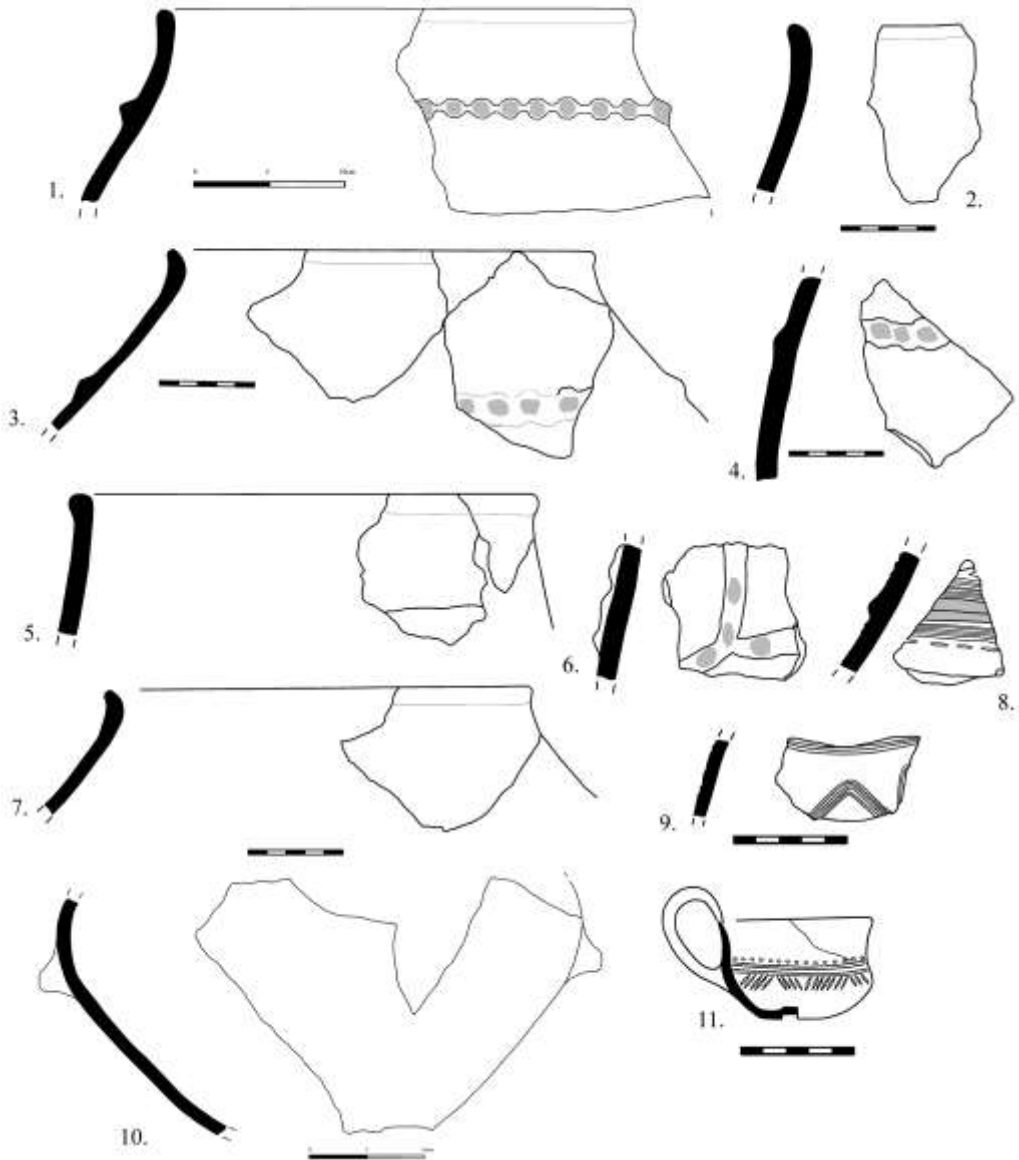

Fig. 20. Așezarea de la Suceveni–Stoborăni: 1-11. Sud 2/1973, Gr.
 Fig. 20. The settlement fom Suceveni–Stoborăni: 1-11. South 2/1973, Pit.

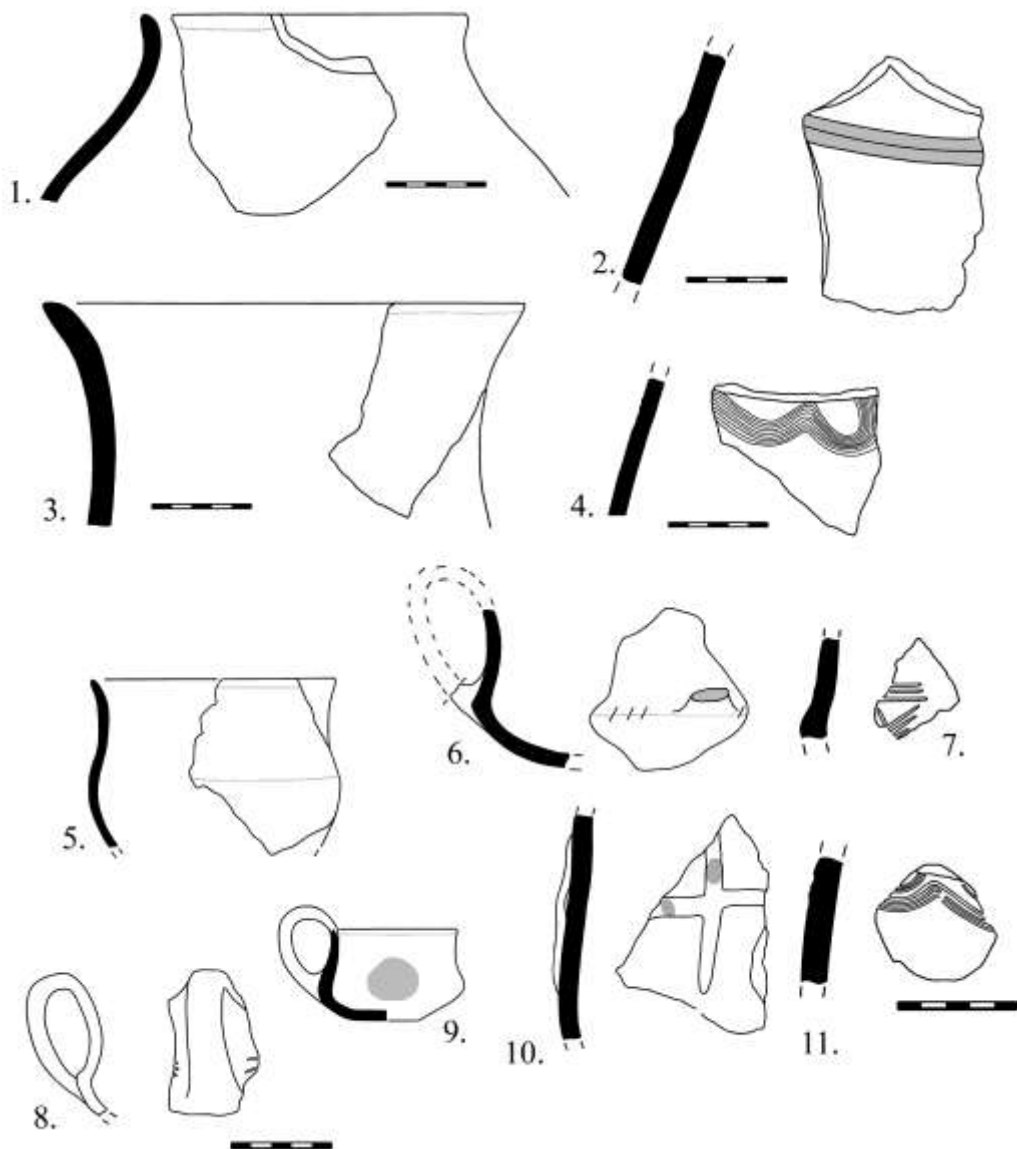

Fig. 21. Așezarea de la Suceveni–Stoborâni: 1-11. Sud 3/1973, Gr.
 Fig. 21. The settlement from Suceveni–Stoborâni: 1-11. South 3/1973, Pitt.

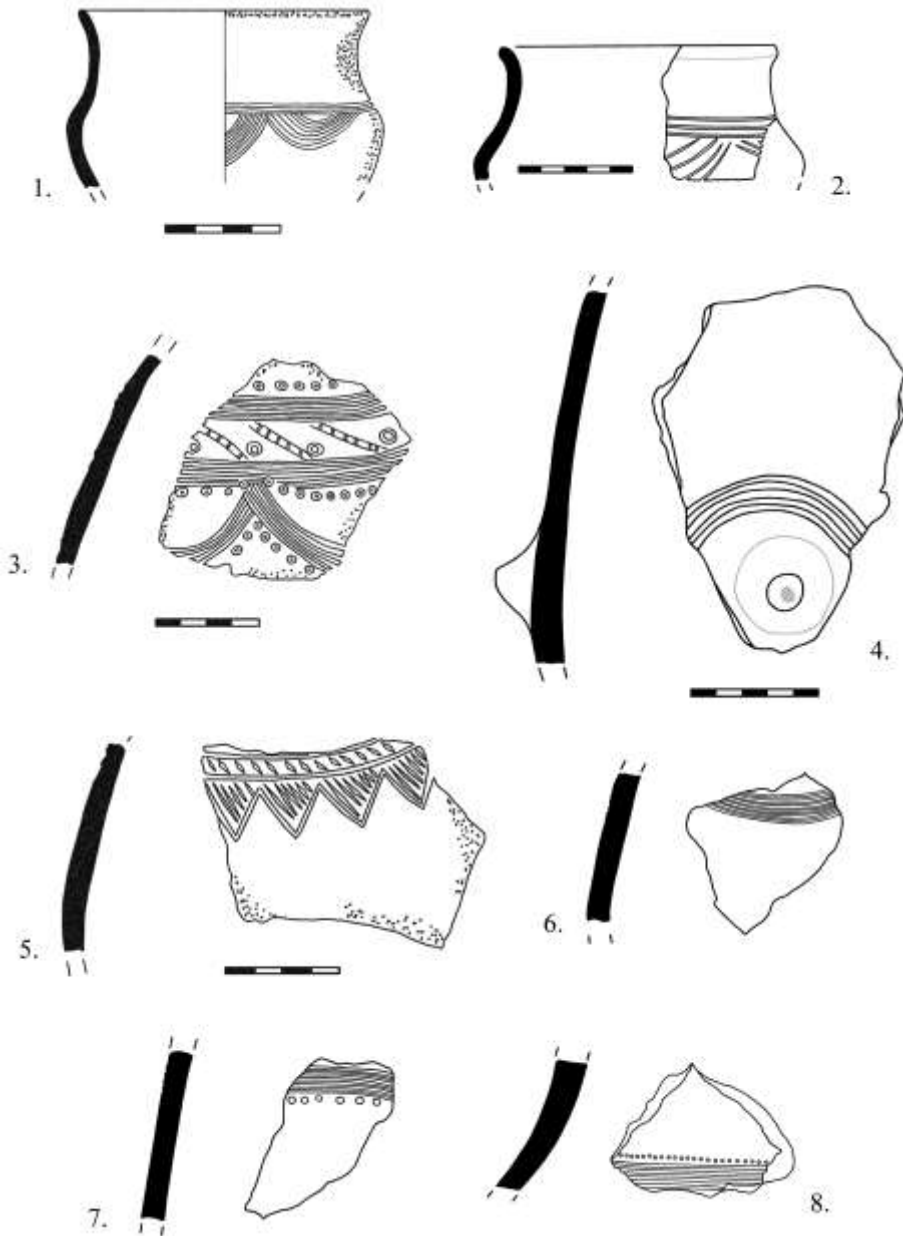

Fig. 22. Așezarea de la Suceveni–Stoborâni: 1-6. S 13/1976; 7-10. S 14/1976.
 Fig. 22. The settlement fom Suceveni–Stoborâni: 1-6. S 13/1976; 7-10. S 14/1976.

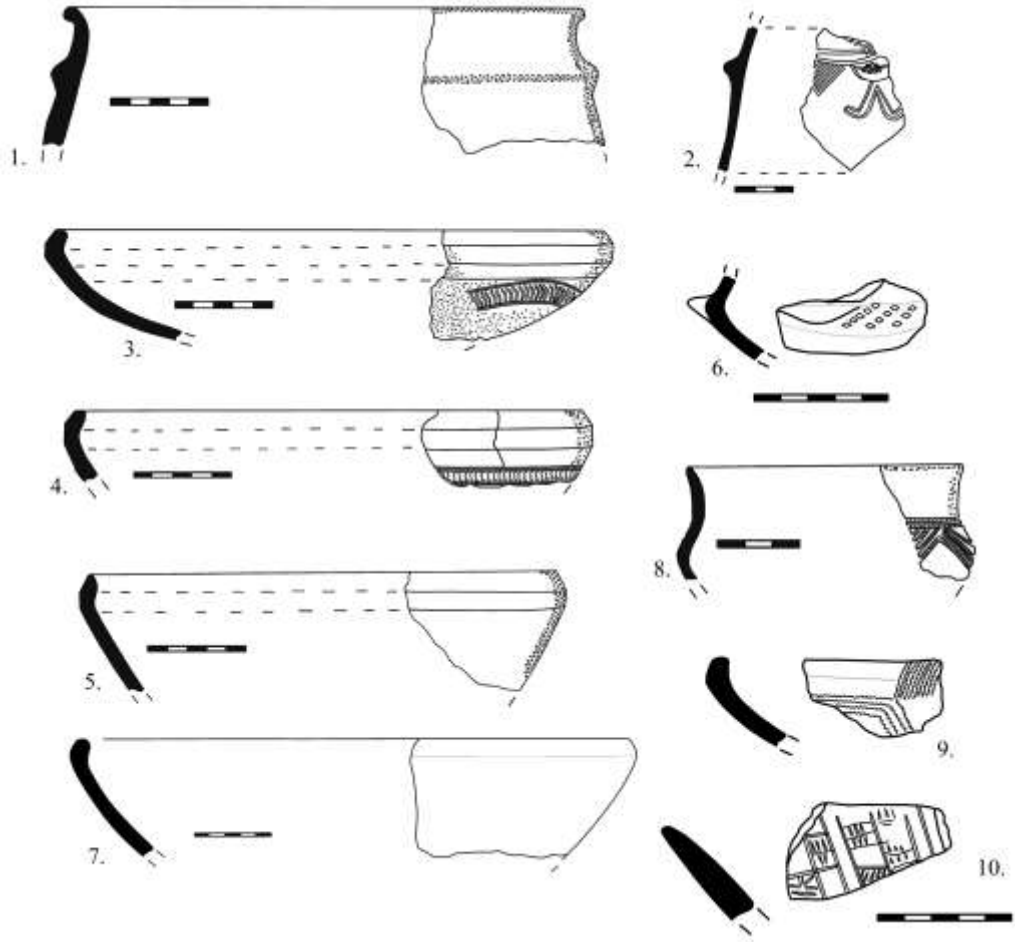

Fig. 23. Așezarea de la Suceveni–Stoborâni: 1-8. S 13/1976, Gr.; 9-10. S 13.
Fig. 23. The settlement fom Suceveni–Stoborâni: 1-8. S13/1976, Pit; 9-10. S 13.

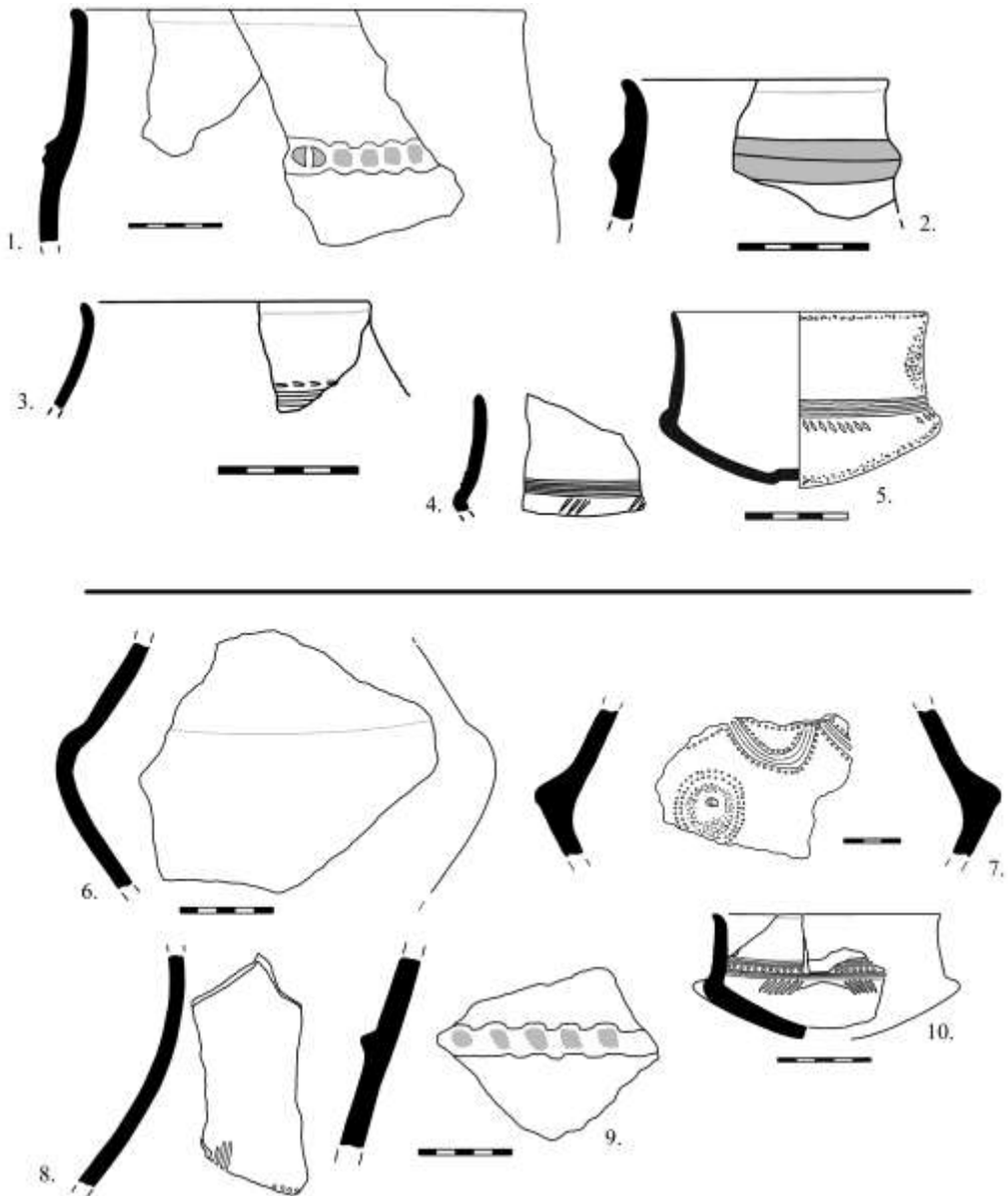

Fig. 24. Așezarea de la Suceveni–Stoborăni: 1-5. S 14/1976, m 15; 6-10. m 7, Gr.
 Fig. 24. The settlement fom Suceveni–Stoborăni: 1-5. S 14/1976, m 15; 6-10. m 7, Pit.

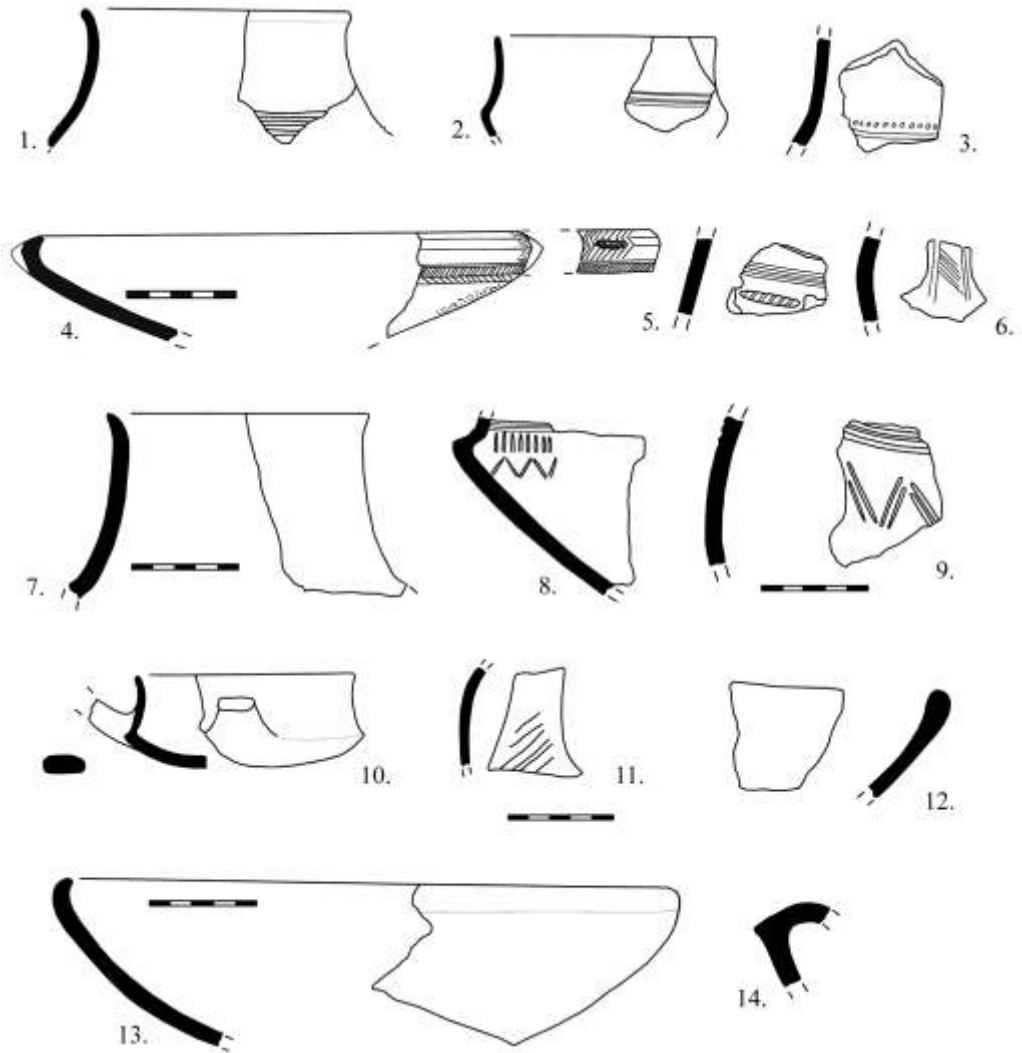

Fig. 25. Așezarea de la Suceveni–Stoborăni: 1-3. S 16/1977, m 1-8; 4-10, m 8-12; 11-14. m 16-20.

Fig. 25. The settlement fom Suceveni–Stoborăni: 1-3. S 16/1977, m 1-8; 4-10, m 8-12; 11-14. m 16-20.

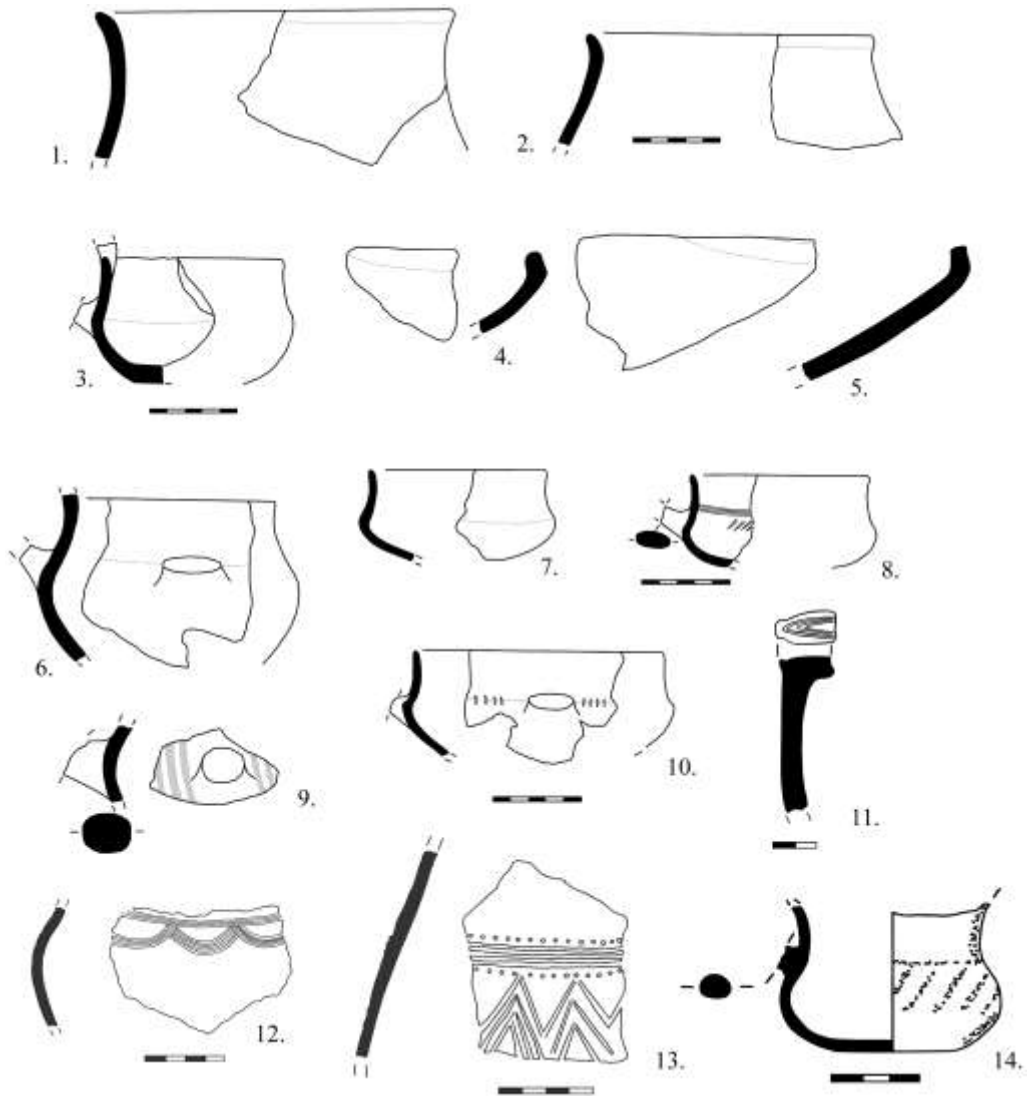

Fig. 26. Așezarea de la Suceveni–Stoborăni: 1-14. S 17/1977, m 1-10.

Fig. 26. The settlement fom Suceveni–Stoborăni: 1-14. S 17/1977, m 1-10.

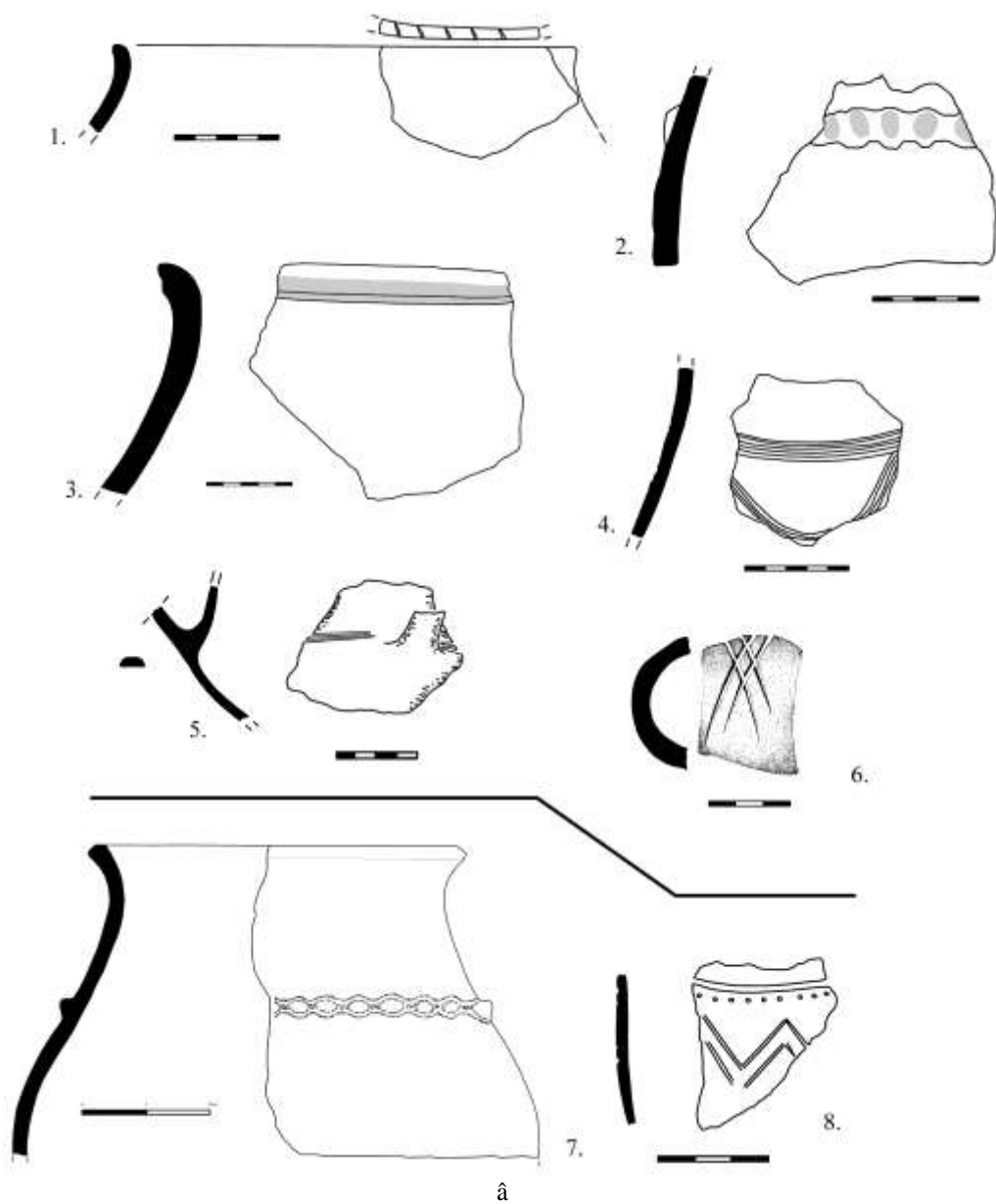

Fig. 27. Așezarea de la Suceveni–Stoborâni: 1-6. S 1/1988, c. 1; 7-8. S 1, Gr.1.
 Fig. 27. The settlement fom Suceveni–Stoborâni: 1-6. S 1/1988, sq. 1; 7-8. S 1, Pit no. 1.

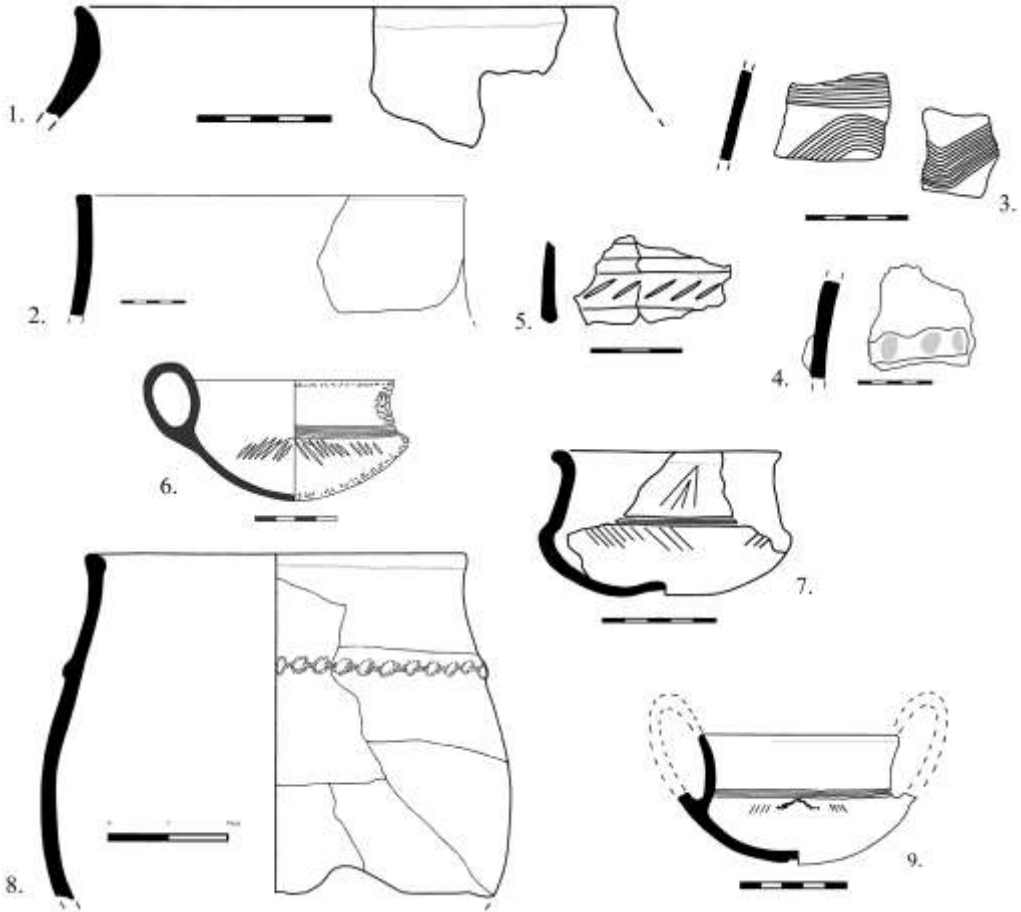

Fig. 28. Așezarea de la Suceveni–Stoborăni: 1-5. S 1/1988, c. 2-3; 6-9. c. 4.
 Fig. 28. The settlement fom Suceveni–Stoborăni: 1-5. S 1/1988, sq. 2-3; 6-9. sq. 4.

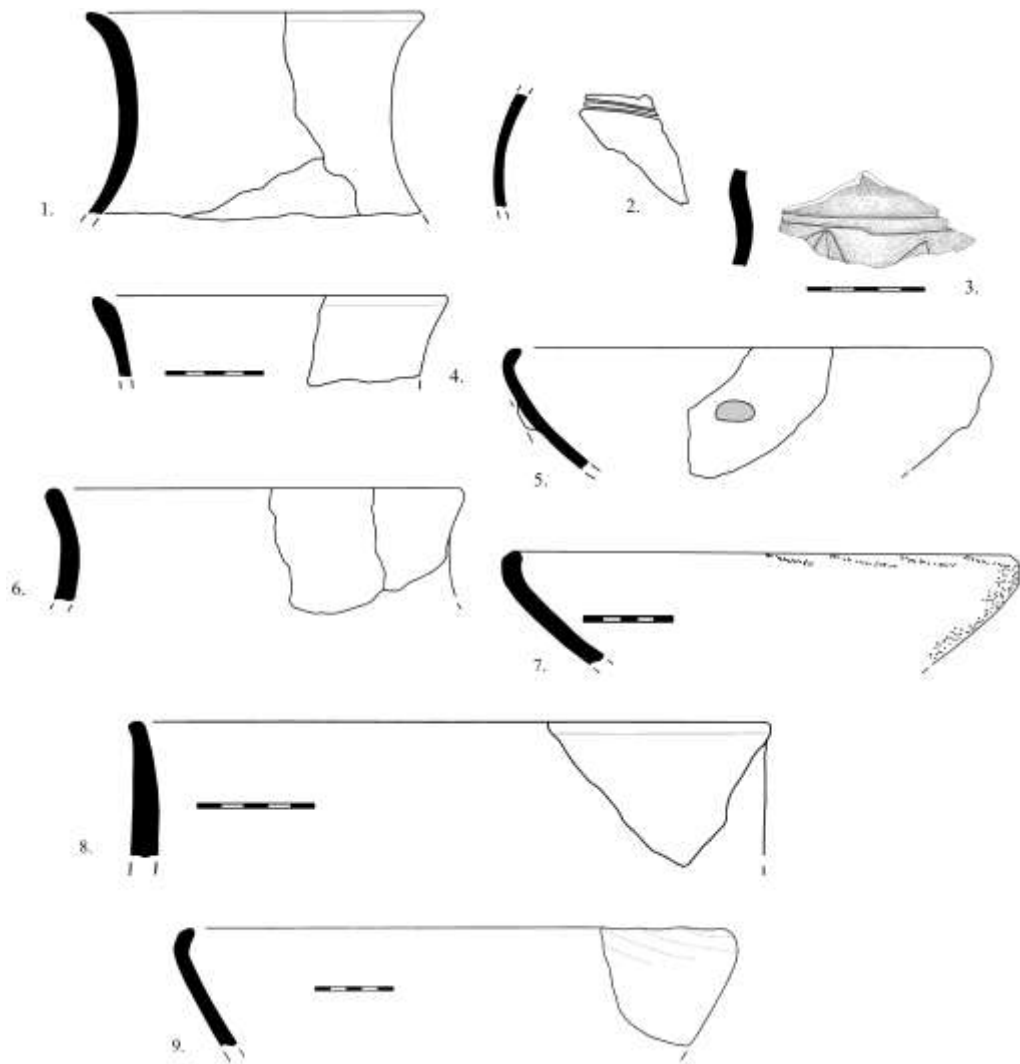

Fig. 29. Așezarea de la Suceveni–Stoborâni: 1-9. S 1/1988, Gr. 2.
Fig. 29. The settlement fom Suceveni–Stoborâni: 1-9. S 1/1988, Pit no. 2.

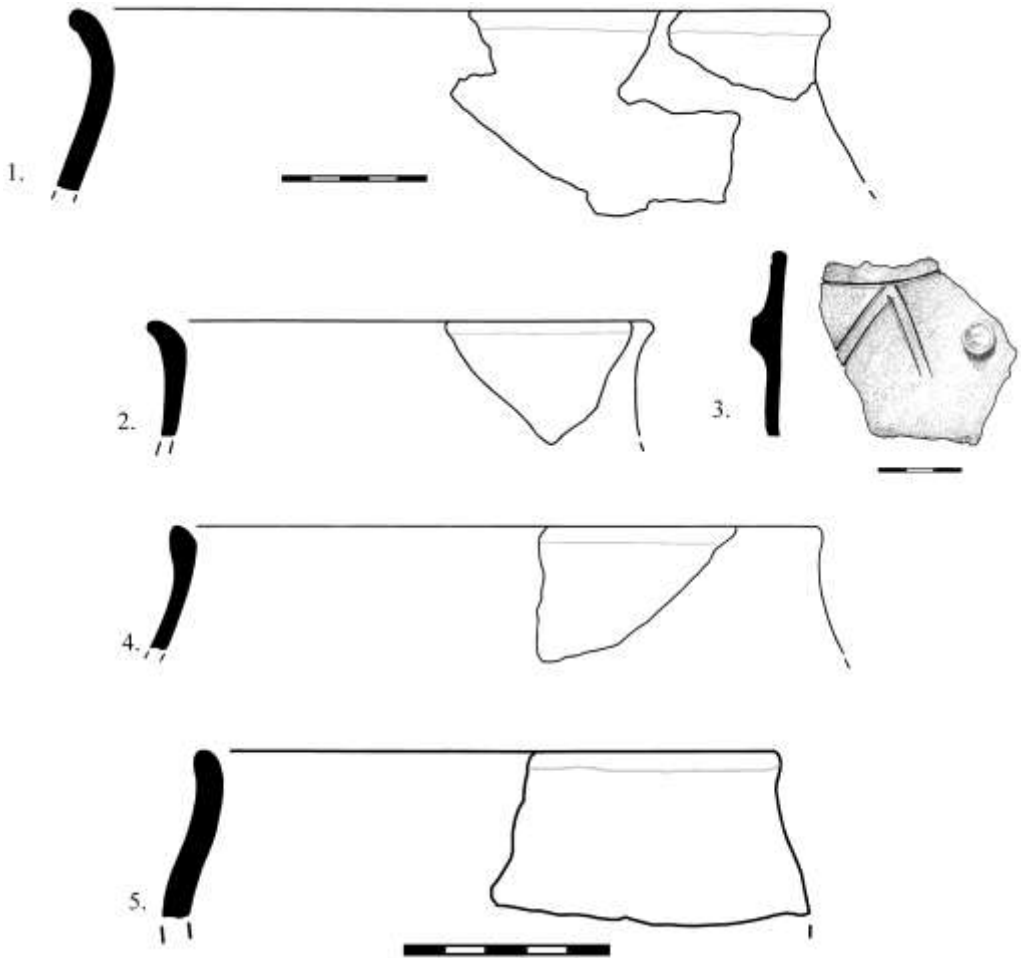

Fig. 30. Așezarea de la Suceveni–Stoborăni: 1-5. S 1/1988, Gr. 2.
 Fig. 30. The settlement fom Suceveni–Stoborăni: 1-5. S 1/1988, Pit no. 2.

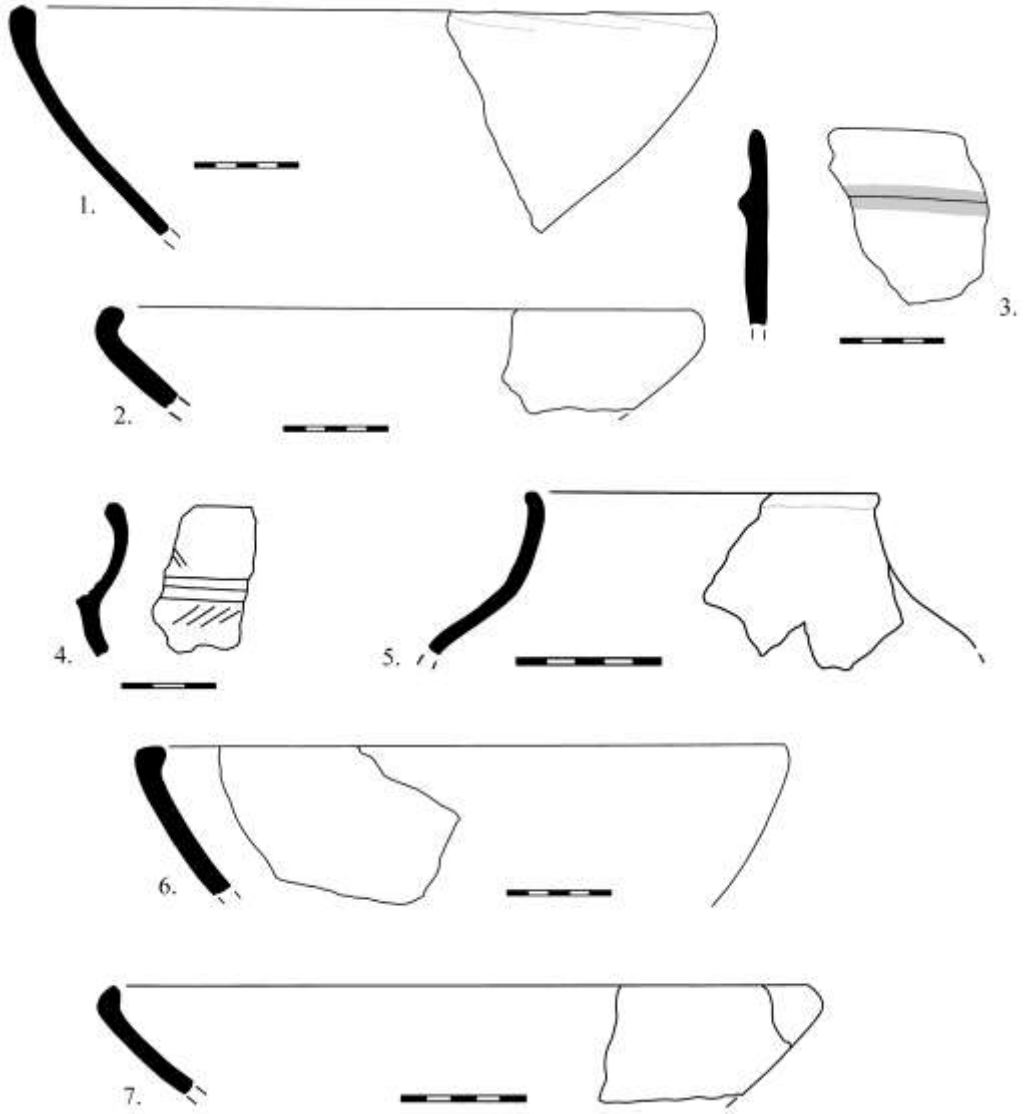

Fig. 31. Așezarea de la Suceveni–Stoborâni: 1-3. S 1/1988, c. 6; 4-7. c. 7-8.
Fig. 31. The settlement fom Suceveni–Stoborâni: 1-3. S 1/1988, sq. 6; 4-7. sq. 7-8.

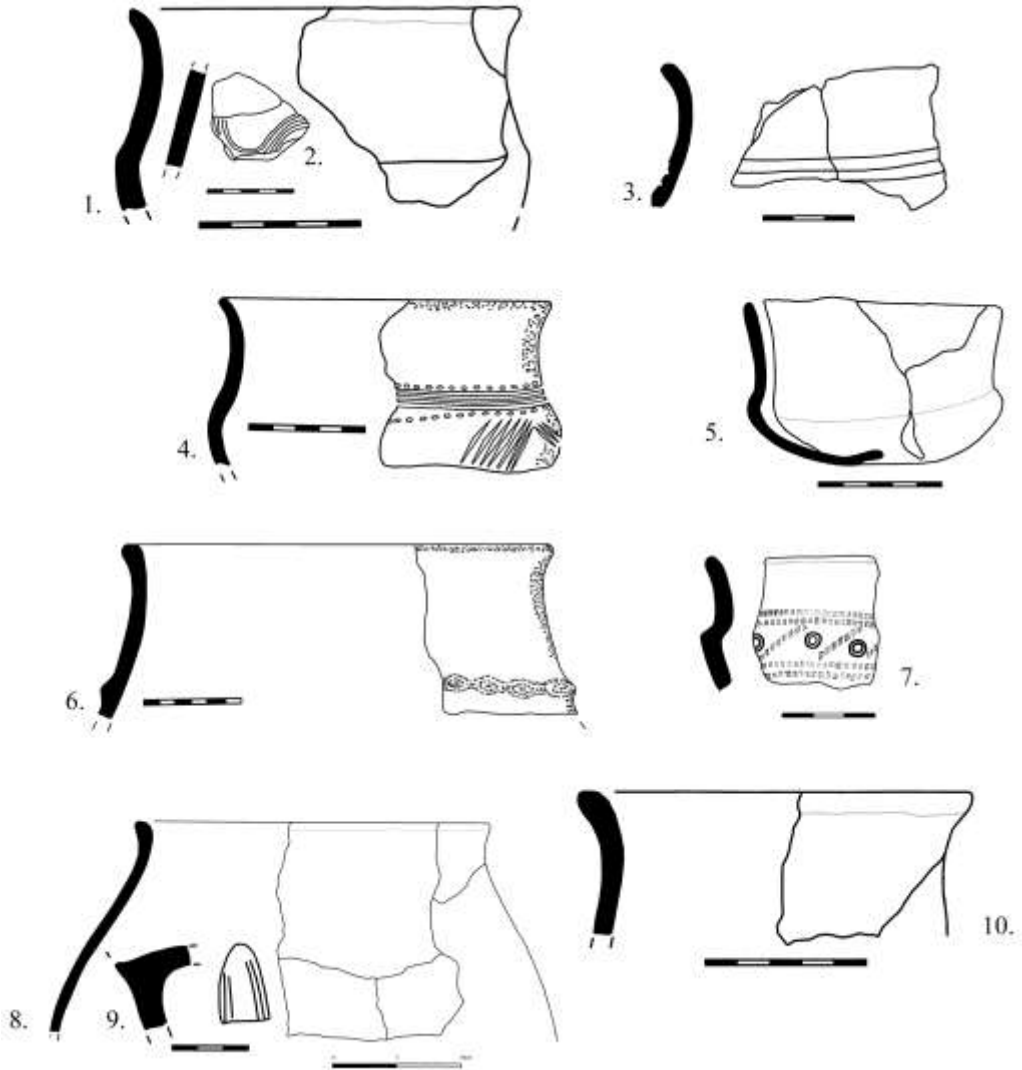

Fig. 32. Așezarea de la Suceveni–Stoborăni: 1-3. S 2/1988, c. 2; 4-6. c. 3; 7. c. 4; 8-10. c. 5.
 Fig. 32. The settlement fom Suceveni–Stoborăni: 1-3. S 2/1988, sq.2; 4-6. sq. 3; 7. sq.4;
 8-10. sq. 5.

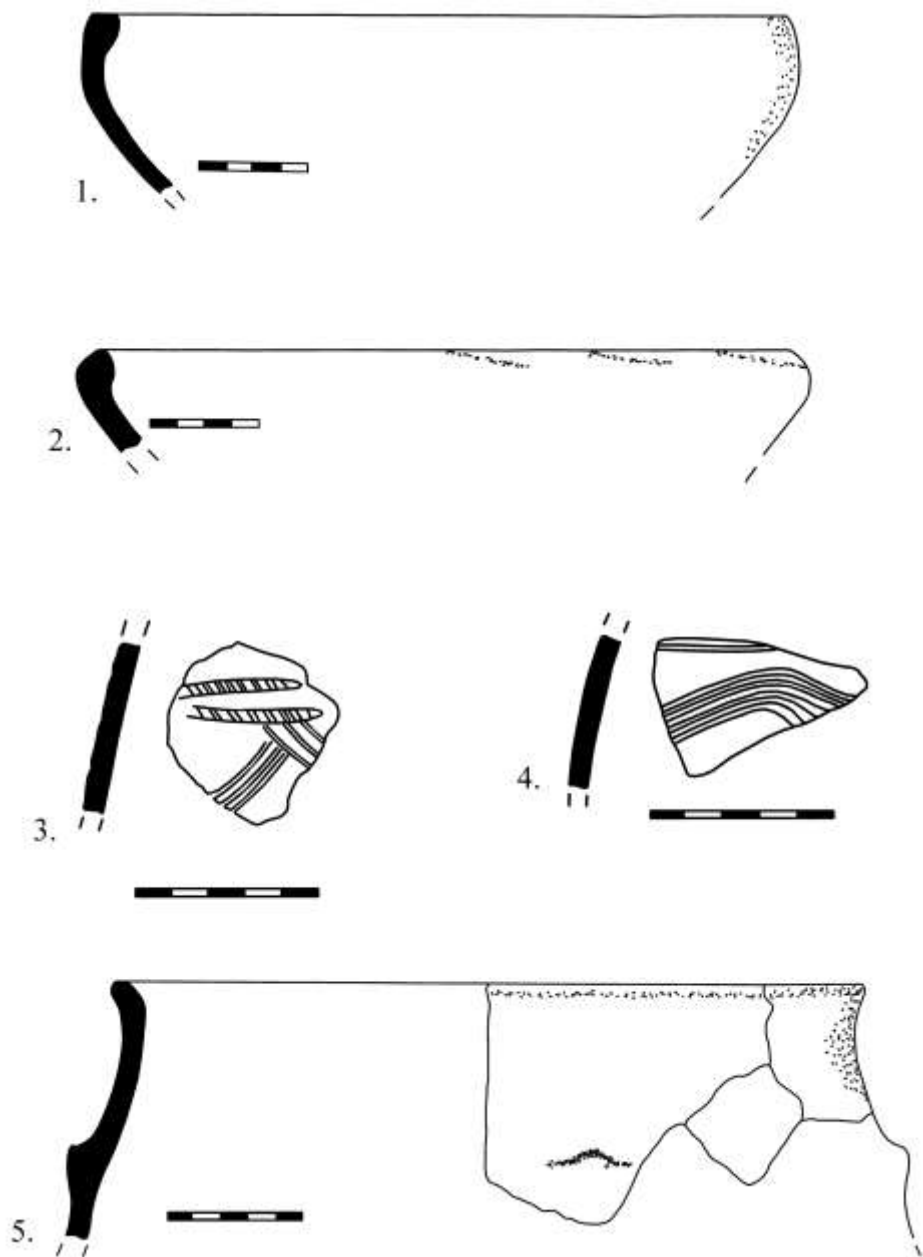

Fig. 33. Așezarea de la Suceveni–Stoborâni: 1-5. S 2/1988, c. 8-10.
Fig. 33. The settlement fom Suceveni–Stoborâni: 1-5. S 2/1988, sq. 8-10.

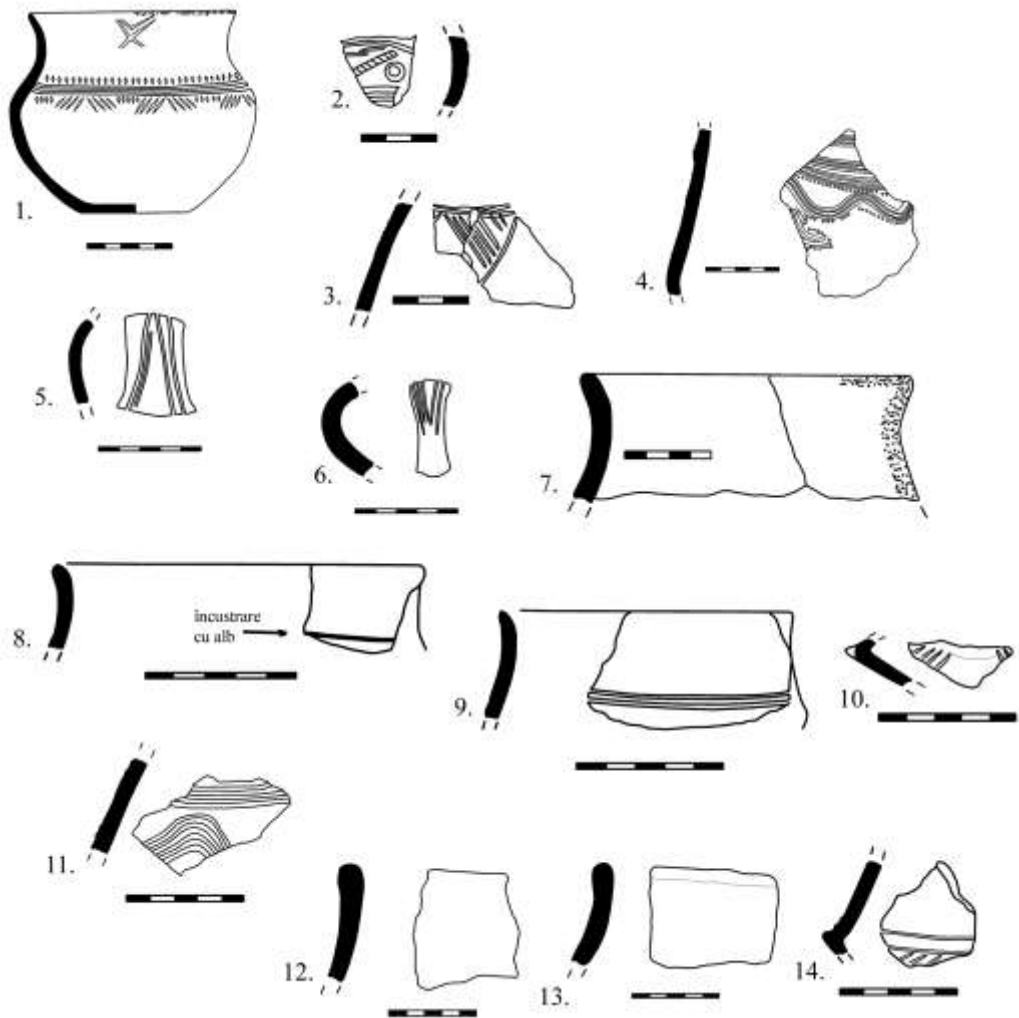

Fig. 34. Așezarea de la Suceveni–Stoborăni: 1-14. S 1/1989.
 Fig. 34. The settlement from Suceveni–Stoborăni: 1-14. S 1/1989.

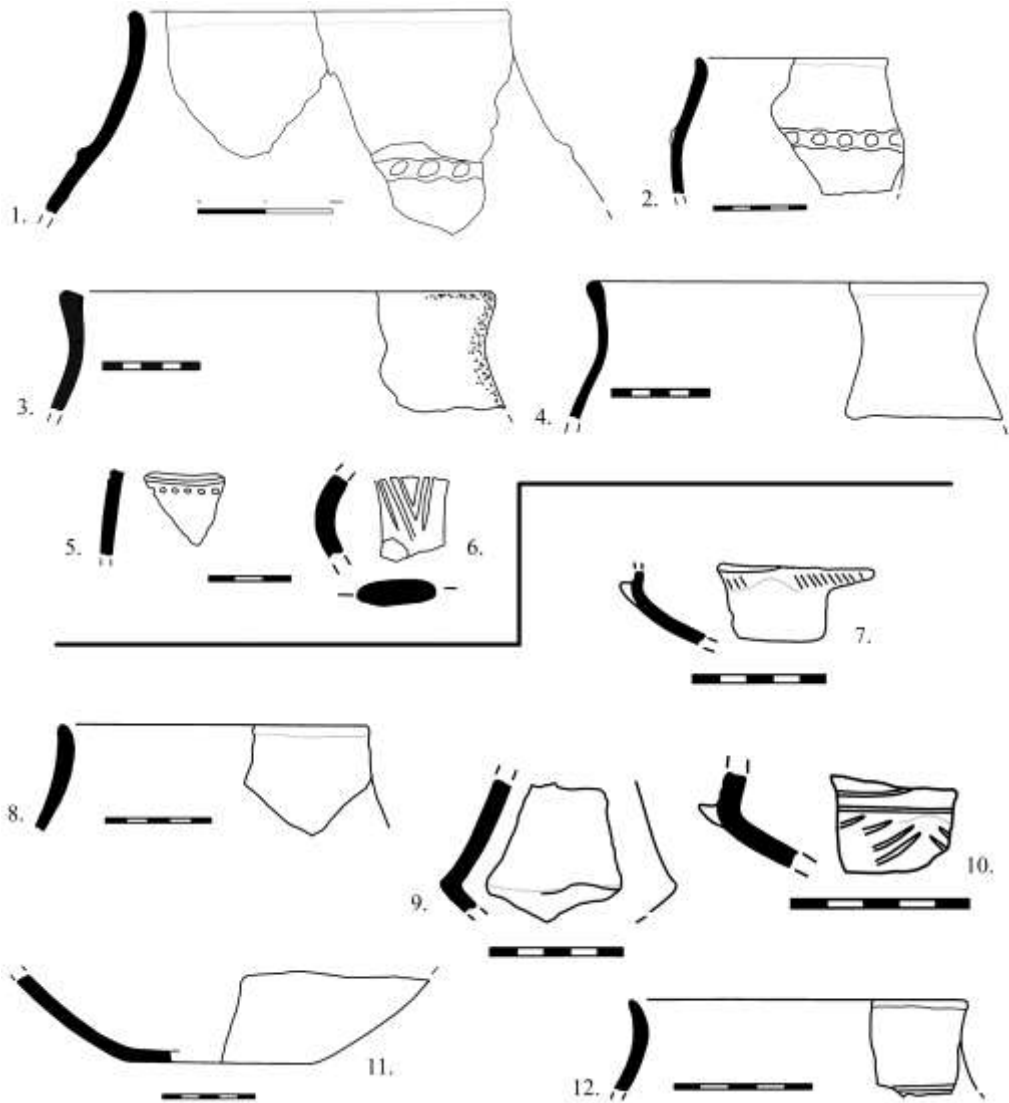

Fig. 35. Așezarea de la Suceveni–Stoborâni: 1-6. S 1/1989, Gr. 2; 7-12. S 2/1989, c. 2.

Fig. 35. The settlement fom Suceveni–Stoborâni: 1-6. S 1/1989, Pit no. 2; 7-12. S 2/1989, sq. 2.

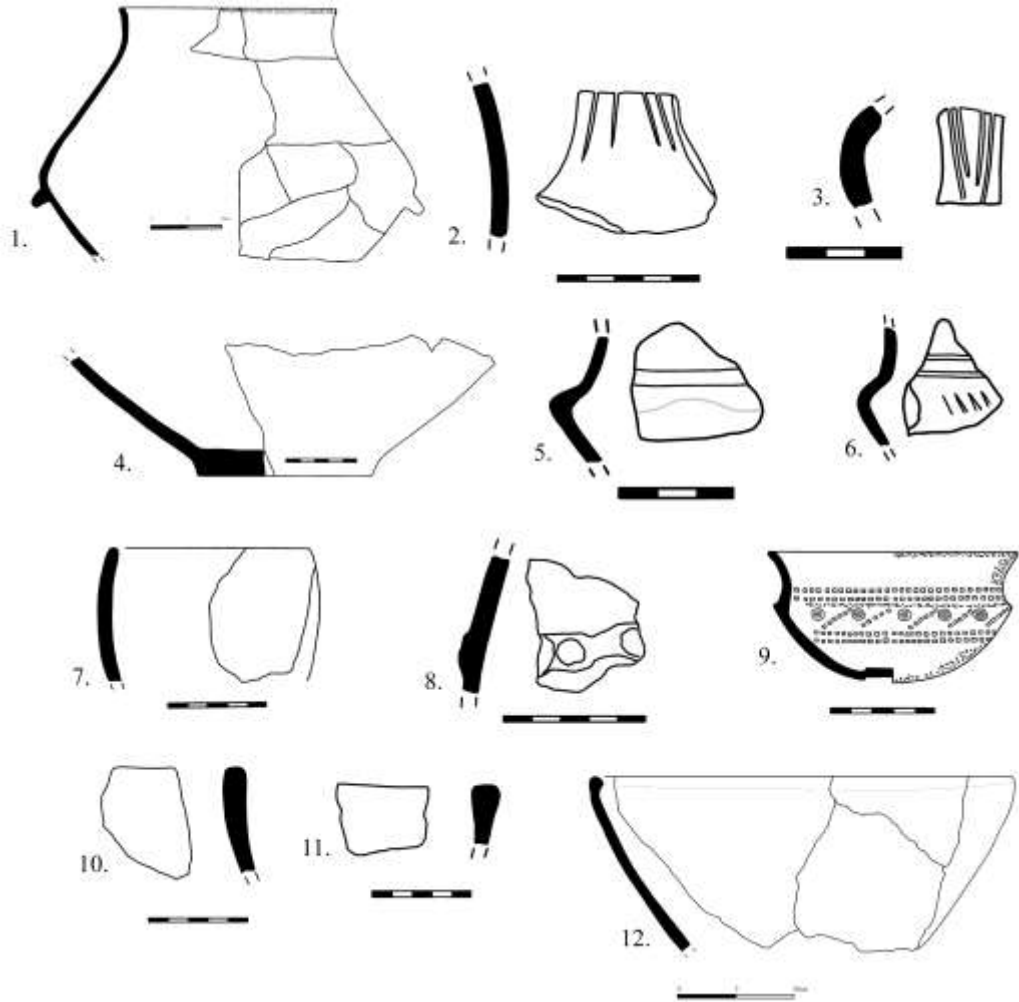

Fig. 36. Așezarea de la Suceveni–Stoborăni: 1-12. S 1 C 1/1989, c. 4.

Fig. 36. The settlement fom Suceveni–Stoborăni: 1-12. S 1 C 1/1989, sq. 4.

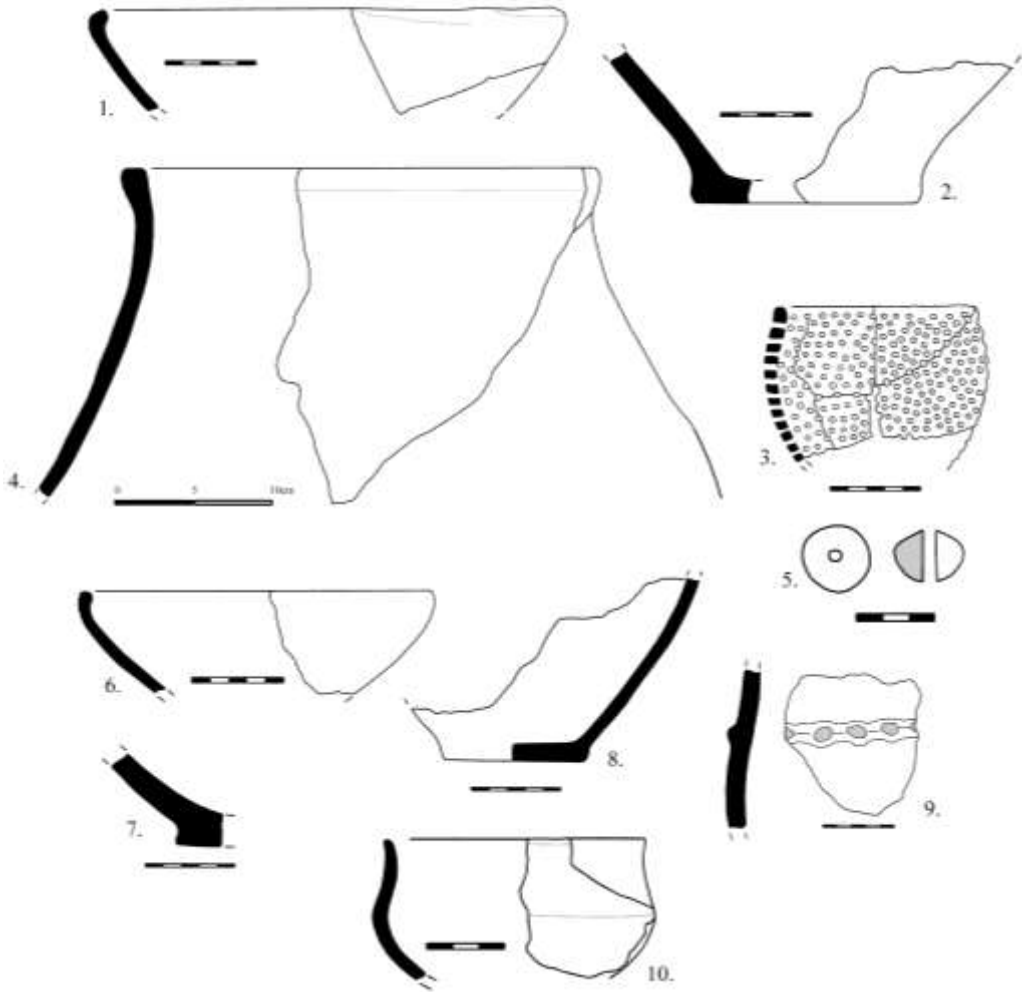

Fig. 37. Așezarea de la Suceveni–Stoborâni: 1. S 1/1990, Gr. 2; 2-3, 5. c. 5-6; 4. loc. 1/1990; 6-9. Gr. 4; 10. Gr. 5.

Fig. 37. The settlement fom Suceveni–Stoborâni: 1. S 1/1990, Pit no. 2; 2-3, 5, sq. 5-6; 4. Dwelling no. 1/1990; 6-9. Pit no. 4; 10. Pit no. 5.

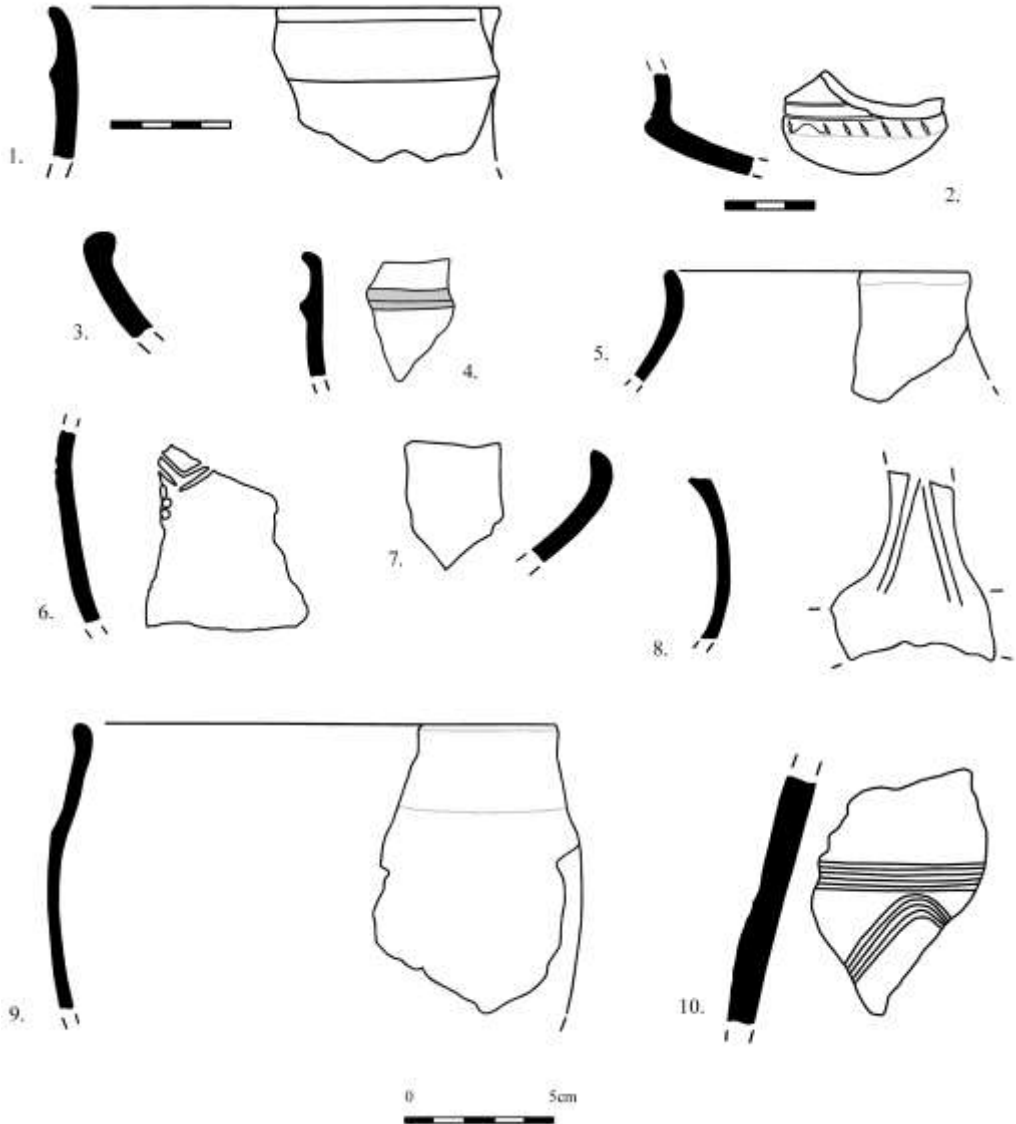

Fig. 38. Așezarea de la Suceveni–Stoborăni: 1-4. S 1B/1990, c. 5; 5-9. c. 8; 10. c. 10.

Fig. 38. The settlement fom Suceveni–Stoborăni: 1-4. S 1B/1990, sq.5; 5-9. sq. 8; 10. sq. 10.